

1357

ZSANDÁR KELL-E

VAGY

PANDUR ?

VÉLEMÉNY-NYILVÁNTÁS

AZIRÁNT, HOGY A

MAGYAR RENDŐRSÉG MIKÉNT SZERVEZTESSÉK?

IRTA

OSKÁTH BAL

biharmegyei csendbiztos.

NAGYVÁRAD,

1875.

NYCZAI OTTÓ PÜGEL OTTÓ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

E L Ő S Z Ó.

Az 1869-ik év őszén közbiztonság czíme alatt rendészeti szaklap jelent meg. — Örültem a kezdeményezésnek, mert ha valamiben hátra vagyunk, úgy bizonyos vagyok benne, hogy a magyar rendészet is oly parlagon heverő tér, melyen mint az amerikai őserdőben, sokat kell irtani és javítani, míg az hasznos növényzetet termő kertté átvarázsoltathatik. — Örültem a szerkesztőség azon több izbeni felhívásainak is, melyek által a hon minden rendészettel foglalkozó tagjait, az elhanyagolt rendészeti állapot javítása céljából, a nevezett szaklapban közreműködésre felszólította.

Az alföldi rendőrségnek, kik közzé magam is tartozom, nyáron van legtöbb elfoglaltatása, és ez ok miatt csak az 1869-ik év decz. végével, midőn már Csepy Pál györmegyei és Sztraka György békésmegyei csendbiztosoknak a rend-

őrség újra szervezését tárgyazó munkáik megjelentek volt, jöttem azon helyzetbe, hogy fentt irt czimü dolgozatomat az említett szerkesztőséghez eljuttathassam.

A szerkesztő ur említett munkám közlését, lapja 1870-ik évi 2-ik számában nyilvánosan megigérte, megigérvén azt is, hogy azt kívánságom szerint, azaz gyorsan fogja közre bocsátani; mindemellett azonban, bár már $\frac{1}{4}$ év azóta lejárt, ígéretét be nem váltotta, sőt hogy azt tenni nem is akarja, arról elegendőleg meggyőződtem.

Miután a magyar rendőrség szervezetét illetőleg, a nevezett szaklapban és másutt is a nemzet szokásai és jellemével össze nem férő szervezett módok léptettettek előtérbe: polgári kötelességemnek tartom tovább nem hallgatni, hanem említett dolgozatomat, — amint ezt a nálam maradt jegyzetekből össze szednem sikerült, — ellen vélemény gyanánt az alább irtakban közönség elé bocsátani.

I.

Miért nem tetszik nekem a rendőrségnek országos-katonai lábra leendő változtatása?

A régi jó időkben, midőn az emberek egyszerűbbek de barátságosabbak, kevéssel megelégedők s éppen ezért boldogabbak valának, télen, midőn a természet az embereket szobába szorította, falun és pusztán lakó apáink, pipázgattak, poharazgattak és a kandaló mellé ülve szebbnél szebb adomákat mondtak el, s így mulatva egymást, ez által igyekeztek egymásnak a hosszú téli esték unalmasságát rövidebbekké tenni; és azon is jót nevettek, ha az adomázó tizedikszor találta meséjét új gyanánt ismételni! Nem sok hasznót hajtó mulatság lehetett biz ez, és ma már sok másféle a hasznost a széppel együtt magába foglaló dologgal pótolható lévén, módunk volna benne, hogy a ma divatozó färbli helyett, — mely miatt már nagyon sokónknak lehetett egyszer másszor rossz éjszakája, — nemesebben gyönyörködtető mulatozási szert fogadjunk el.

Gyermek koromból emlékezem a fennt érintett adomák egyikére, nevezetesen:

Egyszer egy ur, egy az utczán talált cigány asszonynak azon utasítás mellett adott át egy szép fényes huszast, hogy ajándékozza azt az utczán előttük játszó gyermekcsoport közül a legszebbiknek. — Voltak pedig a játékos gyermekek közt gyönyörű kaukazi faj fejr bőrűek, de volt köztük egy egyiptomi fajta hirtelen barna is, és a cigány asszony párizs almáját vagyis a huszast a fekete rajkónak nyujtá, lévén az, az ő kedves porondja!

Kedves Csepy bajtárs! Ön a közbiztonság hasábjain, alkalmas rábeszélő tehetséggel irván a rendőrség *országosan és katonai módon leendő szervezéséről*, könnyű volt önnek azt mondani: győzzön a jobb; de miután a jónak éppen úgy mint a szépnak roppant terjedelmű meghatározása van, miután a saját édes magzata iránt mindenki előszeretettel szokott viseltetni, — feltéve önről is, hogy meggyőződésből irt és saját meggyőződését jónak is hiszi, — bátor vagyok önnek a cigánynő meséjét eszébe juttatni.

Megvallom, hogy az ön munkáját átolvasva én is sokáig küzdöttem magammal, hogy a szervezés iránt saját meggyőződéseemből kifolyó gondolataim leküzdésével, — az ön által ajánlt rendőri organisatiót, mely alatt szolgálni sokkal előnyösebb és kényelmesebb volna, mely alatt szolgálva, a generalisságig mindnyájunk előtt nyit

tott ajtó volna, — megszerethessem; és be is vallom, miszerint a titkos rendőrségnek még gondolatától is borzadva, — miután mi bihariak, eddig is katonailag fegyelmezett csapatokkal működünk, azaz megyei katonák voltunk, — az ön által ajánlt katonai szervezetet inkább elfogadnám, de attól tartok, hogy valamikor akkor, egy non putarem esetén, mint hajdan Törökországban a Janicsárok, e szervezet szerinti rendőrség is a nemzet nyakára nőhetne, ami aligha volna kívánatos; továbbá mert az első felszerelést nem is tekintve, — holott az ország jelen helyzetében az nagyon is tekintetbe veendő, — csupán az ön által ajánlatba hozott roppant tisztifizetés, kaszárnya építés vagy bérlés, annak fűtése, világítása stb. effélék által, évenként legalább is tíz annyiba kerülne, mint a gyökeresen kijavítható mostani rendőrség; és e körülményt mint nagyon lényeges dolgot, mindazoknak, akiket ezen dolog illet vagy illethet, bátor vagyok becses figyelmükbe ajánlani, mert rég idő óta hallja a nemzet a szép ígéretek az olcsó igazságszolgáltatásról, és nagyon keserűen mosolyogna akkor, ha 1—2 rongyos betyárjától leendő megszabadítás ürügye alatt, — mi szinte kérdés, hogy valjon nem lenne-e akkor több mint most van? — a rendőrségre szükségelt milliókat olvasná, melyeket tőle aztán nem a rabló, hanem maga a rendőrség vinné el!

Hallottam öntől olyan formát is említetteti,

hogy olcsó húsnak hig leve lévén, az országnak a rendőrség iránt fösvénynek lenni nem szabad; továbbá, hogy az ős szerkezetü pandurság elrongyollott ruha lévén, annak foltozására kár volna legkevesebbet is áldozni.

Osztom a vélemény elejét t. i. a nemzetnek ott ahol kell, így p. o. a rendőrségnél is, mint kikre az egyes polgárok élet és vagyon biztonsága bizvák, fukarnak lenni nem szabad, de hogy heverő tisztekre, szükségtelen kaszárnyákra stb. pazarlás történjék, azt nem helyeselhetem, a kopott ruhaféle hasonlatra pedig azt nyilvánítom, hogy valamint okszerű gazdának azt tartom, ki régi kopott ruháját inkább kijavítva viseli s úgy tartja meg magának, mintsem hogy kölcsön pénzből, — mely miatt ősi öröksége is könnyen máshoz vándorolhatna, — új, de rossz kabátot vásároljon: úgy a nemzet vezetőiről fel nem tehetem, hogy csupán azért, mert némelyeknek a lajthántuli zsandár divat nagyon megtetszett, a haza pénztárát még jobban ki üritsék, csakhogy a zsandár uraknak, akarám mondani magyar csendőröknek szép paplanos ágyuk és pillangós ruházatjuk legyen!

Nem pártolhatom harmadszor e tervezetet, mert a laktanyai zárda forma elpuhító étellel, — mit a zsandár világból majd mindenütt bordélyháznak ösmertem — sehogysem tudok megbarátkozni, czélszerűbbnek tartván, hogy a rendőrök, úgy amint most van, t. i. saját falujokban és

családjuk körében töltsék pihenő idejüket, de a szolgálati idő alatt ők is csak ott feküdjenek le, ahol az álom őket elérte, azaz olyanok legyenek, mint az akit üldöznek, kikről jellemzően mondja a dal:

„Akit otthon vetett ágygyal nem várnak,
Minden bokor szállást ad a betyárnak.“

Szóval, ne formáljanak külön kasztot, hanem hogy a nekik szükséges titkoknak könnyebben birtokába juthassanak, — mely által a titkos rendőrség költsége is kimélve lenne, — tisztestől együtt a nép közé vegyülve éljenek.

Ellene mondok annak is, miszerint azon elv, hogy aki rendőrré lesz, az a katonai kötelezettség alul feloldoztassék, — helyes volna; nem helyeslem pedig azt:

1-ör azért, mert ekkor az általános katonai kötelezettség elve, rögtön megszűnnék, — pedig ezt, kivált ha a kötelezettségi idő rövidebbre szabatnék, a kor egyik legdicsőbb vívmányának tekinteném.

2-or nem helyeslem azért, mert akkor ha ezen mentesség törvénynyé válnék, sok oly egyén akadna, ki bár semmi hivatást nem is érez magában a rendőri pályára, mégis, csakhogy a gyűlölt katonai elhurczoltatástól menekedjék, még vesztegetéstől sem irtózva, minden áron rendőrré lenne; és mi természetesebb mint az, hogy az ily feltehetőleg többségre vergődő egyének in-

gyen fizetletnek magokat, és mégsem lenne rendőrségünk!

Hasonlóan nem osztom Cs. P. bajtársamnak, a rendőrség besorozás általi gyűjtése és szaporítása iránti véleményét. — Ugy tekintem én ezen besorozás általi szaporítást, mint a szülék vagy más okok miatt kéntelenségből történni szokott erőltetett házasságokat, mely házasságoknak ha ötszázaléka lehetősen üt is ki, miatta, kilenczvenöt pár okvetlenül szerencsétlen leend. — A rendőrséghez szerintem válogatott és a szolgált ügghöz vonzalommal viseltető egyénekre van szükség, és míg ilyenek elegenden vannak, feleslegesnek tartom, hogy az állam a besorozás költségeit is viselje és feleslegesnek tartom, hogy az önként ajánlkozók helyett, csak a törvény által erőltetett egyének szedessenek össze, kik naponként számlálják hátra levő szolgálati idejüket és esengve várják az utolsó szolgálati nap eléréstét.

Azon érv ellenében, hogy a tábornok, ezredes, őrnagy, százados stb. katonai parancsnokok alatt, a hibázó rendőrök inkább feleletre lennének vonhatók? azt nyilvánítom, miszerint a vidékbeliek közül sokan emlékeznek még, a katonai rendőrök által csupa kényességből meggyilkolt debreczeni ügyvéd és m.-pércsi tanítók eseteire és azok gyilkossaira, kikről itt maradt társaik, maguk beszélték, hogy azok alig kapva büntetést, megszabadultak; — elég az hozzá,

hogy én e történetek tudása óta, melyekhez hasonlók másutt is történhettek, a katonai feleletre vonáshoz nagyon keveset bizok akkor, midőn megyénkben már láttam példáját annak, hogy a rendőrt, egy ártatlan ember pofon ütéseért is három havi börtönre ítélték.

A katonától is azt kívánnám, hogy jobb polgár legyen mint katona, és a rendőrré nézve, ki polgár társai belbékéje biztosítására állított elő, még szigorubbban megkívánom az óvatosságot, 'mit ha kell s ahol kell, nem hánjavetiségből, hanem csupán a veszélyezett társadalom, vagy egyesek belnyugalmát fegyveres kézzel megtámadók, és a saját életére törők ellenében változtasson erőszakká.

Ami azon érvet illeti, hogy az országos katonai rendőr, mint nagyobb tekintélyű egyéniség, inkább képesítve volna a gonosztévők ellenében sikeresen eljárni mint a pandur, szinte tagadással felelek: mert p. o. vidékünkön a közpandur is nem, a nép salakjával, hanem a községi előjárók és előkelő földmivésekkel társalkodván, ezáltal is, mert magukat, mint önérzetes emberek tartani tudják: elegendő tekintélyvel birnak; továbbá mert tapasztalatom szerint ritkán jöhet a rendőrség, — kivált ha az jól vezettetik, — azon szomorú helyzetbe, hogy bárkit is erőhiány miatt elfogni képes ne volna, és ellenkezőleg tapasztaltam azon valót, hogy ezer ember sem képes egyetlen embert is elfogni,

hogyha annak tartózkodási helyét kipuhatolni nem tudja, hogyha az üldözöttet nem ismeri, és végre hogyha az üldözöttet bármi okból elfogni nem akarja; — egyszóval e tárgyban véleményem az, hogy többet ér a rendőrségnél egy rendőrnök született, vagy magát szenvedélyből annak képezett ügyes egyén, mint száz vasas katona. — Ahol pedig a mai pandurok, — ha más különben elegendő fizetéssel vannak ellátva, és személyzeti számuk akár a terület nagysága, akár a népességgel arányban van, — a rendfeltartásában gyengéknek bizonyulnak be, ott vagy a parancsnokban, vagy a megyei tisztviselőkben, vagy a közbiztonságot más oldalról sujtó később általam felemlitendő akadályok össze halmozódásában vélem a főhibát feltalálni, melyeken azonban a felesleges tisztekre számító tervezet és milliók elköltése nélkül is lehet segíteni.

De mire valók is volnának azon sok tisztek, kik a rendőrség tervezett országos katonai lábra állításakor rögtön elő állítandók volnának? hisz ezen urak. — mint ezt a fenállott katonai rendszer alatt tapasztaltam, — soha nem pusztáztak, sem körutakat nem tettek, ha csak azt nem nevezzük körutnak, midőn a kaszárnyákat néha néha meglátogatták, a mikor ha a kaszárnya padolatát kellőleg kisúrolva nem találták, volt dolga az illető falusi birónak!! — És nem mentek ez urak, még az utonálló fegyveres rablók nyomozására vagy üldözésére sem, én legalább

soha nem láttam, ha csak a városokban nem, egyetlenegyét sem, pedig országutban eső volt lakó helyemen, — mely egy kikiáltott hirű bűnfészek volt, ugyanott a fegyveres rablók, fényes nappal és nyílt országuton is üzték gonosz mesterségüket, — nagyon is felfért volna valahai megjelenésük. — Köz zsandár jött elég, — úgy hogy alig győztük sokszor őket elszálásolni, — de ezeknek meg eszük nem volt a dologhoz és hozzájuk épen ezen csekély okból, bizodalma nem volt senkinek.

Ritkán ugyan, de mint a tejér holló, mégis találkozik oly egyén, és ez egyén alatt Cs. P. bajtárs urat érteni nem akarom, — kinek a volt kényuralom alatt alkalmasint nagyon jó dolga lehetett, vagy ki talán sem az akkori sem a jelenlegi rendőri viszonyokról elegendő ösmeretekkel nem bir, — a ki a volt zsandárokat is jobbakként tartja mint a mai pandurság, azzal indokolván e nézetét, hogy amazok minden nyilvános helyen láthatók valának — igaza van az így vélekedőnek, mert a zsandárok ott a hol semmi baj nem volt, csakugyan jelenvoltak és feltűnő czifra öltönyük — fényes csákójuk miatt őket okvetlenül látni is kellett; de szabad legyen fel-emlitenem, miként jelenben tíz rendőr, hatvanak a helyét tölti be, és járás kelésül ezek is nemannyira a nyílt, mint a tolvajok által is használt dűlő utakon és éjszaka járván, nagyon természetes, hogy a kevés személyzetből, kikből

$\frac{2}{3}$ -da folytonosan szolgálatot tesz, a nyílt helyeken sétálgatásra csak ott juthat szereplő, hol a valóságos szolgálatot elhanyagolják.

Ez az oka egyedül annak, hogy a nyilvános helyekre és utakra kevés czirkálót küldhetünk, és nem az, hogy a pandurok a járási tisztviselőket silbakolnák, vagy az ut csináltatás és executiókkal tulságosan elfoglalva volnának, itt legalább nálunk nem, mert itt a megye által kiadott utasításunk egyik pontja világosan kiköti, hogy a pandurok magán ügyekben bárki által is, vagy levelek hurczolásával ne terheltessenek.

A mi az executiókat illeti, erre nézve szinte azon észrevételem van, hogy ezen teendők teljesítésére helytelenség volna, akár idegen nemzetbeli zsoldosokat, akár a rendőrségen kívül egy újból szervezendő exequaló csapatot használni, mert p. o. nálunk az ily végre hajtásokat, kivéve a megyeileg elrendelt karhatalmat, — akkor szokta teljesíttetni a csendbiztos, midőn azokat, a közbiztonság elhanyagolása nélkül teheti, akkor is ha csak lehetséges, a pihenő pandurok által végezteti, kik e kiküldetésüket is nagyon sokszor, a közbiztonságra nézve elég jól értékesítik az által, hogy akarva nem akarva, sok emberrel kelletvén találkozniok, — kikkel talán nem beszéltek volna, — oly titkokat tudnak meg, melyeknek aztán a közjó veszi hasznát — Megjegyzem még azt, hogy nálunk ekkorig közadót a pandur

soha nem exequalt, most azonban már ezt tenni is, rendeletünk van.

E kitérés után, elhagyott tárgyamhoz a volt zsandársághoz térek vissza. — Száz példát tudnék a sétálgatások haszonnélkülisége és a zsandárurak ügyetlenségét bizonyítandó, felhozni; de az olvasót nagyon vagy agyon untatni nem szándékozván, csupán egyet hozok fel, melynek valódiságáért aztán a kezességet elvállalom.

1859-be akkor lettem csendbiztossá, midőn e vidéken tizenegy útonálló vagy csavargó betyár volt. — Hogy a járásnak s nekem is, mielőbb nyugalmam lehessen, első és fő teendőmnek tartottam e hivatlan madarakat hurokra keríteni, és midőn ezek közül egyik kezembe került, köztem és közte, ilyenforma vallatási beszéd folyt:

K. Mióta vagy csavargó?

F. Öt év óta.

K. Hol, kinél tartózkodtál ez idő alatt és miből éltél?

F. Mindég e vidéken 2—3 mértföld területen tanyáztam, nyáron a pusztai pásztorok körül csavarogtam, télen pedig többnyire tanyákon de falukon is laktam stb. stb.

K. Hazugságot beszélsz, mert ha te ez idő alatt mindég e vidéken lettél volna, akkor téged a körben fekvő négy zsandár telepben tartózkodó zsandárok bizonyosan elfogtak volna, — vagy talán valami jó utlevélre tettél szert s azzal menekültél?

F. Levelem soha nem vólt, és azt, hogy valóban e vidéken csavarogtam, a szembesítések beigazolják; hogy pedig a zsandárok, — kikkel sokszor találkoztam, — el nem fogtak, arról épen nem tehetek.

K. Lehetetlen, hogy te a zsandárokkal, — kik téged mint a tűt kerestek, — sokszor találkoztál volna és el ne fogtak volna, ha csak velük titkos egyetértésben nem voltál; azért beszéld el, hol, mikor, kiknek jelenlétébe találkoztál a zsandárokkal.

F. Nagyon sokszor találkozván, azt mind elbeszélni nem tudom, de azt elmondom, miként szoktam a zsandároktól szép módjával megszabadulni, ugyanis:

Ha a pusztákon, egyik tanyától vagy falutól a másik felé haladva, az uton őrjáráttal találkozván, azt — kivált ha sejtettem, hogy ők is beláthattak, — eszem ágában sem volt kikerülni, sőt egyenes irányban feljük mentem és mikor velük találkoztam, a legalázatosabban előre köszöntem nekik, és magamat, rendesen a hátuk megett elhagyott, utjokkal ellenkező irányban eső falubelinek, — hova vissza térni s engem magukkal visszavinni kedvük nem lehetett, — mondván tudakozódtam tőlük elszökött cselédem, elszaladt csikóm vagy borjúm iránt, mit ők aztán könyvükbe szépen be is jegyezték és ígéretet tévén hogyha feltalálják a keresett tárgyakat, tu-

dősitani fognak, egymástól kezét szorítva ember-ségesen váltunk meg.

Egyszer pár hétig a P. tanyáján időztem és valamelyik rossz emberem a keresésemre küldött két zsandárt, egyenesen utánam a konyhába utasította, hol én éppen szalonna sütéssel foglalkoztam; szépen csörgött a zsír a piritott kenyérre, midőn az ajtót csak rám rugják és két zsandár szuronyos puskáit nékem szegezve azt kiáltja „add meg magad, vagy meghalsz!”

Egyedül valék a tanyában, tőlem pedig két lépésre két felbőszült indulatu ember tartotta felém felvont sárkányu puskáját, volt eszem, hogy mégse mozdultam, sőt szalonnámat sem téve le, közönyösen kérdeztem tőlük: no, hát mit akarnak, kit keresnek a tekintetes urak? — mire az egyik zsandár mindjárt megjuhászkodott s azt mondta, hogy nem én volnék-e N. N. kit ők most keresnek, s kit ha én volnék rögtön főbelőni s azután felakasztani szándékoznak? Láttam, hogy nem ösmertek fel, ekkor tehát én is elkezdtem szidni és átkozni a keresett egyént és elmondván a zsandároknak, miszerint nagyon sajnálom, hogy néhány percczel előbb nem jöttek, mert akkor csakugyan itt volt az üldözött egyén, kit nagyon szerettem volna, ha agyon lőttek vagy felakasztottak volna, mert már nem győzőm tartani a gazembert; a két zsandár ezen előadásra velem egészen kibékült, mit én látva, ekkor a sebes menésbe kiforadt és a gyors ügetés által meg-

éhült zsandárokat sült szalonnával megkináltam, s ők aztán midőn jól laktak és magukat kipihenték, nékem, — ki magamat tanya gazdának adtam ki, — a lakmározást szépen megköszönve, tőlem szívélyes bucsut véve távoznak el.

Nem sokára ez esemény után, egy éjszaka, a nevezett tanyától mintegy 2 mértföld távolban eső Sz i pusztai csárda irányában kóborogván, a csárdába világosságot láttam és zajt hallottam, miért is oda, hol barátokat véltem találni, bátran beléptem; — de majd hanyatt estem ijedtemben, mert a csárda zsandárral, még pedig részeg zsandárral volt tele, kiktől nem vártam egyebet, mint azt, hogy most elevenen megesznek.

Midőn beléptem, alig volt időm megijedni, már már megrémültem, mert két zsandár az ivó asztaltól felugorva, futva jött felém és ugrott a nyakamba, midőn azonban már a meglepetés, a félelem és terhük miatt csaknem lerogytam, akkor vettem észre, hogy nincs s nem is lesz semmi baj, mert a vitézek csókoltak, nyaltak, faltak, kedves jó gazdájuknak neveztek, újra köszönték a sziveslátást, tudakozódtak, hogy nem láttam-e azóta hogy nálam voltak, a nálam keresett egyént? — szóval a két zsandár ugyanaz volt, kiket a P. tanyáján megtraktáltam. — A dolog vége az lett, hogy két zsandárom, többi pajtásainak is bemutatott, és ittunk regge-

lig, reggel pedig érzékenyen búcsúztunk el egymástól.

Ez, csak egy eset, de azt hiszem, hogy ez maga tökéletes elegendő arra, hogy a volt zsandárokat senki ne sirassa.

Az elfogulatlan olvasó magából e példából láthatja, hogy a zsandárság a betyárságot nem-hogy apasztotta volna, de szaporította; miért is, ezen kaszárnyás és sok tisztű rendszerre, csupán annyit jegyzek meg, hogyha még kevés az országnak a némely kolostorok és zárdákban lakók élelmezése, akkor újra szép alkalmunk leend most arra, hogy országos költségen, rendőrség czime alatt egy csomóval szaporítsuk a fentebbiek számát.

A mi a Cs. P. által ajánlt rendőrök iskolázását illeti, e gondolatra a hajam is feláll. — Van p.o. egy óriás alaku pandurom, kinek apja is a gr. Csáky hires gulyáját őrizte, és ez ember is ott kinn a pusztán születvén, ott nőtt fel, és 35 éves koráig tanulmányozta a barmokat és a szegény legényeket; és pedig ez utóbbiakat a nélkül, hogy valaha kereset alatt volt volna. — És ha én, most ezen irás tudatlan embert, ki különben is jó módu, gyermektelen, — tehát kedvtelésből szolgáló, — kaszárnyába és betűre fogná, okvetlenül a faképnél hagyna; holott a puszták és csárdák réme lévén, szolgálatára, mind nékem, mind az ügynek elvitázhatatlanul

alig pótolható szükségünk van. — Van egy másik szinte írás tudatlan, élte nagyobb részét a katonai és jelen pályáján töltött 60 éves forma, de most is ép testü és a fortélyokban kifáradhatlan vén emberem, kinek már vagyona sincs (nem is volt, nem is lesz soha), mind e mellett bizton hiszem, hogy az a, b, c-vel ezt is úgy el tudnám megszokott pályájától szalasztani, hogy többé akár ne is lássam, pedig jót állok érte, hogy ezen embereim mind egyikét a legterhebb szolgálatra vagy élet veszélyes kalandra egy szavammal felhasználhatom.

Nagyon jól teszi az állam, ha minél több iskolákat állít, ha a gyermekek általános iskoláztatását elrendeli, és e célra soha eleget nem költhet; de csekély véleményem szerint aligha lenne haszontalanabb kiadást, mintha a meglett korban levő vagy plane öreg embereket akarná iskoláztatni, mert Bölcs Salamon szerint „mindennek meg van a maga ideje“.

Szerintem nagyon kíváncsi dolog, hogy az utolsó pandur is olvasni, írni tudjon, de ha egy csapatból 1—2, mással alig pótolható egyén a szükséges dolgokat nem tudná is, ezek miatt a pandurok általános iskoláztatását feleslegesnek és csak azon esetben tartom kivihetőnek, ha a mostani, — úgy a tiszti mint a közpanduri személyzet száma legalább is három annyira emelkednék, mert csak így juthatna a közszolgálat te-

lyesítésén kívül elég tanító és tanítvány; ekkor is, profétai tehetség nélkül merem jósolni, hogy a rendőrök többsége más pályán meg nem élhető közszörűs vagy becsületes péklegényekből lenne csak alakítható, kiket az első korcsmai verekedésnél, — ha ugyan oda bemenni merészlenének, — gyönyörűségesen kihajigálnának.

Az én véleményem szerint még most a közpandurnak elegendő tudni a fegyverekkel való bánást, a lovasnak a lovaglást, katonás, azaz tekintélyes magatartást, továbbá minden tisztviselő és becsületes polgár irányában az illedelmes viseletet, melyeket ha nálunk, egy hónap alatt, többnyire katona viselt s katonai fegyelem alatti társai között, a melyik ujoncz el nem sajátította, az mint ostoba bátran el is küldhető.

A legjobb iskolának tartom én, — mely költségbe nem is kerül, — a pandurokra nézve, a tisztjeikkel együtt utazást, a mikor unalmában is megtehetné a tiszt, hogy pandurjai előtt nevezetesebb fogásokat, fortélyokat regéljen el és csékély jutalmat tűzve ki, mind gyalog, mind ló hátról lövesse őket ozélba, mi ritkán sikerülván, van tárgy, amin nevéssenek, ha pedig sikerül, van rajta nagy öröm.

Volt már olyan pandurom, ki oly jól lőtt, és lova úgy állta a lövést, hogy a lova füle közé fektetett karabályból többször lőtt madarat, egyszer egy szép tüzöket is.

Ezen ellenmondások daczára kijelentem, hogyha valaha nékem csupán az országos katonai és titkos rendőrséggel vegyített rendőrség között kellene és lehetne egyedül választanom, részemről inkább mégis a katonai rendszer mellé állanék, de csak úgy, hogy a pandurok, — kiknek ezentulra is és általánosan ezen elnevezést adnám, mert a magyar szegény legénységnek ez a valóságos ellentéte, — a honvédségnek tökéletes kiegészítő részei lennének, kik aztán háború esetén a belbéke biztosítására szorosan megkívántató létszám honnhagyása mellett, saját tisztjeik vezetése alatt, mint szabad csapat (guerilla) kémsemlék, nyugtalanítások, továbbá tábori, élelmi szerek szállítása vagy foglyok őrzete és kísérése által tartoznának hadi szolgálatokat tenni. — Ekkor is azonban nem besorozás által, hanem önkéntesekből és meggyénkint gyűjteném a csapatokat, és a lovasságot saját lovaikon hagynám.

Megvallom, hogy nagyon ohajtanám én ezt így, és ezen pandur-honvédségről, annak miként szervezéséről csak azért nem szólok többet, mert attól tartok, hogy abból csak egy független katonai testület lenne, és a mire nagy szükségünk van, nem lenne belőle jó rendőrségünk.

Itt a dolog természetéből kifolyólag, el kellene mondanom azt, hogy ha a fentirtak szerint a rendőrség szervezése nem helyes, miként volna

tehát az olcsón és mégis jobban át alakítható?
— E kérdésre, a t. olvasó türelmét még kissé kikérve, feleletet adni igérek, előbb azonban a Sztraka György bajtárs által ajánlt és többek által is pártolt polgári — titkos rendőrség czél-szerűtlen voltát ohajtom bebizonyítani.

II.

Miért nem czélszerű a polgári, de titkos rend- őrséggel vegyített rendőrség?

A rendőrségnek e czim alatti szervezését ajánló Sztraka György bajtársam és pártolói a katonáról, körülbelől mint gépről elmélkedvén, úgy látszik, hogy a katonát, mihelyt az azzá lett, józan gondolkodásától megfosztott lénynek tartják, nem gondolván meg, hogy ők maguk is és bármily szerkezetű, nevezetű rendőrség szerveztessék is, ugyanazok.

És ha nem katona, vajjon tehát micsoda lehet azon emberi lény, ki fegyverrel jár, — fegyverrel nyugszik, fegyveresen kél, és akinek a legjobb fegyvereket adatni ők maguk is sürgetik?

A rendőr mindig katona volt, katona ma és katona lesz mindig.

Az államnak két ellensége van, u. m. külső és belső, és valóban nagy kérdés, hogyaz-e nagyobb, vagy különb katona, aki néha hosszú évek során, nyílt látható külellenség elibe állittatik,

vagy az, aki a társadalomnak láthatatlan, száz-kezü, százszemű, minden szöglet, minden bokorban elbújható orgyilkosoktól védett belső ellenségei ellenében, életét minden nap, sőt minden perczben veszélyeztetve, egészségét a sok északázás és időviszontagságok miatt időnap előtt tönkre téve, küzd, ezenkívül olykor-olykor módjában van az is, hogy nyílt csatában elessék?

Rosszul fogták fel uraim önök e dolgot, mert Magyarországon ahány megye, szabad kerület, vagy önálló város volt és van, ezek együttesen mint szövetséges államok képezik az országot, és alkotmányos létünkben kifolyólag, míg az össz-államhatalom a haza külbiztonsága felett volt és van hivatva örködni, addig a belbéke vagy közbiztonság feletti örködés, magukra a szövetséges kis államok, a megyék, kerületek és önálló városok hatására volt és van bízva; mi ha igaz, pedig igaz, akkor a rendőrök nem egyebek, mint megyei, kerületi- és városi katonák.

A titkos rendőrség külföldi növény volt, mit itthon csak néhány év alatt és csak messziről, Spanyolországból pedig és még néhány más államból csak a történelem után némileg ösmerek.

E jeles rendőrség tagjait, a tigrishez, hienához és vámpirhoz hallottam hasonlítottatni, én azonban azon hideg vérű csuszó-mászó állatokhoz hasonlítom inkább, melyeknek látása elég

valakiben undort gerjeszteni, melyektől még ha nem csípnek is, irtószik az ember, — és abban az egyben én is egyet értek, hogy a titkos rendőr csakugyan nem katona.

Csudálkozom S. Gy. bajtárs uron, hogy a katonai szervezetet az ősi intézménynyel együtt, a titkos rendőrség kedvéért és előnyére, elő szám-lálván, a csendbiztosi való és képzelt vissza élé-sek egész halmazát, — azokat úgy elkárhoztatta; másrésről, hogy nem restellette a polgári, de titkos rendőrség egyedül idvezítő voltát annyira buzgón terjeszteni, hogy még néhány követője is akadt.

Igaz, hogy húsz év óta sokat sülyedtünk az immoralitas terén, de sajnos, nagyon sajnos volna, ha oly rosszul állanánk, hogy már mint egye-düli menedékhez, a titkos rendőrséghez kellene folyamodnunk!

Midőn a S. Gy. ur munkája megjelent, sze-rencsémre én éppen ez idő tájt olvastam Nápoly egykori rendőr-minisztere Falkonethről s annak viselt dolgairól, és ebből azt tanulván meg, mi-szerint e nagy ember a maga saját titkos rend-őrsége által, nemcsak saját honfiainak nagy ré-szét tette szerencsétlenné, nemcsak a kormány-zata alatti népet tette erkölctelenné, hanem az által saját kormánya megbukását is előmozdította; — továbbá elgondolkozván azon, hogy ez a szép mesterség, a titkos rendőrség, — ha majd magát nálunk is meghonosítaná és kinőné, —

mily gyönyörű mák-virágokkal gazdagithatná, hazánknak az árulói téren nem éppen meddő történelmét? csupán ez okoknál fogva is azon megállapodásra jutottam, hogy ezen még az országos katonainál is több költségbe kerülő, a nép jellemét végkép megsemmisítő intézmény csak hadd maradjon másnak, p. o. oly china forma államnak, hol a hatalmasok, még ma is az absolutismusban találják az emberiség boldogságának netovábbját!

S. Gy. ur a némely vidékeken tapasztalható közbiztonság hanyatlását, a hivatalaikkal visszaélő csendbiztosoknak tulajdonítván, emiatt az ősi intézményt támadja meg.

Elhiszem S. Gy. urnak, hogy a mai csendbiztosok között találkoznak hivatalaikkal visszaélők, azt azonban tagadom, hogy a visszaéléseknek egyedül az ősi intézmény volna az oka, mert ösmerek vidékeket, hol pedig hajdan Zöld Marcziak teremtek s hol a maradék bátorságban őseivel ma is versenyezne, és ahol szinte az ősi intézményből kifolyólag vannak a csendbiztosok előállítva: mindemellett mégis a nép, most oly jó közbiztonsági állapotnak örvend, hogy az alig-alig zavartatik meg; és biztos vagyok benne, hogy ez állapot alig hagyna kívánni valót, hogyha a most elhanyagolt ősi intézményünk kellőleg kijavittatnék.

Aki a közel és régen mult időkre visszapil-

lantani nem restel, látni fogja, hogy úgy a provisorialis, mint a Bach rendszer alatt, sőt sajnos, de igaz, hogy az alkotmányos időszakban is akadtak a hivatalok minden ágaiban visszaélők és a legrégibb kortól fogva máig, még a papok közt is találkoztak gyalázatos gonosztévők; és ezek tudása után kérdelem, hogy a jellemnélküli egyének számára bárminő rendszer dolgoztassék is ki, vajjon ha ugyanazok vagy hasonlóak fognak alkalmaztatni, nem fognak-e azok vissza élni? És kérdelem, ha vajjon nem az egyes alkalmazott egyének becsületessége és szakképzettsége-e, bármely hivatalnál és így a csendbiztosságnál is, egyrészt a visszaélés, másrészt a hiányos kezelés ellen az egyedüli biztosíték?

Kedves S. Gy. bajtárs! A példabeszéd azt mondja: „egy gólya, nem csinál nyarat“ és valamint Bruch idejében, nem minden miniszter és generalis gsáftelt, pedig akkor e hírrel a félvilág mulatta magát; úgy most is nagyon kevés lehet azon csendbiztosok száma, kik a Pandurenwirthschaft élvezetébe elmerültek volna, és akik miatt most ön az egész társulatra pereat-ot mondott; és amely vidék most, midőn szabad sajtónk van, midőn az ilyesmik gátlására rendszabályaink vannak, az ilyest eltűri, ott az elnéző megyei hatóságot kárhoztatom azért, és a lakosságot méltónak tartom a szenvedésre.

Részemről a titkos rendőrségtől, mint a csúzó-mászó állatoktól irtódzom, és azt hiszem,

hogy minden alkotmányos érületű ember, ha nem egyébért, csupán azért is fél attól, mert annak költségei is titkosak lévén, azt a felelősség elvével összeegyeztetni nem lehet

Hát arról jót állana-e ön és pártolói, hogy valamikor, akkor, de vajjon egyszer nem történhetnék-e még azon eshetőség, hogy a titkos rendőrség költségvetésében megállapított összevegből, valamely befolyásos hatalmas urnak rokonai, barátai, uszályhordozói, pártfogoltjai nem tartatnának-e; és még ezen kissebb horderejű, de az országra mindenesetre káros cselekményen kívül nem történhetnék-e még azon szomorú eset, hogy ez országos költségen olyanok is dobzódhatnának, kik e titkos pályán, a hazának inkább kárára, mint hasznára tennének szolgálatot?

Elfelejtette S. Gy. bajtárs megmondani azt is, hogy az általa ajánlt rendszert miként alkalmazná, és miként illesztené be alkotmány sáncainkba? talán csak nem kívánja, hogy miután tervezete abba be nem illeszthető, ennek kedvéért arról lemondjunk? És meg nem foghatom, hogy annak alkalmazása úgy lehetne-e czélszerűbb, ha minden spiczli Budára az illető magas miniszter urhoz, saját maga volna-e menendő havi gázsija felvétele végett, vagy a megyékben a főispáni méltóságokat vélte-e e célra alkalmasoknak, vagy minden megyében, kerületben és önálló városban, egy külön spiczli fizető hivatalt gondolt-e szerveztetni? mert azt felsem tehetem, hogy

a csendbiztosokhoz, vagy bármiféle nyelven és néven nevezendő rendőrtisztekhez utalná őket, mertha jelenleg egyesek megrontására létezik Pandurenwirthschaft, akkor emellett még országcsalás is keletkezhetnék?

A titkos rendőrség és országos katonai rendőrség ajánlói, saját tervezeteiket politikai szempontból is szükségeseknek tartják, én pedig csak ennek szükségességét nem tudom belátni, mert hiszen Nápoly és sok más hasonló intézményeket táplált, államok és rend példájából láthatjuk, hogy e tekintetben nyomorult intézmények voltak; és én hazámban sokkal inkább óhajtanám, ha a kormány megkezdett politikáját folytatva, inkább a polgárok szeretetét igyekezzék magának ezentulra is biztosítani, mintsemhogy ily éjjeli baglyok sokszor hazug huhogására támaszkodják.

Nem azt akartam ez által mondani, hogy a kormány az egyformán jogositott nemzetiségek és hitfelekezeteknek egyenlően nyújtott jó tétemények kamataira, a tartozó hálára és köteles polgári hűségre legkissebb utógondolat nélkül elbizakodva, s az ország belnyugalma biztosítására nemis gondolva, legkissebb elővigyázattal ne legyen, mert én is a latin közmondással tartok: „Si vis pacem, para bellum“ — hanem azt óhajtottam kijelenteni, miszerint a haza belnyugalma biztosítására, jó akaró és a nép jogokat elismerő kormányzat mellett, tökéletes elég biz-

tosítást találnék abban, ha a megyénként alakítandó rendőrségek főnökei és tisztjei próbált hűségű hazafiakból, — kik bárminő haza-ellenes mozzanatokot, illető helyre bejelenteni kötelesek volnának, — lennének szervezve.

Ilyeneknek tartanám a 4⁸/₉-ki honvéd tiszteket, — kik közül ma is sokan szolgálnak e pályán, — és hála Istennek! ezeken kívül is bővében vagyunk oly buzgó hazafiaknak, kik titkos fizetés nélkül is, oly hivei hazájuk és alkotmányos királyuknak, hogy ezek érdekéért, akár életüket is készek feláldozni.

A titkos rendőrség tehát nálunk szükségtelen, az ezzel együtt tervezett polgári rendőrség műveltát pedig, csak úgy tudom megfoghatni, amennyiben minden katona, vagy rendőr, vagy egyházi személy is, a hazának mindenesetre éppen úgy polgára, mint a földműves, vagy zsemlesütő. Másként, én legalább másként a *polgári rendőrt* csak úgy tudom felfogni, mint a képzeletben létező kétfejű madarat, vagy jól magyarul, a fából csinált vaskarikát

Azt mondja egy helyen S. Gy. ur, hogy eddig is minden valamire való csendbiztos tartott kémeket, és hogy ezek nélkül jó közbiztonságot előállítani nem is lehet, azt pedig senki nem kívánhatja, hogy a különben is csekély fizetésű csendbiztos mások javát eszközözlendő, azokat mindörökké saját zsebeikből díjazza?

E tekintetben igazat adok S. Gy. urnak;

azonban e miatt korántsem tartom szükségesnek azt, hogy a titkos rendőrség országosan szerveztessék, hanem ígéretet teszek még e cikkemben, e nagyon fontos tárgyhoz vissza térni, és ott elmondandom, hogy mi azon egyedüli szer, — mi, nem kémrendszer ugyan, mégis azért az ügyön a legegyszerűbb, legigazságosabb és legtisztább módon úgy segitend, — hogy e miatt sem a miniszterium soha nem fog interpelláltatni, sem egyetlen fő, vagy alsó tisztviselőben nem leendő joga senkinek kételkedni, sem a rendőrség nem fog miatta megvetésben részesülni.

III.

A pandurságról, mint ősi intézményről.

Hogy a benczkés alá vett országos katonai és a polgári, de titkos őrséggel végített rendőri szervezetekből mit, mennyit és hogyan fogadhatnánk el, azt a fentírttakban előadtam; jelenleg tehát mindkét idegenszerű, a nemzet szokásai és jellemével össze nem férő, viszonyainkba be nem illeszthető rendszerek tervezete ellen következő hasonlatot hozok fel:

Ha valakinek közülünk egy hajdani és a közeli időben is hasznos szolgálatokat tett ősi fringája volna, mely csorbát kapván, a miatt kevésbé használható lett; mit mondana a t. olvasó, ha vajjon tanácsosabb volna-e azt eldobni, s helyette gyíklesőt drága pénzen szerezni, vagy pedig lehető olcsón kiköszörültetni s így az erekljét újra alkalmas szerszámmá átídomítani?

Ilyen most a mi közbiztonsági intézményünk; ősi ereklye, mely magát magából a nemzetből fejtette ki; azonban jelenleg a jobbágyság, bot megszűnt, a husz év óta tartó politikai rázkód-

tatások, örökös rendszerváltoztatások és több okok miatt oly nagy csorbát kapott, hogy most már valóban az a kérdés merült fel, hogy vajjon régi intézményünket, a pandurságot, a kor követelményei szerint lehető olcsó áron javítsuk-e ki, vagy pedig rosszabbat, viszonyainkhoz be nem illőt, drágábban, idegenektől kölcsön vegyünk?

Azt hiszem, hogy a t. olvasók nagy többsége velem, azaz az ősi ereklyék megtartására szavaz!

Hogy a mit a fentebbi sorokban irtam, t. i. hogy a pandurság magát magából kifejtett ősi intézmény, s hogy azt a nemzet magáénak tekinti, bizonyítsák a következők:

a) A Bach-rendszer alatt Biharmegyében a tolvajlások, házbetörések napi renden voltak, és a fegyveres rablók is majd minden vidéken oly szemtelenül garázdálkodtak, hogy fényes nappal nyílt országun is fosztogatni merészeltek.

Megunva ezt a föld népe, 1859-ben először innen a sárréti járásból folyamodtak a kormányhoz, hogy ha másként nem, még az adón kívüli szívesen teljesítendő költségükre is engedtessék meg nekik a pandurság felállítása, mi megengedtetvén itt e járásban, hol ma is szolgálók, e megyében elsőben én voltam szerencsés csendbiztossá megválasztatni; és midőn első körutamat tettem, majd vásárokon pár emberemmel megjelentem, alig egy pár ravasz, lesütött szemű, de annál több örömsugárzó arcot láttam minden oldalról felénk mosolyogni és nem egyszer úgy megélje-

neztek, mintha akkor érkeztem volna csapatommal Scythiából.

Tudtam, s tudom jól, hogy az éljönzéseket nem igénytelen személyünk látása, hanem az ősi intézmény újra szemlélése idézte elő.

b) Biharmegye 1861-ik évi főispánja gr. Hal-
ler Sándor ur ő méltósága, időn bennünket
csendbiztosokat a megyeházában a bizottmány je-
lenlétében feleskettetett, hozzánk ilyenforma be-
szédet tartott:

„Önök kezébe van most letéve megyénk bel-
békéje, bizom önökben, s azért feleslegesnek tar-
tom önöket hazájuk és megyéjük iránti köteles-
ségeikre figyelmeztetni; és a helyett, midőn most
szerencsét kívánok rögzös bár, de annál szebb ál-
lomásaik betöltéséhez, nem szégyellem itt nyiltan
bevallani, hogy irigy vagyok önökre s ha e szép
kedves megye főispánja nem volnék, egyedü
csendbiztos ohajtánék lenni.“

Nem ámitom magamat, mert jól tudom, hogy
e szép szavaknak is mennyi és mily értelmet kell
tulajdonítani, és azt csupán azért hoztam itt fel,
hogy ez által is igazoljam azon még a felső kö-
rökben is nyilvánult ősi intézmény iránti vonzal-
mat, mit a közép osztálynál méginkább tapasztal-
hatni abból, hogy mikor más pályákra kevésbé
akad sok vállalkozó, akkor itt legalább e megyé-
ben százanként szokták a tiz csendbiztosi állo-
mást kérni, és ha közpandur állomás ürül meg,
mindig elegendő alkalmas egyén van, kik közül

válogatni lehet, holott pedig ez állomások embe-
rei itt nálunk, kivált ha magánjövedelemmel nem
birnak, még a legtakaréko-abb mód n is csak
egyik napról a másikra tengődve éldegélnek, és
mindemellett többnyire oly büszkék a sok teher,
sok felelősség, nélkülözés és veszélylyel együtt
járó szolgálatukra, mintha annak a pusztának,
melyen czirkálgatnak, fele ára a zsebükben volna,
fele pedig az ő nevükre volna telekkönyvezve.
Az ilyen pandurokra készülhetett e népdal:

„A korcsmában és a pusztán
Nem parancsol az alispán,
Ki legyen hát itten az ur?
Nem más mint a magyar pandur.“

Ilyen önérzetes népet és nem dróton rán-
gatható babákat ohajtok én továbbra is mindenütt,
de különösen a megyei rendőrséghez alkalmazni.

c) Volt már egy történetírónk, ki nemzeti
tulságos szeretetétől buzdittatva, azt akarta be-
bizonyítani, hogy a világon a magyar nemzet leg-
régibb, és hogy már a paradicsom kertjében is
első szüleink a mi kedves, szép hangzásu nyelvün-
kön társalkodtak. — Igaz-e ez vagy nem? én nem
vitatom, hanem a ki nem hiszi, nagyon jól tenné,
ha az ellenkezőt bebizonyítaná.

Ezen író véleményem szerint merészebb volt
állításában, mint én, midőn a pandurságot még
Árpád fejedelmünk korabeli ősi intézménynek
nyilvánítom.

Allításom igazolásául egyébiránt felhozom, miszerint Boross Mihály „Kegyeletek oltára“ első kötet 77 és ezt követő lapjain, midőn Árpád fejedelemről ír, elmondja, hogy miután őseink a hon-szerzés nagy munkáját öt év alatt bevégezték, Pusztaszeren 31 napig gyűlést tartottak, a meghódított öldrön megosztották, azután elhatározták, hogy az ország több kisebb kerületekre felosztassék, mindenikben egy vár építtessék, s a várak mindegyikébe a főnemzetségekből egy várispán (később főispán) a fejedelem által jelöltessék; ki nek a fejedelem nevében igazságot szolgáltatni, a hadban a harczosokat saját zászlója alatt vezetni, és a közrendre felügyelni lettek kötelességei.

Hogy a főispán e kijelölt kötelességeit s azok közt a közrendrei felügyelést csak alárendelt közegekkel teljesítette, és hogy régi okmányok, p. o. az „Öreg kistükör“ volt iskolai kézi könyv szerint is ezen közegek a pandurok voltak, kétségen kivüli, és fél nem tehető, hogy szabad őseink akkor még a zsandárokat ösmerték volna, a titkos rendőröket pedig, hogy megszenvették volna. — Hogy pedig a pandurok katonák voltak, azt elegendőleg bizonyítják a hazai rendőrség tisztjeinek önálló városainkban maig használatban levő kapitányi, és a csendbiztosoknak több megyékben, p. o. Biharban is, hadnagyi czimeztetésük.

A régi kort l fogva máig pandur volt a magyar rendőr neve, és nem tudom felfogni, hogy ezen ősi elnevezést akármelyik zsandár, polizei,

rendőr, vagy a Bach-korban csendőrré magyarított névért miért cserélnők fel?

Ez igénytelen sorokban előadván a parányi köröcskén az ősi intézmény iránt tapasztalt ragaszkodást, és azt, hogy az valóban a nemzet kebelében fejlődött intézmény, felemlitem itt a S. Gy. által is érintett azon gyűlöletet, mely a nemzetben az átélt keserőségek miatt a zsandár vagy bármiféle idegen rendszer iránt önkéntelenül felköltetvén, annyira fokozódott, hogy az ellen nem elégelte meg az uton útfélen tett becstelenségeket, hanem megvetésének gunydalokban is kifejezést adott.

A sokból im itt van egy nem éppen nagyhirű, de mégis fára került vidékünkbeli betyár tiszteletére készült népdal:

„Engem hívnak Fábián Pistának,
Ki is állok huszonnégy zsandárnak,
Zsandár káplár, tedd le a fegyvered,
Mert itt hagyod még ma az életed.“

Szolgálhatnék többekkel is, de már azokban a megvetés, lenézés oly trágár szavakban nyilatkozik, hogy leírni nem lehet.

Nem tagadhatom, hogy a vármegye és pandur ellen is nyilatkozik a nép saját alkotta dalokban, például:

Korcsmárosné hallja!
Egy itcze bort adna,
Leitatom a vármegyét (érti a pandurt)
Hogy ne legyenek rabja.

„Hunczut a vármegye
Nem iszik belőle stb. stb.

Ha e két dalt megtekintjük, látni fogjuk, hogy bár mindkettőben szeretetlenség tapasztalható is az üldözők iránt, de ég és föld különbség van mégis a kettő között, mert míg az első roppant semmibe vevést, lenézést tartalmaz, az utóbbi beismeri, hogy a pandur oly egyéniség, kit az általa legalkalmasabbnak hitt kecsegtető szerrel, melyet a pandurok is, mikor ideje van, alkalmas búfelejtő szernek ösmernek, — még borral sem lehet rászedni.

Akármily dicséreteket zengedezzenek is tehát a titkos rendőrség pártolói, idegen éghajlat alatt született s reánk tukmálni szándékolt magzatok magasztalására; és bármily gyönyörűségeket beszéljenek az országos katonai rendszer ápolói rendszerük dicsőítésére; miután az első undort gerjeszt, az utóbbi pedig a kaszárnyák, sorozás általi ujonczozás, vaságyak, paplanok, iskolázás s több efélék által lenne csak előállitható, s mindezek a volt zsandár-rendszert a leggyengébb gondolkodásuaknak is rögtön eszükbe juttatnák; hiszem, hogy ha bár a rendőrök muszka csákó nélkül és magyar ruháb bujtatva állittatnának is elő, mégis abba mindenki a volt zsandár rendszer németből magyarrai fordítását látandja, és akkor aztán ha a rendőrség bizalom helyett — mi pedig a rendőrségnek életfeltétele, — gyűlöletet találанд,

el merem mondani, hogy annak felállításával halva született gyermeket fognánk keresztvizre tartani.

És miután a nemzet a közelebbi múlt évek alatt az örökös rendszer-változtatásokkal, — melyeknek újra meg újra megkísérlése vagy előállítása mindig milliókba került, — nagyon megelégedett; miután a sokszor félre vezetett nemzet a közel múlt és régi idők tapasztalatai folytán minden idegen iránt — melyeket történet- és törvénykönyveink igazolnak — gyanakvó lett: részemről, ha t. i. rajtam állana, kivált valami gyűlölt rendőrségi szervezet behozatalára már csak azért sem tennék kísérletet, mert ha valaha, most éppen szüksége van a nemzetnek a kormány iránti erős bizalomra.

IV.

Melyek azon akadályok, melyek a jelenlegi rendőrség működését zsidbasztják s ugyanezért a közbiztonság hanyatlását előidézték?

Nem régiben templomban voltam, — sajnálom hogy elfoglaltatásom miatt gyakrabban is nem mehetek, mert több jót is tanulhatnék, — elég hozzá, hogy midőn ott voltam, a hallott szent beszéd ezen része (meg ne ijedjen a t. olvasó, mert keveset tudok és mondok el a predikációból):

Keresztyén hívek! Előrevigyázóknak és minden tettünkben ovatosnak kell lennünk, nehogy úgy járjunk mint a gyermek, ki vigyázatlanul szaladván elbukik az egyenes földön is, és bukásáért a földet üti, — hatással volt reám.

A lelkes szavaiból ennyi jut eszembe, vagy talán más irányban is folytatá üdvösségre vezető beszédét; én pedig az idézett igéket ide alkalmazva így folytatom, nem nagybőjti, hanem rendőri értekezésemet:

Sokan vannak az emberek közt e hibában t. i. az okot az okozattól nem bírják vagy talán

nem is akarják megkülönböztetni, és lehetnek a rendőrség ujraszervezését tanulmányozók közt is olyanok, kik a közbiztonság hanyatlása miatt nem tekintve szét a hazában, az azt minden oldalról elősegítő akadályok között, csupán a pandurságot tartják és tüntetik elő fő vagy egyedüli oknak és csak hogy azt megbuktathassák, úgy tesznek azzal, mint az Aesopus farkasa a bárányyal, t. i. ráfogják azt is, a mi nem illeti, holott ha széttekinteni nem restelkednének, könnyen rá találnának azon akadályokra, melyek ha továbbra is így és megmaradnak, jövendőlni merem, hogy ha a Darius kincsét rendőrségre költi is az ország, mégis ugyanazon hibák, vagy azok helyett mások talán bővebben állanak elő.

Véleményem szerint az okos orvos ismeretlen betegének nem mindjárt hánytatót ad, és ha valakinek lába fáj, nem a fogát huzza ki, hanem elsőbe a nyelv-ütér megvizsgálásával a külső, halló-kopogtató szerszámaival pedig a belső testrészek állapotát kipuhatolván, csak akkor rendel néki kinyomozott betegségi állapotához hasznos vagy alkalmasnak bizonyult gyógyszert.

Ilyen módon vagyok én bátor hazám kormányférfiai és más hivatottaknak, — kiknek a haza jövője kezükbe letétetett, — becses figyelmüket felkérni, hogy a minden oldalról sürgetett és szerintem is utóbajok nélkül tovább nem halasztható rendőrség szervezésénél, elsőben is arra fordítsanak főgondot, mi okozza hazánk némely

vidékein és általában a közbiztonság hanyatlását? és midőn a rendőrség újra szervezésével foglalkozandanak, az azt zsibbasztó akadályokat egyuttal és lehetőleg igyekezzenek megszüntetni.

Ezen akadályok, — a mint azokon hirtelenében áttekintettem, — csekély nézetem szerint következők:

1-ör. Népünk miveletlenebb részének azon talán még Ázsiából hozott s maig megtartott ferde irányu büszkesége, mit jól magyarul betyárságnak nevezünk.

Mi a betyárság?

Az egyszeri magyar káplár hason nemzeti-ségű ujonczaival iskolát tartván, nagy képpel és fensőségi önérzettel, de német műszavakkal magyarázta a tudni valókat, melyek közt megemlékezett a Kirchen-parádéről is. — Egyik bátrabb ujoncz, az első katonai tudomány, a megparancsolt hallgatás daczára, bátorságot vett magának megkérdeni, hogy hát osztán káplár uram! mi az a Kirchen-parádé? A káplár pedig, gondolkodás után, ujoncza tudatlanságát kicsinylőleg lenézve így felelt: Hallja kend! erre is, meg amarra is! ide hallgasson kend! most megmagyarázom, hogy az a Kirchen-parádé olyan parádé, a mire holnap rukkolunk. — Értette kend?

A milyen nehéz dolog volt a káplárnak a Kirchen-parádé megmagyarázása, olyan nehéz nekem is e kérdés meghatározása: mi a betyárság?

Csalatkoznék a ki azt hinné, hogy az ün-

nepnapokon félrevágott darutollas kalapban, pattyolatfehér lobogós ingben, sarkantyús csizmában, sallangós dohányzacskóval, árva tölgy ólmos vagy cifra nyelű rézfokossal járó-keő, olykor-olykor paripáját ficzánkoltató alföldi legénység mindenike betyár volna, mert annak nagyobb része ezekben és ezek által csak arra büszke, hogy magyarnak született, ez pedig nemcsak nem bűn, hanem a szó szoros értelmében erény.

Még azon becs vagy önértetet sem tartom betyárságnak, midőn a nép becsületes fia, piszkos önérdék által nem ingereltetve, magát bárki által is bábként felhasználtatni nem engedi és az aljas hizelgést sem nem kívánja, sem nem viszonozza, vagy ha ilyest tapasztal, érzésének, megvetésének nyers szavakban ad kifejezést.

Azt sem nevezem betyárságnak, ha lakodalom, keresztelő, névnap stb. alkalmával, jó barátai társaságában, az ilyenkor mellőzhetetlen cigányzene mellett, bánatát a földhöz csapva, more patrio nem sajnál áldomásozni.

Meg van e hajlam — csakhogy nemesebb kiadásban — műveltebb osztályunkban is, és itt már a vadászebek, paripák, fegyverekbeni fényűzés és a zajosabb élvezetekre fordított, sokszor a jövedelemmel arányban alig álló költségekben nyilvánul.

A vigalmak kedvelése meg van egyházi rendünknel is, legalább azt hiszem, hogy elég találóan írta Csokonay:

„A pap is ha beleun a szentségbe,
Ezt kiáltja: hozzatok bort a két itczés üvegbe.“

Mindez nem betyárság, hanem őseinkről reánk maradt, talán némely részben hibás megszokásunk, mit azonban a más nemzetek hibáiért kölcsönbe oda nem adnék.

Mi tehát a betyárság?

Betyár az, ki önerejét túlbecsüli, magánál különb embert nem ismer, ki e miatt hánya-veti, kötekedő, fitymáló.

E betyárismus a nép fiai némely részénél következőkben szokott nyilvánkozni:

Lakodalmak alkalmával, midőn a násznép, muzsika szóval, felpántlikázott vőfélyek és bőrköpenyben alig férő legényektől környezve, az utcán esküvőre sétál, a legénység némelyike az őket bámulóknak olyan trágár ritmusokat rögtönöz, hogy azokat legjobb meg se hallani és ugyanezek éktelen karjongatások között, a nélkül, hogy valakinek vagy saját maguknak drága gombjával — fejükkal sokat törődnének, a puskaporral kétszeres adaggal állított kurta pisztolyaikból, a nádfedeles házak, széna és szalmakazlak között olyanokat lőnek, mint melyet egy-egy mozsárágyu szólhat. — Ily lövések következtében láttam már több félkezű fiatalt; láttam egy szép fiatal asszonyt, kinek lába fejét lőtték így keresztül; láttam, hogy egy bámuló anyának karját és a karján tartott kétéves gyermekének szemeit egy lövés tette tönkre; láttam

egy 5—6 éves hasbalótt leánykát; láttam a lövés miatt történt gyújtást; — szóval annyi szerencsétlent láttam már, kik ezen betyárság kifolyásából lettek szerencsétlenek, hogy csupán szolgálati helyiségemen az ilyeneknek évenkénti száma 5—10-re tehető.

A történt szerencsétlenségeken vé ig tekintve örömmel láttam megýémnek mult évi azon végzését, melyben az oknélküli és a községekbeni lövöldözést betiltotta.

E tilalom is ér valamit, mert akkor mikor éppen a pandurt látják, nem lövöldöznek és mikor nem látják is kevésbé mulatnak azzal, mint azt ezelőtt tenni szokták; — azonban az ily lövöldözők, ha csak tetten nem kaptak, kivévén, mikor nagy veszély forog fenn, soha ki nem tudatnak, mert azt mindenki el szokta tagadni.

Hogy ezen veszélyes pajkosság megszüntetethessék, azt ajánlom az illetők becses figyelmébe, hogy minden lakodalomba a házi gazda, násznagy és vőfélyek tétessenek felelősökké, s hogyha ezek a lövöldözőt ki nem adnák, ők személyenkint büntetessenek bizonyos, p. o. 5—10 frtnyi pénzbírsággal vagy börtönnel.

A nép ily mulatságai és az ünnepnapok ritkán mulnak el csetepaté nélkül, és e verekedések többnyire ok nélkül, leginkább pedig a falu egy, két vagy több oly betyár legénye által azon okból kezdetnek, mert minden jelenlevőnél erősebbnek, bátrabbnak kívánnak látszatni.

Az ily verekedésekről az elesettek, nehéz és könnyü sebesültek számát tekintve, hadi bulletinet lehetne írni; mi azonban már ezt annyira megszoktuk, miszerint tartok tőle, hogy oly egyén is akadhat, ki azt mondja, hogy ezek leírására és kárhoztatására a papirost is kár volt fogyasztani. Meglehet, hogy az így szólónak igaza van, de sajnálnám, ha még nagyon soká igaza lenne!

Mikor a nép fiatalságának betyár része ily veszett széles jó kedvében van, beszélhet és philosophálhat annak maga Herkó pater is, mert az éppen annyit hajt a philippikára, mint a beteg ló, kinek a tudákos, de részeg baromorvos szereit dicseri. — Ha ilyenkor valaki szidni találná őket, bizonyossá teszem, hogy ő huzza a rövidebbet, mert oly kacskaringós, mégis öszhangzatos és egymásból folyó káromkodást a világ valamennyi dictionariuma sem képes előállítani, mint a milyent itt nálunk némely tizenkét éven felüli gyermek meggondolatlanul, csupán a száját mozgatva tud rögtönözni. — Nem használ az ilyeneknek a fenyegetés sem, mert hiszen a vigadók többsége vágyva vágyik azon boldog percz után, hogy valakivel megpróbálkozzék!

Nálunk jelenleg husz huszonöt □ mértföldön 30—40 ezer lélek közt tizenegy személyből álló rendőrcsapat van, kik e területen egyszerre és mindenütt nem lehetvén, e miatt csak az kívánható tőlük, hogy a hol éppen vannak, ott a kezdődő vagy folyamatban levő verekedést, hogy az

életveszélyessé ne fejlődhessék, gátolják; a vérengzőket vagy 'szétosztatván, vagy bezárás által ártalmatlanná tévén.

Angliában hires ökölmesterek vannak, de ezek míg egy részről botot és bicskát nem használnak, másrészről oly törvénytisztelők, hogy az utolsó rendőri közegnek is engedelmeskednek; nálunk pedig ha egy korcsma vérengező népéből akar a rendőr egy dühös tagot letartani, annál inkább, ha a korcsma gyülevész népét akarja szétosztatni, sokszor megtörténik, hogy előbb meg kell verekednie s ha szerencsére erősebb és agyon nem üttetik, — mely ellenkező esetben tartsa aztán családját az, kinek kedve van, — akkor ozt ér; azonban nagyon jól teszi, ha ovatosságból magának előbb egy takaros ütést szerez, mert különben az osztott sérelmek ürügye alatt, azonban többnyire csupán a letartás és legyőzetés szégyene miatt bevádoltathatván, nagyon könnyen őt itélik el, mert a jelenvolt engedetlenek (a korcsmárbs bizonyos okoknál fogva sem nem látván, sem nem hallván semmit) inkább társaik mint mellette tanuskodnak.

Hajdan ez másképen volt s a nélkül, hogy a nagy hibák és nagy erényekben gazdag multból az önkény által szerzendő tekintély megszerzését ohajtsam; ohajtom azt, hogy a rendőrség tisztjei számára — a mikor aztán e pályát is több tehetséges egyén elfoglalná — a több helyeken tapasztalt alárendelt helyzet helyett, szellemi te-

kintély biztosíttassék ; a közrendőr ég számára is, hogy magukat hasonló körülmények vagy katonasággalszemben, szóval bármiféle viszonyok közt, mihez tartani tudják, szolgálati rendszabályok alkottassanak, és végre, hogy az ököljognak, a 19. század szellemével össze nem férő, s még a törvény őrei ellenében is gyakorlott alkalmazása megszűnjék, a rendőrök elleni tetteleges kihágók fékezésére a mostaninál szigorubb büntetések léptetessenek életbe. — Szükséges ez, mert különben büszkeségre általában hajlandó népünk, — ki csak a nálánál szellemileg vagy phisicailag felülállónak engedelmeskedik, nyakra-főre saját vesztébe rohan.

Sok poeta vagy a népet kevésbé ösmerő városi ember tulzottnak mondhatja a fent előadottakat, én pedig a helyett, hogy vitázzam, a kételkedőt felkérem, hogy csak tessék bármelyik karácson napján hozzánk lerándulni, s az időt 1—2 nap valamelyik csárdánkban tölteni, és ha még meg lehetős kinézésű ember (mert a nép becsületére legyen mondva, holmi gézenguzt csak kinevet, nyomorékba vagy öregbe pedig bele nem köt), akkor biztossá teszem, hogy nekem még akkor is igazat ad, hogyha másként meg nem kapná a magáét.

Mintha hallanám a lehetetlen szót, pedig biz az nem lehetetlen, mert aligha van oly községünk, hol egy pár oly hányaveti legény ne akadjon, ki mindenkibe, mint mendai szokták, az élőfába is bele ne kötölözködjek ?

Az ilyeneknek az is baj, ha dicsérik, mert akkor megmutatni ohajtja, hogy csakugyan tud valamit és birkózni hiv; az is baj ha gyalázzák, a mikor már birkózni se hivja gyalázóját, hanem messziről hajítja főbe egy tele butellával; az is baj, ha hozzá nem szólnak, ha kivált borából keveset vagy sokat isznak, mert e dolgokat fel sem vevésnek, sértésnek tekintvén, mindjárt meg van a keresett ürügy a verekedésre.

Általában nagy hibája van népünknek, hibája nevezetesen az, hogy a kanász bojtár éppen olyan büszke mint a számadó és a számadó büszkeségben vetekedik tekintetes vagy nagyságos urával.

Hibája a népnek, hogy némelyik fia csupa hányavetiségből előbb verekedő, aztán tivornya hős lesz, és ha az erszény már a dobzódást nem bírja, vagy ha az ázsiai kényelmes heverés nagyon megtetszett, előbb aprólékos tárgyak tolvajává, később ló- és más nagyobb tolvajjá lesz; a mikor aztán ha elmerül és megsejti a vármegyének irányában táplált hüvösre tétetni vágyó jóindulatát, vagy ha ezt meg nem sejtve elfogatik, de valami rossz vályogfal kibontásával megszökhetik, pusztai csavargó betyárrá s ha alkalmas társakra akad, csupán a hirért is rablóvá lesz, és ekkor büszke tud lenni ezen nyomorult állapotára is, mert ő maga dalolgatja:

„Betyár vagyok a csárdában,
Betyár az isten házában.“

és büszkén hal inkább, hogysem magát megadja.

És hibája a népnek, hogy valamennyi ilyen gnavallérját, ki elég híressé lett az akasztófát kiérdemelni, az utolsó tisztelet utáni egy pár hét alatt a manó tudja hol készült, de oly gyönyörű melodiájú dallal tiszteli meg, hogy azt akármelyik becsületes ember is megtiszteltetésnek vehetné!

Némely ellenséges érzületű külföldi író a magyar népet kutyafejű tatárokhoz hasonló szörnyetegeknek festette. Ezeknek éppen úgy nincs igazuk, mint azon érzékeny íróinknak, kik a való hibákat is elhallgatják és népünket oly olvadékony vaj- vagy viaszból alkotott lényeknek rajzolják, milyent akárhol máshol, de nálunk nem találhatni, mert itt még az alföldre települt viseletünket, szokásainkat, erényeink és hibáinkat nyelvünkkel együtt elsajátított más nemzetiségűek másod- és harmadizi leszármazása is olyan, hogy letudva a letudandókat, szinte jól esik, midőn a korcsma előtt elhaladva halljuk tőlük a szokásos szent ígéket:

„Letagadom az alispánt, a főbirót az égről.“

De vannak íróink, s van közte kiválóan egy, de kit panduri ömlengéseim által megsérteni nem akarván, meg nem nevezek, ki népünknek minden csinját-binját, mintha évekig csizmadia műhelyben dolgozott; évekig a Tisza, Berettyó körül kanászok, gulyások és csikósokkal tanyázott; évekig mint korcsmáros, pandur vagy falusi biró a nép közt élve szerezte volna kenyerét és tapasztaltait, úgy és olyan jól ösmeri külsőnket és belsően-

ket, hogy azon veszi észre az ember, midőn munkáit olvassa, hogy az egyik képben saját magára, másokban feleségére s így tovább fiára, csőszére, gulyására ösmer; pedig ez az író sokszor nem éppen a legszebb képet mutató tüköröt tesz elénkbe.

Ilyen tükör kell nekünk, mert eljött az ideje, hogy magunknak ne hizelegjünk.

Nagy és sok a mi hibánk s miután e hibákat, melyek utoljára is nem oly nagyok, mintha még egyszer olyan nagyok volnának, a ferde irányu büszkeség, a betyárismus okozta, igyekezzünk azt olyan nemes büszkeséggé átváltoztatni, milyent fajunk hősei és kitűnőiben más nemzetiségek is becsültek.

Sokat beszéltem a betyárságról, de azt mindeddig meg nem határoztam, hogy mi tehát a betyárság és ki a betyár?

Betyár az olyan handabandázó vagy hetykélkedő, önerejében elbizakodott, másokat lenéző, magát mindenek felett s mindenekben jogosított főnek tartó, saját zajló indulatainak parancsolni nem tudó, semmit nem tevés után is könnyen élni szerető egyén, ki ürügyet keres a másokkali versengésre, ki hányavetiségből aljas tetteket végrehajt, és ha elvetemült, isteni, emberi törvényekkel daczolva, családjá jó hírnevével mit sem törődve, egészségét és életét ok nélkül is folyvást kockáztatva korlátlanul kicsapongva él.

Van-e oly ember, ki tagadná, hogy e betyárismus a közbiztonságnak nálunk nagy kárára van?

Azt hiszem nincsen s én azt teszem hozzá, miszerint azzal roppantul kell bánni tudni, mert valamilyen helytelenül alkalmazott tulszigor százannyi betyárt teremt, mint a mennyi van; úgy az elkenyeyztető szelid bánásmód ugyanazon hatást idézi elő.

Örömmel olvastam némely lapban, hogy Th. és R. urak a m. k. kormány által küldetve a rendőrség tanulmányozása végett külföldön utaztak; azonban ohajtásom ez ügyben mégis az marad, hogy ha fő és nagyobb városainkban, hol az idegen elem idegen szokásai és bűneivel képviselve van, a szerzett tapasztalatok hazánk viszonyaiba beilleszthetők lennének is, azok csak ott és ott is csinján vétessenek alkalmazásba; ellenben a kisebb városok, megyék és körületekben a rendőrség továbbra is a nép szokásai, viszonyai, jelleme latba vételével szerveztessék.

Második oka a közbiztonság hanyatlásának a népnevelés vagyis jóirányu népiskolák hiánya, mert bár a betyárizmus a nép fiába körülbelül vele született, vagyis a szülei hajlékba elsajátított hiba, mégis azt hiszem, hogy azt a jó irányu iskolázás nagyban tudná szelidíteni.

Igaz, miként itt nálunk az iskolák más vidékekhez hasonlítva jobbak, de hogy nálunk is nem mindenütt kielégítőleg hatnak a népre, feleslegesnek tartom bizonyítani.

Ennek főokát én abban találom, mert a tanítóknak még most is sok helyen oly rossz fizetésük

van, hogy e miatt e pályára — tisztelet a kivételeknek — oly egyének vállalkoznak, kik más pályán talán meg sem élhetnének, és az ilyenek aztán az a, b, c-én kívül nem képesek jó irányu nevelést adni.

A csekély vagy rossz fizetés szüli sok tanítóban a sorsávali elégedetlenséget, ez teszi mindig, kivéve a kiveendőket, korhelyekké, és ez okozza, hogy állomásaik elvesztésére nem féltékenyek, jól tudván, hogy az illetők helyükbe csak hasonlót vagy talán rosszabbat alkalmazhatnak.

Ugy a katolikus, mint a protestáns részről már majdnem minden vidéken tanítóképezdék vannak felállítva, azonban ezek magukban mind keveset érnek, mert míg kath. részről némely tanítóknak harangozóknak is kell lenniök, és fizetésök még se megy többre, mint a pálinkaházakban dolgozó napszámosoké, és a protestánsoknál is sok helyen hasonló fizetésben részesülnek, addig csekély nézetem szerint nincs remény hozzá, hogy a tehetségesebb ifjak a „quem dii oderunt, praeceptorem fecerunt“ elvét megtagadhassák. — Az óhitűek iskolái még többnyire kezdetlegesek és minthogy ezeket kevésbé ösmerem, ezekről nem szólok.

Igaz, miként törvényhozásunk e téren igyekezett előre haladni, de ez igyekezetnek is a hitfelekezetek egymás iránti féltékenységet, melyek idővel magukba elenyészhetnek, kevésbé véve tekintetbe, azon az okon nem jósolhatok nagy jö-

vendőt, mert éppen azon községekben, hol a jó iskola leginkább kellene, aligha találkoznak elegendő oly buzgó ingyenes ügybarátok, kik az iskolamulasztókat, azok szülei megbüntetése végett elég szorgalmasok, elég jóakaratuak és elég merészek legyenek bejelenteni. Nem találkoznak pedig ily ügybarátok azért, mert némely helyen nálunk még a mezei tilalomrontók bejelentőin is vagy megverés, vagy gyújtás által szoktak boszut állani, és ha ezt teszi az értetlen nép azokkal, kik a más joga megsértéseért kívánják büntettetni, mennyivel inkább azt teszi azokkal, kik gyermeke iskolamulasztásáért, mit bűnnek sem tart, fognák büntetés végett bejelenteni.

Azoknak, kik ezen jövődölésemben kételkednek, a műveletlen ember gondolkodásáról szólok egy pár szót, nevezetesen :

Volt rá több esetem, hogy midőn műveletlen embert, ki pedig más hibájaért bűnhődve, sorsát megnyugodva viselte, nőjének akár féltékenység, akár szeretetlenségből s legtöbbször „ki vagyok én vagyok”-féle hetykélkedésből származott bántalmazásért letartottam, ezért irtóztatóan duzzogott, meg nem foghatván, hogy mi köze a vármegyének az ő feleségéhez, ki egyedül az övé, és nem tért a fejébe, hogy miért vétetik nője bántalmazásáért kereset alá, midőn más tulajdonai, p. o. saját keze, lába megsértéséért senkinek nem jut eszébe őt kérdőre fogni?

Ösmertem egy vén parasztot, kinek az az os-

toba szokása volt, hogy mikor a korcsmából részegen haza tért, éjjel vagy nappal, az mindegy volt, szegény öreg feleségét úgy bántalmazta, hogy udvarába belépván, rögtön rákiáltott, mondván: „fazékra Kati!“ — és ekkor az öreg nő, úgy a mint taláztatott, hirtelen előkeresett egy nagy cserép fazekat, azt kivitte az udvarra és reá felállván, várta, míg a vén gazember a hozzá 20—30 lépésnyire eső fazekat sok czélozgatás és ügyetlen hajigálás után alula fütykösével ki nem ütötte, a mikor aztán e műtétellel megmutatván, hogy csakugyan ő az ur a háznál, rendben volt minden, és ha a hajigálás közben az asszony lábát érte is a fütykös, az nem tett semmit.

Az ily gondolkodásu műveletlen ember konok és felvilágosítható nem lévén, az ilyenek miatt nem találkozunk elegendő oly egyén, ki az iskolát mulasztottakat bejelentse.

Míg ily buzgó ügybarátok elegendően nem lesznek, addig rossz iskoláink fognak lenni, és míg rossz iskoláink lesznek, addig csak a kegyes óhajtasok közzé számítható a jó közbiztonsági állapot.

3-ik ok, a pusztai és nemesi rendezetlen községekben a mindenféle korcsmák aránytalan nagy száma. — Ezekről egy külön cikkben bőven értekezvén, jelenleg csupán annyit szólok róluk, hogy míg ezen betyár-nevelő és a rendőrség által a terület nagysága miatt kellő őrködés alatt nem tartható intézetek meg lesznek,

azaz a szükségtelenek szét nem hányatnak, addig mindig lesznek csavargó betyárjaink, és bár minő szervezetű rendőrségünk legyen is, kielégítő közbiztonsági állapothoz reményünk nem lehet.

4-ik ok, hazánk sok községeinek azon rendezetlen állapota, miszerint némely helységeekben maig sem történt meg a tagosítás, és a hol megtörtént is, legtöbb helyen a lakosság fordulóba véve ki földjeit, annak ugarfordulóján és a közlegelőn, a gyermekek és az ifjak nagy része kora tavasztól késő őszig barom legeltetéssel foglalkozik, mely helyeken a heverést is megunva egymást segitenek elrontani.

Részemről a külön legeltetést eltörölendőnek véleményezném, és pedig azért:

mert a külön legeltetők a többi nyájakban legeltető társaikat, — lelegeltetvén előlük a zugba eső vagy kövérebb mezőt, megcsalják,

mert a külön legeltetők szokták a mindenféle mezei rendőri kihágásokat tenni, innen járnak a legények éjszakánként gyümölcsöt, apró marhát lopni, innen és ilyenkor rándulnak el, otthon maradt kedveseikhez szépelegni, mely időt és alkalmat a lóköttő kilesvén, könnyen ellophatja és rendesen csakis ilyenektől szokta az ur isten gondjaira bizott, magába hagyott jószágot ellopni.

Általános romlásra, lopásra ad tehát alkalmat a külön legeltetés, és ugyanez szolgáltat

űrügyet a szüléknek arra, hogy gyermekeiket, — kiket télen az iskolátóli távollét a nagy sár és rossz lábbeli miatt marasztanak honn, — az iskolától elvonják, ugyan ezért, minthogy ezen rendezetlen megszokott rossz állapot, — mely a korhelységre szokást és betyárságot nagyban elősegíti, — az egész országra nézve károsnak tűnik ki, oly törvény megszületését óhajtom, mely által, kivéve a tagos birtokokon gazdálkodókat, minden gazda kötelezve lenne jószágát vagy a köznyájakba hajtani, vagy istálón tartani.

Mig ilyen törvényünk nem lesz, addig lehet meggyénkint akár hány és akár milyen jóindulatu iskola-felügyelő, még sem leend jó iskolánk, és szerveztethetik bármily drága rendőrség, de azért lenni fog elegendő mezei tilalomrontás és a jószáglopások sem szüntethetők meg.

5-ik ok az, mert a nép csak nem régiben szabadulván ki az őt lenyügöztött jobbágyság kötelékeiből, olyan mint a sok évig sötét helyen zárva tartott, de kiszabadult rab, ki a rég nélkülözött napvilágot óhajtja élvezni, s nem ismerve a napnak az elgyengült szemekrei káros hatását meggondolatlanul napfényre rohan, — vagy is olyan mint a gyermek, kit szülei sok jó tanácsal sétálni bocsátván, a mint a szülei háztól kilépett, rögtön árkot ugrál, fára mászik, jégre megy stb., szóval éppen azt teszi, mit tenni nem kellene, tenni szabad nem volna, vagy világosab-

ban szólva, nem tudja még a nép a szabadságot a szabadosságtól megkülönböztetni.

Magyarország gazdagnak mondatik lenni, mert vannak arany-ezüstöt termelő bányái, van sója, vannak dús termést nyújtó, kövér állatokat tenyésztő síkságai, van gyümölcse, bora és vannak megszámlálhatatlan politikusai.

Hogy az országnak minden négy embere közül három politikával, azaz az ország dolgaival is foglalkozik, abban semmi bajt, annál inkább veszélyt nem találok, mert ebből az tűnik ki, hogy a haza sorsa sokunkat érdekel, és azt sem találom hibának, hogy nálunk sok ember szeret a saját fejével is gondolkodni, — hibának tartom ellenben azt, ha valaki e szép, de képesség-hiány miatt nem mindenki által hasznosan gyümölcsöztethető foglalkozás kedvéért, családjá gondjairól megfélelkezik, mesterségét, üzletét, hivatalát — melyek pontos teljesítésétől a hon felvirágzása van feltételezve, — elhanyagolja. — De még ezt sem tartom oly bűnnek, mint azon keresetlen, rend szerint kicsapott tisztviselők és minden pályára alkalmatlan, de azért a semmit nem tevés után is kényelmesen élni vágyó egyénekből alakult fél tudós prophéták ámitásait, kik a műveletlen, saját javukat sem ismerő föld népét, saját önző céljaikra felhasználandók, oda ingerlik, hogy a törvény iránt velük született tisztelettről megfélelkezve, gyanussá lesznek még legjobb akaróik irányában is.

Az ily egyénekre ráismerhetni első tekintetre abból, mert ezek a közvélemény által is elismert köztisztletben álló, magukat soha semmi tekintetben meg nem rovott honfiak ellenében is, a hazaáruló, hunczut stb. czimeket egész könnyedséggel alkalmazták és a saját agyukban megszülemlett gondolkodással ellenkező nézetben lévők véleménynyilvánítását vagy meggyőződését legkevesebbet sem respectálják, — pedig ha valakinek csalhatatlanságáról van a szó, — mi, szerintem is logikátlan dolog, — önmagukat mulják felül annak el nem ismerésében.

Az így megmérgezett nép nem ismeri saját jogát, nem polgártársai és a törvény iránti kötelességét, és ebből kifolyólag történik aztán meg azon, hála Isten ritka, de szomorú eset, hogy a szabadság szent szavának hangoztatása mellett megtagadja az engedelmisséget még saját választott úgy egyházi, mint világi előjárójától is, a mikor aztán, ha túlszigorral találkozik, meggyűlöli ugyan előbb azt, a ki megbüntette, de ha szemeiről a hályog lehullott, kész lenne ámitóját is pokolba kergetni.

Szerencsések vagyunk, hogy népünk sokkal józanabb eszű, mintsem hogy az efféle, magukat rendesen nyomorult önzéseikről kitüntető ámitókra túlságosan hallgatna, mind az által el kell ismerni, hogy a vallástalanság, erkölcstelenség s ezekből kifolyólag az engedetlenség terén, a közelebbi múlt időkben, a nép némely része, az

ámitók után haladva, nem kevés előmenetelt tett, és hogy ez állapot a közbiztonságnak hátrányára volt, alig szükséges bizonyitanom.

6-ik oka a közbiztonság hanyatlásának a közel multidőkben egymásután történt rendszer-változtatások, melyekben midőn a hivatalnokok némely tagjai, napuk többé fel nem sugárzó fényének elhomályosulását és a kevés idő múlva bekövetkezendő szükség rémképét látták, — sokan ezek közül, — kiknek birtokuk a holdban s minden vagyonuk, néhány gyermek és a jövedelmet túlhaladó fényüzéssel megsemmisített feleséget be nem számítva, pintlijük és paraplijukban öszpontosult, az utolsó időket zsebelésre fordították, elbocsátván pénzért ugy a libatolvajt, mint a gyujtogatót.

És a választás alapján tisztviselővé lett egyének között is, — bár hiszem, hogy a 2-ik vagy 3-ik választás ezeket kirostálta volna, — nem találkozott-e oly egyén, ki maga kereste és volt lelke elfogadni állomását, holott pedig ahoz éppen ugy nem értett, mint a csi madia a harangöntéshez? — Találkozott és volt közte olyan, ki magát éveken át sem birta ugy begyakorolni, hogy az elibe állított delinquenseknek csak egy okos kérdést is fel tudott volna tenni, ellenben a törvényszékekhez oly jelentéseket küldött, hogy némelyszer azokból, — kivált ha az eljáró csend-biztos elővizsgálatai, jegyzékei is hasonlók voltak, vagy annak jelentése az ügyiratokból kifelejtetett,

— a törvényszékek azt sem tudták kibetüzni, ki a vádló, ki a vádlott? mely esetekben gyakran megtörtént aztán az, hogy a valódi bűnös is, próbák hiányából felmentetett.

Általában tapasztaltam azon hibát, — tisztelet a kivételeknek, mert megfordítva is láttam eleget, — hogy a járási tisztviselők közül, többnyire a csekélyebb tehetségű, nem ritkán minden tapintat és gyakorlat nélküli tagok alkalmaztattak, mint vizsgáló bírák, a bűnügyekhez, és minthogy a bűnügyeknél sem napdíj, sem előfogat felszámítás nem jár, ezeken nemhogy szenvedélylyel dolgoztak volna, de boszankodtak inkább azok miatt, — és mi természetesebb, mint az, hogy ezen kénytelenségből, sokszor túlságosan el is halogatott vizsgálatot, a büntetést minden áron kerülni vágyó gonosztevők könnyen kijátszhatták, — pedig bűnügyeknél az első vizsgálattól függ minden.

Kiválólág nagy hátrányára voltak a közbiztonságnak a törvényszék tagjainak gyakori változásai, mert ha azok állandók voltak volna, a bűnös mentő tanuiban sokszor könnyen felismerhették volna ugyanazon egyéneket, (kiket a csendbiztos előtt, a bűnös nagy bölcsen elhallgatott), kik már más bűnügyben a bűnössel mint bűntársak büntetve is voltak.

Ezek és a S. Gy. által is említett, sokszor minden alap nélküli, a közvélemény előtt gyanus kezességre vagy a nélküli szabadon bocsátások,

— melyek néha a tanuzás előtt is, tehát mintegy a tanuzás megsemmisítését czélozva történtek, — sok bűnösnek bűn'etlen maradását eredményezték, és hogy az ily esetek, — midőn a káros, a tanuk és a kötelességét pontosan teljesített rendőrség, a kimenekült bűnös fölemelt főveli járását látták, sokszor pedig annak szemtelen kihívó viseletével találkoztak, mily leverőleg hatottak a nevezettekre, azt kibeszélni sem lehet.

7-ik oka a közbiztonság sülyedésének a tanuk hiánya.

Az 1848 előtti időszakban, midőn a megyei törvényszékeken kívül az uri bíróságok is, és pedig mindkettő elég szigoruan járva el, fennállottak, a tanuk hiánya kevésbé tapasztaltatott, mert a jogokat nem ösmert és a hosszas béke alatt rendhez szokott népnek, ha a 25 botot ki akarta kerülni, ha tanunak hivatott, nem volt kedve meg nem jelenni, és vallásosabb volt, hogysem eskü utáni tanuzásában a hallott, látott dolgokat eltagadni merte volna; most pedig, kivált a bírósági székhelyektől távollakó falusi vagy pusztai nép nagyobb része, ha szinte tudomásával van is valamely bűneset, ha az iránt megkérdeztetik, inkább megesküszik arra, hogy nem látott, nem hallott, nem tud semmit, hogysem sürgős dolgai hátrahagyásával, vagy rossz időben és feneketlen sárban, előbb a vizsgáló biróhoz, később a törvényszéknek lakásához 5—10 mértföld távolban eső székhelyére ingyen utazgasson és hogy még

ezenkívül magát a netán kezeségre elhocsátaudó, általa jól ösmert gonosztevő boszujának kitegye.

Biharmegye sárréti járása, Debreczen és Nagyvárad önálló városokat ide nem értve, 40—45 □mértföld és 42 népes községben 95 ezer lelket számító földterület, és bár e föld népe ugy vér, mint pénzadóját illetőleg a haza közteher viselésében mindig az elsőek közzé tartozott és tartozik: mégis ugy hallatszik, hogy az uj szervezési terv szerint e területen egy törvényszéknek felállításához sem lehet reményünk, holott nagyon is ránk férne, hogy a központon eső B.-Ujfalu mezővárosban, mely a járás minden véghelyiségeihez körülbelül egyforma távolságban, a tiszai vaspálya és a debreczen-nagyváradai államutban esik, egy törvényszék felállíttatnék. — Hallomás szerint közélünkbe, Nagyvárad és Debreczen volnának törvényszéki helyiségekül kijelölve; azonban ez által a járás nagyobb részét tevő terület helyiségeiben lakók éppen semmit nem nyernek, vagy kilátásuk lehet arra, hogy más megyéhez csatoltatnak, mely dolog pedig e vidék lakói előtt, kiket e megye sorsához közösen szerzett ősi dicsőség és közösen viselt nyomoruságok emlékei kötnek, annyira népszerűtlen, hogy már is többektől hallottam nyilvánítani, miszerint inkább ohajtanak továbbra is az egyetlen megyei törvényszékre, Váradra ezentul is utazgatni, csakhogy megyéjük területében továbbra is megmaradhassanak.

A leendő törvényszékek helyei megbírálásának

joga egyébiránt a törvényhozást illetván, részemről ezen kitéréssel általában csak oda akartam hatni, hogy vajha a törvényszéki helyek kijelölésénél, a terület, népesség és közlekedési utakon kívül a kérdéses vidékek lakóinak az állam fenntartásához való részvétele és kegyeletes ohajtása is, — ott legalább, hol az az ország kára nélkül teljesíthető, figyelembe vétetnék; és úgy itt mint másutt a törvényszékek beosztása úgy alkalmaztatnék, hogy az az igazságszolgáltatást, mi eddig a tanuk hiánya miatt is érezhető volt, — ne hátráltassa.

8-ik oka a közbiztonság hanyatlásának a börtönök hiánya, melyre nézve körülbelül a már egy korábban irt cikkemben mondottakat ismételem u. m.

A kinzási rendszert a művelt világ elítélte, hogy tehát a bűnök gátlására és a megtörtént bűnesetek puhatolására felállított rendőrség és vizsgáló bíróságok ez elítélt rendszer után is hasznosan működhessenek, módokról szükséges gondoskodni, melyek a művelt világ izlését se sértsék, mégis azért a nevezett hatóságokat oly helyzetbe juttassák, hogy azok által eredményeket mutathassanak fel.

Sokat, sőt legtöbbet tesz ugyan a bűnesetek felderítésénél az ügyes fürkészlet és szakértelemmel vezetett kérdések feltétele; azonban állithatom, hogy kivált messze vidékre terjedő bűnügyi összeköttetéseknél, hol a már befogott bűnösöket társaik előkerítéseig vizsgálati fogságban kell tar-

tani, ez mind kevés, mert ha a letartott s vallomásban levők megérkezett, de kihallgatásban még nem részesült társaikkal elsőbben maguk magukat szembesíthetik, mi pedig, ha börtön nincs, alig kerülhető ki, a már félig kiderült ügy is meg leend semmisítve.

Hát a vizsgálati börtönökből kiszököttek, kikből a mindenféle szegény legények, utonállók stb. válnak, szaporodhatnának-e úgy, ha alkalmas börtönbe zárattak volna? Pedig ezek újra történendő bekerülésükig kiszámíthatlan kárára vannak a közbiztonságnak

Nagy baj az, hogy midőn a portyázó pandur egy kalandort elfog és azt a közelebbi faluba bevívén, addig se talál oly helyet, a hová elzárja, ha csak a jegyző apró marhái által nyughelyül használni szokott ólat igénybe nem veszi, míg lovát megéteti, és nem kisebb baj az sem, midőn a falusi előljárók egy dühös vérengezőt addig sem tudnak láb alól eltétetni, míg az illető dühös egyén részeg állapotából kiocsudván, eszéhez visszatér. És miért nem történhetnek e dolgok? csupán azért, mert a néhol található börtönnek nevezett vályogfalú lyuk is olyan, hogy abból csak az nem szökik meg, a ki nem akar.

A 48 előtti időkben, midőn az uri jogok s ezekkel együtt járt kötelezettségek fennállottak, majd minden faluban a földesur tartott börtönöket, az uradalmak tulajdonosai pedig, mint p. o. Bihar-megyében a herczeg Eszterházy-család, a l. sz.

püspökség és káptalan bərendezett börtöneik mellett felügyeletet is állandóan tartottak.

E jogok és kötelességek megszűntével az akkori kormány akként intézkedett, hogy a zsandártelepeken mindenütt, mely vidékünkön minden két mértföldnyire egy esett, alkalmas börtönhelyiségről is volt gondoskodva; ezen kívül az állandó székhelyhez kötött szolgabiróságoknál, melyeknek nálunk Biharmegye sárréti járásában M.-Keresztesen és Derecskén voltak, — kellő őrséggel ellátott börtönöket építtetett.

Sok érvet tudnék a börtönök szükségessége és hasznosságát igazolandó, felhozni, de a többieket elhagyva, csak azt sürgetem, hogy addig is, míg törvényhozásunk a 48 előtti földesuri, később a zsandár-rendszer alatt a minden zsandártelepen és szolgabiróságnál épített, de már nagy részben megsemmisült börtönök helyett az új rendszer behozatalával a szükséges börtönök iránt gondoskodand, a kisebb községek legalább egy, és a nagyobbak a népesség számához arányitva 2, 3, 4, 5 szobájú alkalmas börtönöket építtessenek.

9-ik oka a közbiztonság hanyatlásának a némely községekben, és pedig a közelmúlt időkben mindinkább tapasztalható előjárói lágyság, hanyagság és roszakarat.

A községi előjáróságoknak a közbiztonság teréni közreműködése kiszámíthatatlan horderejű, és a hol jó vagy lehetséges közbiztonság van, annak egyik okát a jóirányu előjáróságoknak tulajdonít-

ván, más részről annak tapasztalható hátrányait nagy részben nekik rovom fel

E tekintetben hibának tartom először is azt, hogy mikor az előljárók hivatalaikba beállítottak, az esküt elfogadó némely tapasztalatlan tisztviselő által sem akkor, sem máskor kötelességeikre nem figyelmeztetnek kellőleg, és ez oknál fogva némelyik falusi bíró, kivált ha jegyzője is hasonló hozzá, mikor esztendeje kitelik, sem tud több teendőjét, mint azt, hogy a pecsétnyomót neki kellett őrizni, holott pedig oly sok hasznos teendői vannak a falusi bírának, hogy ha azokat a nép és ország javára úgy végeznék, mint az kívánatos volna, igazán büszkéek lehetnének nem a bírói polczra, hanem azon öntudatra, hogy hivatalaiknak lelkiismeretesen eleget tettek.

Sok volna s nem is czélom itt az előljáróknak minden teendőit elősorolni, de ősi szokásaink szerint az előljáróság lévén illető községeikben az első és közvetlen rendőri hatóság; a nagyjából elmondok egyet-mást — tisztelet a kivételeknek — ezen elhanyagolt rendőртеendőkről.

Megengedi némelyik előljáróság, hogy a községben döghus árultassék; megengedi, hogy a nyáron könnyen bűdössé vált hus mézsárszékben kimerettessék; megengedi, hogy éretlen gyümölcsök árultassanak; megengedi, hogy a korcsmákban, hol pedig éppen az eféle elnéző napos vendég, penészes, szagos, vagy a moslékhoz hasonló italok méressenek; pedig mihelyt ily visszaélési eset jó

tudomására, kötelessége volna az ily a közegészségi állapotra ártalmas élelmi és italbeli czikkek lefoglalása mellett, tisztviselőjéhez jelentést tenni.

Köteles volna a községi előljáróság a mértékeket gyakorta megvizsgáltatni s a találandó hibákhoz képest a hibás egyént vagy megbüntetni vagy büntetés végett feljelenteni; de hány község van még most is olyan, hol, nem azért, mintha e csekélységre nem telnék, hanem mert azt tenni nem akarják, — a mértékek vizsgálata nem is történhetik, mert a községnek sincsenek hiteles mértékei, melyekhez a netalán hibás mértékeket hasonlítani lehetne?

Sok helyen tapasztaltam azt is, hogy az előjárói tagok a helyett, hogy kötelességeikből kifolyólag az ünnep és vasárnapok illendő megülvése iránt intézkednének, maguk adnak a korcsmáiban dorbézolás által népüknek rossz példát aljas kicsapongásokra, a mikor aztán, ha a sok részeg ember közt baj történik, az érdekes előljáróság is gyenge állapotban lévén, nincs a faluban, ki jó tanács, vagy alkalmas parancsosztás által a veszélyt elhárítsa; sőt megtörténik az is, hogy hordás idején az első esküdt ember szekere kezdi meg a vasárnapi hordást, a mikor a lelkész urak közt is találkozik aztán, csak hogy egyedüli fizetése, buzája a tarlón el ne pocsékolassék, ki beleegyezik, hogy az ő buzáját is vasárnap hordják be.

Sokan panaszkodnak s nem is ok nélkül a tekintélyek csökkenése miatt, azonban én úgy ta-

lálom, hogy nagyon sok esetben a panaszkodó fél maga az oka a nép tiszteletlenségének, igaza lévén a közmondásnak, „nem a hivatal teszi az embert, hanem az ember teszi azt.“

A tüzi szerencsétlenségek hazánkban gyakoriak, de ha az előljáróságok a kéményekre, pernyegödrökre nagyobb gondot fordítanak, azt hiszem, hogy kevesebb ily szerencsétlenség történék; és ha a fecskendőket, vizes hordókat, létrákat, horgokat stb. (a hol t. i. vannak) rendben és használható állapotban tartanak, a történő gyuladást is a nélkül elfojthatnák, hogy a fél falu elégjen.

Az ivó és baromitató kutak iránti első felügyelet is a községi előljárók teendője volna; de minthogy azokat kellőleg tisztogatni sok helyen elhanyagolják, e miatt néha az ivó kutakban is bűdös és olyan víz van, hogy abban a pondrók nemcsak nagyító üveg nélkül láthatók, hanem kézzel is foghatók, — a baromitató kutak is olyanok, hogyha doctor volnék, rá tognám, hogy a keleti marhavész vízhiányból származik.

A mezei tilalomrontók elleni eljárás is elsőben az előljáróságot illeti, azonban míg olyan előljárók lesznek, kik a csőszökkel, továbbá saját fiaik és cselédjeikkel egy értelemben rossz példát adnak a tilalomrontásra, az olyan csőszöket pedig, kik magukat megvesztegetetni nem engedik, vagy fel se fogadtatják, vagy ha ellenük járnának el, kicsapatják, — addig e téren keveset haladhatunk előre; pedig a sok adó, drága cseléd- és munkabér

mellett nagyon is felférne a gazdára, hogy a többféle elemi csapásoktól megmaradt veteményeit ne a más jószágá pocsékolja el, hanem ő maga takaríthatná be.

A hanyagságot és közönyösséget, mely leginkább a népszerűség vadászása miatt történik, nagy hibának tartom az előjáróságban, de kárhozattanom kell némelyikben azon tulbuzgóságot is, midőn a községben nevezetesebb bűnmerénylet történnén, annak vizsgálásához a megyei tisztviselőség vagy rendőrségi parancsnak hozzájárulása nélkül hozzáfog és oly intézkedéseket tesz, melyek által a bűnösök kellőleg figyelmeztetve lesznek összebeszélésre és bűnük lehető eltakarására, és mikor az előjáróság maga belátja, hogy vizsgálata eredménytelen, a károsult és a közbiztonság nagy kárára csak akkor tesz jelentést.

Szeretem az előjáróságban, ha a bűnösökkel egy értelemben nincsenek, nagyrabecsülöm, ha tapasztalataikat az előforduló ügyek kibonyolításának könnyítése végett a hatóságokkal közlik; azt is helyesnek tartom, hogyha szökési esettől tartani lehet, az ily egyéneket a hatóság megérkezéseig oly helyre záratják, hol társaikkal érintkezésük és megszökésük gátolva legyen; ennél azonban többet tenni csak azon esetben látnám szükségesnek, hogyha a rögtönös intézkedés p. o. a motózás elhalasztása miatt, veszélytől vagy az ügy megsemmisülésétől lehetne tartani.

Kötelessége az előjáróknak a közlekedési uta-

kat, azokon a hidakat és viz-átereszeket használható és veszély nélküli állapotban tartani; azonban hányszor megesik, hogy egyetlen deszka leszakadása miatt sokszor hónapokig a hid melletti tócsán kell az utas közönségnek kerülgetni, és ha ilyenkor sötét éjszakán idegen utas talál az általa máskor alkalmasnak látott hidra hajtatni, ki van téve jószága elnyomorodásán kívül annak is, hogy kocsija leborulván, nyaka törjék.

Mindezek nagy hibák, de legnagyobb az, a hol az előljáróság tagjai a gonosztevőkkel titkos egyetértésben élnek, s ez okból nemhogy azok megbuktatásán törekednének, de mindazon intézkedéseket is elárulják, melyeket a megyei hatóság ellenükben foganatosítandó volt.

Nem lévén a járásokban vizsgálóbírói börtönök, ha a csendbiztos ily községek börtöneiben tovább utazásából visszatértéig vagy a szolgabíró kiérkezéséig valakit elzárat, biztos lehet róla, miszerint a rabnak nemcsak hogy mássali érintkezése nem gátoltatik, de az is megtörtént már, hogy a rab a bírakkal együtt ivott.

Nálunk már kevés lehet ily előljáró, de hogy éppen egy se volna, azt állítani nem merném, mert tapasztaltam, hogy némely helységekből, midőn kebelükbeli vagyonosabb bűnösök vagy orgazlák fedeztetnek fel, kik pedig kétszeres büntetést érdemelnének, részint azért, mert rá nem szorultak, részint azért, mert tolvaj nem volna, ha orgazda nem léteznék, — az előljárók, elhallgatva a beki-

sért vagy bejelentett bűnösnek előéletében történt gyanus eseményeket, olyan erkölcsi bizonyítványokat küldenek a törvényszékhez, melyek alapján a bűnös, ki pedig már súlyosabb büntetésre volna méltó, vagy felmentetik, vagy csak könnyedén büntettedik.

A mely községben az előjáróság akár félelem, akár tulérzékenykedés, vagy bármi más okból egy gonosztevő iránt ily kedvezéssel van ; a többi gonosztevő már ugyanazt követeli, és többé nincs ereje az egyszer eltántorodott előjáróságnak érdem szerinti erkölcsi bizonyítványokat kiállítani.

Némely csendbiztosnak, hogy az illetén netalán hamis bizonyítványokat ellensúlyozhassa, minden bűneset bejelentésénél, szokása a bűnösök előéletét leírni Ezt én igen helyesnek találom, s ohajtanám, hogy mindazon esetekben, melyekben a csendbiztos jelentésével az előjárók által kiállítani szokott, erkölcsi bizonyítványok nem egyeznek, a bűnöst pártfogoló fél ellen vizsgálat rendeltetnék el, mert ha egy két ily eredményes vizsgálatról a közönség értesülve lenne, azt hiszem, hogy nagyon gyérülni fogna a most minden fontolgatás nélkül kiállittatni szokott jó erkölcsi bizonyítványok száma, sőt ezen nagy horderejű visszaélést, mit az illető feleletre fogandók a feledékenység és nem tudással menthetnének, végleg is megszüntetni lehetne az által, ha minden községben, a községbeli elítéltekről egy a községi levél-

tárba őrzendő nyilvántartási jegyzőkönyv vezet-
tetnék.

Némely helységekben a birák választásánál a népsöpredék, azaz gyanus és rossz emberek, szoktak a választásra nagy befolyást gyakorolni, és ily helyeken megtörtént azon visszás állapot, hogy előljárói tagokul gyanus vagy erkölcsileg megbélyegzett egyének választattak, kikről feltehető ugyan, hogy megtértek, de azon tapasztalás, miszerint azon községekben, hol ily birák szerepeltek, a közbiztonság állapota mindjárt csökkenni kezdett, azt igazolja, hogy talán mégis csak czélszerűbb volna a szabad választásnak azon korlát közzé szoríttatni, miszerint olyan egyén, ki 24 éves kora után szántszándékkal, erkölcsét elhomályosító bűn elkövetése miatt büntetve volt, hacsak p. o. tíz évi kifogástalan magaviseletével valódi megtérését nem igazolná, — előljáró ne lehessen.

Nagyban előmozdította a közbiztonság hanyatlását azon körülmény is, hogy sok helységben semmi éjjeli őrség nincsen, s a hol van is, az csak névleg van, mert a nagy sár, zivatar vagy hideg időben az előjáróság czélszerűbbnek találja a kellemetlen időt jó puha párnákon elszenderegni, hogysem egymást felváltva utána néznének, hogy az éjjeli őrök közül végzi-e vagy nem valaki kötelességét?

Ily körülmények közt, midőn akár teljesíti, akár nem teljesíti valaki különben is kellemet-

len kötelességét; midőn azért sem elismerésben, sem büntetésben senki nem részesül; még a legjobb szándéku polgár is közönyösse lesz, és igazán van, midőn úgy gondolkozik, hogy tanácsosabb addig is saját házát őrizni, hogysem addig, míg ő más alvó vagyonát őrizi, mások őt károsítsák meg. — Tudok rá több esetet, hogy a sorba következő gyanus éjjeli őrök, a helyett, hogy őrködési teendőiket végezték volna, házat törtek fel, vagy a lopás végrehajtásában voltak segítségére tolvajtársaiknak.

Gondolkoztam e tárgy felett és abban állapodtam meg, hogy miután sok özvegy, öreg, nyomorék házzal bíró van olyan, kik éjjeli őrökre alkalmas családtagokat nem birnak és mert általában a nappal munkában levők, — kiknek nagy része mezei munka idején a mezőn marad hálni, — e szolgálatra csak erőltetve hajthatók; nem volna senkire káros, ellenben a közbiztonságra nagyon hasznos lenne, ha minden községben, a népességhez képest, — úgy, amint már ez hajdan szokásban volt, sőt a városokban és némelyik községben ma is szokásban van, — a községek által fizetési éjjeli őrök (bakterek) fogadtatnának fel, kik, mint a helység népét és viszonyait ismerők, a tivornyahelyek folytonos felügyelet alatt tartásán kívül az éjjeli, ok nélkül csavargó gyanus egyének bekísérésével foglalkoznának, bárminő szerencsétlenség vagy tüzkiütés esetében pedig, — mit ők legelsőbbben észreven-

nének, — láрмаütés és rögtönös segélynyújtás által lennének szolgálatot teendők.

Tapasztaltam azt is, hogy némely községben a községi cselédség annyira felül van emelkedve felsőbbjein, hogy nem a cselédek a biráknak, hanem megfordítva engedelmeskednek. — Tudok több esetet, hogy naphosszant nem lát a bíró községi cselédet, s ilyenkor jónak találja maga is elhagyni a községi közbázat; mehet aztán bárki is ily esetben panaszra, azt csak a pusztá fal hallgatja meg. — Érkeznek némelyszer a község házhöz sürgős meghagyások, továbbítandó sürgős levelek és körrendeletek vagy tolonczszállítmányok, de nincs a ki átvegye és továbbíttassa azokat, és megesik, hogy míg a szomszédfalusi rabkísérő a községi cseléd vagy bíró után az utcán leskelődik, addig pár rabja az udvar hátsó részén át megszökik; a sürgős levél vagy rendelet pedig, — melynek késése miatt sokszor magán egyén, sokszor a közönség vagy közbiztonság szenved, — pár napig is hever. — Ez is baj, nagy baj, de még nagyobb az, ha ilyenkor, mikor a község háznál senki nincsen, kivált éjszákának idején, rablás vagy tüzeset történnék; mert ezek a nélkül történhetnek, hogy azok gátlására valami intézkedés tétetnék.

Némely községben, vagy annak határán, a tanyákon és pásztorok körül, szökött katonák és más gonosztevők tanyázhatnak, és az előljáróság, még ha a korcsmában találja is őket, nemcsak

gyanu és kérdés alá nem veszi e bitangokat, hanem azok létezését a rendőrség előtt is elhallgatja, és a rendőrség nagy kutatásra csak eltávozásuk után értesül róluk, midőn eltávozásuk alkalmával már egy csapat jószágot el is loptak.

A jó községi előjáróság áldás, de a rossz, csak egy éven át is annyi kárt tesz községének, hogy tíz évig is alig lehet helyrehozni.

Jelenleg a községek ügye rendezés alatt áll, adja isten, hogy az úgy szerveztessék, hogy e tárgyban minél kevesebb kívánni valónk maradjon!!

10-ik oka a közbiztonság hanyatlásának, az alkalmazásban volt, vagy jelenleg is netalán alkalmazásban levő azon csendbiztosokban található fel, kik képzettség hiányban szenvednek, vagy hanyagok, vagy roszakaratuak.

Megkísérlem e hibákat egyenkint bonczkés alá venni, elsőben is a képességhiányt véve elő:

Hajdan, mikor még népünk tagadhatatlanul hátrább állt a műveltség terén, mint ma, oly egyének is jók lehettek rendőrtiszteknek, kik gorbáskodni, öklöződni, pálcáztatni, katonásan megállni és a befogott raboknál szóbeli jelentést tenni képesek voltak; azonban ma már a közpandurtól is többet kívánok. Ösmerek értelmes, derék csendbiztosokat, de hallottam olyanokat is említeni, kik írni is olvashatatlanul és fogalmazni alig tudnak; hallottam olyanok ellen zugolódást, kiknek minden tetteik oly léhák, maguk

oly fecsegők, hogy okos ember titkot nem is bízhat rájuk; vannak, kiknek minden intézkedéseik oly ferdék, mintha erőnek erejével csak ostobaságot akarnának elkövetni, — de azért csendbiztosok lettek, mert vagy jó szájhősök voltak, vagy mert a mahmuth alaku tetemmel a vármege ijesztgetni ohajtott, — nem gondolván meg, hogy e hustömeget épen úgy megjárja a kis golyó, mint más ember fiát, s ha valamelyik virgonc ember hasba lökné, rögtön ájulás állhat nála elő.

Kinizsi a magyar nemzetnek mindenkor fedhetetlen emlékü hőse maradand, én magam is dicsőítője vagyok; azonban azt hiszem, nem sértem meg emlékét az által, ha azt mondom, hogy ha ő régi tudományával valamely mostani művelt nép hadai ellenében állittatnék, ma hasonló babért aligha képes volna aratni.

A mi századok előtt jó és alkalmas hadakozó szerszám volt, azt ma már csak a muzeumokban nézhetjük mosolygás nélkül; és okvetlenül kinevettetnék azon egyén, aki midőn jobbnál jobb szerkezetű lőfegyverekben válogathat, mégis kovás vagy kanócczal süthető 15 fontos puskát vinne vadászatra.

A milyen különbség van a kanóczos és hátultöltő lőfegyverek között, olyan különbség van a műveletlen vagy buta és a kellő képzettségben részesített józaneszü ember közt; úgy hogy bátran kimerem mondani, hogy legyen bár a csend-

biztos saját előnyére, — mert a testi tökély e pályán nagyon szükséges kellék, — olyan is mint egy torony, de ha az a kellő képességet és józan ész nélkülözi: könnyen a léczkirály sorsára jut.

Tudok rá esetet, hogy egy csendbiztos szigorú vallatás után sem tudott valóban bűnös rabjából egy szó vallomást sem kivenni, egy másik pedig egypár szó és egy kis fortélylyal ugyanattól mindent megtudott.

Néhány évvel ezelőtt a d....i vásáron voltam és találkozván pár bajtársammal, midőn a lóvásárban megfordulva láttuk, hogy 10—15 megyéből is vannak jelen bajtársak, jónak láttuk ösmerkedés, eszmecsere és együtt estelizés végett egyik vendéglőbe valamennyit megszállíttatni.— Előre örvendve az élvezetnek, néhányan jókorabb a kitűzött helyre mentünk, csendesen várva ott a többiek érkezésére. Kevés ideig várakoztunk még, midőn' jött egy roppant terjedelmű ember, ki alig lépett be az ajtón, már is a tekeasztal körül ácsorgó idegen ajku kereskedők között közreműletet okozott, mert azokat, akik mellett elhaladt, könyökével úgy megdagasztotta, hogy annak emlékéért pár napra aligha kék foltok nem örökiték. Zaj keletkezett, a zajra a pinczerek a nagy ember körül csoportosultak, mit a nagy ember látván, a kezében levő, magához hasonló buzogánynyal olyat ütött egy tisztességes embe-

rektől körülült asztalra, hogy az menten ketté hasadt.

Ez a nagy ember is csendbiztos volt, de nekünk annyira kevés örömünkre volt megjelenése, hogy csupán e jelenetet is szívesen megváltottuk volna, és hiszem, hogy vidéke is nagyban örvendhetett, midőn e nagy testü, de törpe lelkü embertől megszabadult.

A közcsendet, rendet, ostoba, gögös vagy a szeszes italok miatt eszüktől megfosztott emberek szokták megsérteni; és ezeknek féken tartására, rossz tetteik meggátolására, józan és indulatait fékezni tudó rendőrség kívántatik; különösen megkívántatván ez a rendőri parancsnoktól, ki hivatva van, hogy saját alárendeltjeit, — és pedig többé ezeket sem bottal, hanem jó példaadás, ügyesség és értelembeeni felsőség által, — kormányozni tudja, és kinek székényére válnék, ha bármely osztályu vagy kitanult gonosztevő által magát kijátszatni, rászédetni engedné!

Lássuk már most a hanyagságot:

A hanyag ember, ha földműves, nemcsak maga hanyag, hanem rendszeren hanyagok családtagjai, cselédjei is. Ha egy határon széttekintünk, a rest gazda földjeit meg lehet ösmerni, mert azok vagy be sincsenek vetve, vagy a rossz és késői munka miatt silány termést ígérnek. A környék iparosnak, kereskedőnek stb. segédei is hasonlóknak szoktak lenni gazdájukhoz, és előbb vagy utóbb, de mindenesetre bekövetkezik reá a bukás,

A rest ember, bármi foglalkozásu legyen is, átka magának, átka családjának, átka hazájának, s mindezek miatt, — a mint mondani szokták, — terbe a földnek.

A ki hanyagsága által saját magának kárt tesz, hibát tesz ugyan, de hasonlíthatatlanul kisebbet mint az, ki a társadalmat szolgálván csalja hazáját.

Hibás bármely tisztviselő, aki akár peres, akár árvaügyi dolgai halogatása által másoknak kárt tesz; de ezek mind utánpótolhatók, helyre hozhatók lévén, e hanyagság sincs arányban azon rendőrtisztével, kihez 5—6 rendű lopás, csalás bejelentetvén, mégis inkább rókavadászatra vagy mulatságba megy, hogysem rögtönös fürkészet által igyekeznék a hanyagság által minden esetre vérszemet kapó gonosztevők kedvét hűteni, — és alig kell emlitenem, mert önként magából következik, hogy a hanyag rendőrtisztet alárendeltjei is követik.

Néhány éve egy távol vidéki zugba eső községbe utazván, magam mellé vettem utmutatás végett egy oda való pandurt, és midőn eltévedtünk, bevallotta a pandur, hogy sohasem volt még a kérdéses községben, később pedig a falusiak azt mondták, hogy nem is ismerik csendbiztosukat.

E dolgon akkor is segítve lett, s hogy ne is történhessék hasonló, arra nézve alább javaslatot tenni ígérék.

A rendőrségnek kiválólag e tulajdonok szükségesek : „gyorsaság, pontosság, kitartás és tiszta kéz.”

A melyik csendbiztosban e tulajdonok hiányzanak s ellenkezőleg vagy képességhiány, vagy hanyagság, vagy roszakarat bűnében szenved, szenved ott a miatt szolgálati területe is, és ha e hibák összesége valamelyikben megvan, akkor megverte a három isten nemcsak szolgálati területét, hanem a szomszéd járások és megyék népeit is, mert ha az ily területre valamely tolvaj vagy rabló bemehetett, abban valóságos asyllumot találván, ott becsületes ember sem mér utbaigazítani senkit, éppen úgy félnie kellett a rendőri tagoktól, mint a gonosztevőktől.

Hála isten! ilyen terület kevés lehet hazánkban, s a hol netalán volna, ne tűrje azt a nép, ne tűrje, hacsak egyetértés gyanujában nem akar lenni, a tisztviselőség, — és ne tűrje a nép oltalmára hivatott megyei kormány!

11-ik oka a közbiztonság előre nem haladhatásának az, mert a megyékben a rendőri ügyek egyes egyének által, de más tárgyakkal vegyesen kezeltetnek, kik aztán bármily jóakaratu és szorgalmasak legyenek is, bokros foglalkozásaik miatt a rendőri ügyeket elhanyagolják, és az összekötő kapcsolatot, mely minden rendőrségnek életfeltétele, a kormányval, más megyék, kerületek, városokkal és saját rendőri közegeikkel nem tartják ugy

fenn, mint az kívánatos volna, sőt néhol a csendbiztosokkal egyenes érintkezésben sincsenek, hanem előbb bármily sürgős vagy közhasznu rendeletnek, mint valami purgatoriumon, a szolgabírói hivatalokon kell hozzájuk jutni, miből aztán sokszor az következik, hogy 2—3 hétre kerül a 2—3 óra alatt könnyen kézhez kaphatott levél a csendbiztoshoz. — Hogy ez ügykezelés mily káros, bátor leszek azt egy példával illusztrálni:

A. megye megkeresi B. megyét, hogy a C. községben lakó N. N. orgazdánál motozást tartasson, s ha nála a leirt tárgyakhoz hasonlók, vagy ugyanazok megtaláltatnának, azokkal, és miután az A. megyében befogott büntársak N. N. ellen vallomást tettek, azok nélkül is, szembesítés végett kísértesse át. Mit gondol a t. olvasó, ha egy ily rendelet az illető rendőrtiszthez két hétre jut el s az csak akkor foganatosíthatja teendőjét, lehet-e akkor a jelenlegi időben, midőn a saját alkalmatosságokon kívül a posták és táv-írdák a bűnösöknek is rendelkezésére állanak, jó eredményt várni?

Több ily és megtörtént példát is hozhatnék fel annak bizonyítására, hogy ezen hátrányos ügykezelés míg egy részről scandalum, más részről nem a rendőrségnek segít, hanem inkább a bűnösöknek szolgáltató alkalmat menekülésre.

Nem mondom én, hogy nincs oly alispán, ki magát soha tul nem teszi ezen orthodox szo-

káson, így p. o. tisztelet és elismeréssel kell nyilatkoznom ritka tapintatu alispánunkról, aki már nem egyszer tette azt, hogy éjszaka, lovas hajduk által, saját kezüleg irt rendeleteivel s a közbenső hatóságok mellőzésével, vagy táviratilag úgy intézkedett, hogy a veszély helyén már 24 óra eltelése előtt is elegendően megjelenheténk.

Nagyon visszatetszőnek és inpracticus dolognak tartom azt is, hogy a szökevények, lopott vagy bitangságba került jószágok és tárgyak köröztetései, kivéve a nagyon veszélyes kalandorok, rablók leírását, — a csendbiztosokkal másként soha, csupán a falu dobja által közöltetnek. Elhallgatom a köröztvények azon állapotát, hogy e köröztvények sokszor mily hiányosan vannak összeállítva, csak azt emlitem meg, hogy 3—6 hónap kell arra, míg azok az utolsó községbe is eljutnak, és addig százszor is elmehet a rendőrség a keresni rendelt egyének vagy tárgyak mellett, míg azok kerestetése iránt magán uton értesül.

Hátrányára szolgált eddig a közbiztonságnak az is, hogy a rendőrség tisztjeinek a távirdák ingyenes használata nem volt megengedve, miután azonban már ez évben ez is megengedtetett, ezt csak mint volt hiányt emlitem fel.

Nagy hibának tartom azt is, hogy midőn veszélyes fegyveres rablóbandák támadnak s háborgatják a haza belnyugalmát, ilyenkor nincs a helyszinén az üldözők között egy olyan főszemély, ki

az üldözést foganatosító, de egyforma rangu csend-biztosokkal, ha kell tanácskozást tartva, de ha kell, fegyelmet is gyakorolva, a körülményekhez képest, mint szakértő úgy intézkedjék, hogy az üldözők ne kiki magának, ne egy vonalban, ne az ellent talán szándékosan is kikerülve, s annak szabad menetelre utat engedve, működjék; hanem úgy a mint azt ő, mint gyakorlott szakember, helyesnek, eredménythozónak látja. Hiba az is, hogy ily expeditiók többnyire a megye határaig szoktak haladni, onnan pedig, minthogy a hirtelenébe összegyűjtött pandurok rendszerint üres zsebbel indulnak ki, — pénzhiány miatt hazatérnek.

Az ily expeditio kicsiben hasonlít azon eljárás-hoz, midőn valamelyik hadvezérnek, a tőle 20—30 mértföldre eső városból küldik a hadi tervet, de a kivitelre — holott tudhatják a közmondást „pecunia est nervus rerum gerendarum“ — pénzt nem adnak.

Ezen is könnyű volna segíteni az által, hogy az emlitem főszemély magával pénzt vihetne és a panduroknak későbbi betudás mellett előlegezhetne.

Ezen hiányok okai annak, hogy nálunk egy-egy Patkó, Babaj stb. sokszor évekig is dulhat és dulása által közrémületet okozhat.

Nagy hibának találom azt is, hogy a hány megye, annyiféle utasítással látja el rendőreit, sőt aligha nincs oly megye is, mely semmi utasítást nem ad azoknak. Ebből származik aztán azon

visszás állapot, hogy míg az egyik megyében a pandurtiszt mint kényur visszaéléseket követ el, a másikban ugyanaz szolgánál is alább való lévén, ez alárendelt helyzetében sem tere, sem kedve nincs ugy működni, mint talán képesítve volna.

E dolgon, hogy az eljárás egyforma, hogy a basáskodás és lealázott helyzet megszüntetve, és hogy minden rendőrtiszt és közrendőr feleletre vonható legyen, egyedül a törvényhozás segíthet, egy az egész ország minden megyéjére kiterjesztendő egyforma utasítást szabván meg, és intézkedvén az iránt, hogy a megyékben és városokban a rendőri ügyek minden más ügyektől elkülönítve a megyei és városi képviselőtestületek ellenőrzése mellett egy megyei vagy központi főbiztos által ugy kezeltessenek, hogy az mind a kormány, mind a szomszéd hatóságok, mind az alárendelt rendőri közegek között mintegy összekötő kapocs, felelősség mellett működjék, felelősséggel tartozván nemcsak a kormánynak, de saját képviselőtestületének is.

* * *

Igyekeztem a fentebbi sorokban, a mennyire parányi körömben tapasztalásokat tehettem, azon főakadályokat kimélet nélkül elősorolni, melyek miatt a mai pandurság szép hivatásának tökéletesen eleget nem tehetett; és ha még egyszer azokon végig tekintek, részemről a pandurságot

a néhol tapasztalható hibákért általában el nem kárhoztatom, sőt erős hitem az, hogyha az, mely eddigi szervezetlenségében is többet tett, mint a zsandársággal egy időben működött titkos rendőrség, — szerveztetni fog, azzal ezentulra is versenyezhet az ország más államok rendőrségével.

V.

Hogyan lehetne a mai pandurságot az eddig ajánlt tervekhez képest olcsón és hasznosan átalakítani?

E tárgyra nézve következő indítványt teszek :

1. A személyzetről.

Már a megyék adózási tekintetben úgy szét vannak szaggatva, hogy némelyik megyének csak a kis középén eső helységek fizetik adójukat saját megyéjükben. Körülbelül ugyanezen sors várakozik némelyik megyére törvénykezési tekintetben is; és ha netalán a rendőrség szervezésénél is a régi megyei határookra való tekintet nélkül állíttatnának kaszárnyák, kilátásunk lehet hozzá, hogy megyéink neve nem sokára csak mint kegyeletes emlék marad fenn, és a földabroszokon leszen szemlélhető.

Ha az országra nézve a megyék bármikénti feldarabolását szükségesnek látnám, akkor első volnék azt ajánlani, hogy a rendőrség is annak előnyére alakíttassék, így azonban, miután ezt tenni az ország kára nélkül lehet, e tekintetbeni ohajtásom az, hogy a rendőrség továbbra is ősi

szokásaink szerint megyénként alakíttassék, és pedig:

A) Minden megyében rendőri főparancsnok legyen a főispán, ki mint hajdanta mindenütt, de nagy részben ma is a rendőrség szervezése és főfelügyeleti jogát továbbra is gyakorolja

B) A pandurság tevékenységét gátló akadályok elősorolásánál az utolsó pontban említettem volt azon gátló körülményt, hogy a megyékben a rendőri ügyek más ügyekkel vegyesen és hiányosan kezeltetnek; említettem a közbenső hatóságok teljesleges és káros voltát; említettem, hogy rablóbandák keletkezése idején nincs egy olyan főszemély az üldözők között, ki helyszíni megjelene és helyes irányu intézkedése által azok mielőbbi megsemmisítését eszközölje; említettem, hogy jelenlegi állapotunkban nem birunk oly összekötő kapcsot, mely a rendőrséget ugy a kormány, mint a szomszéd hatóságok és alárendelt rendőri közegekkel mint láncszem összekösse, mely okoknál fogva azt ohajtom, hogy minden megyében az egész megye területére *egy szakértő főbiztos*, ki a megyékben leg helyesebben pandurkapitánynak, városokban hajdukapitánynak volna nevezendő, — a főispán ajánlatára a miniszterium által neveztessek ki

A pandurkapitánynak körülbelül következő kötelességei lennének:

a) Kötelessége volna minden negyedévben a megyei közgyűlés alkalmával a megyei bizott-

mánynak minden a megyében előforduló közbiztonsági ügyekről, a rendőrség jó vagy hiányos viselkedéséről írásbeli jelentést tenni, s ugyanott ő, ki szavazati joggal csak akkor birna, ha másként is bizottmányi tag lenné, bárki által is bármi visszaélés és elhallgatott rendőri hanyagságért feleletre lenne vonható.

b) Kötelessége volna a hozzá a csendbiztosoktól havonként beérkező táblás jelentések kivonatát a kormányhoz, főispánhoz és hű másolatban a büntető törvényszék elnökéhez beterjeszteni, ugyanakkor a két előbb említett helyre véleményes jelentést tevén a megyébeni közbiztonság állapotáról és a nép politikai hangulatáról.

c) Kötelessége volna a kormánynál, a szomszéd hatóságoknál és alárendelt közegeinél a megyebeli szökevény gonosztevők, lopott vagy bitangságba került jószágok és tárgyakról a köröztetéseket gyorsan eszközölni és a hasonlórendeletek vagy megkereséseknek megyéjében rögtön érvényt eszközölni.

d) Kötelessége volna a megyebeli legutolsó pandurról is akként gondoskodni, hogy t. i. azok fizetése, fegyver, lőszer, nyereg készlete, ruházata stb. pontosan kiszolgáltassék, másrészt intézkedni, hogy a csekélyebb kihágásokat elkövetett pandurok büntetlen ne maradjanak, hanem azok a kidolgozandó fegyelmi rendszabályok értelmében megbüntettessenek.

e) Hogyha pedig p. o. a tagosítás alkalmával

vagy bárminő esetben valamely községben zendülés ütne ki, vagy pedig a megye határán és szomszédos területén veszélyes rablóbandák támadnának, az ezek üldözésére kirendelt csapatok élire állva, köteles volna az üldözést személyesen vezetni, s a közcsend helyreállítását gyorsan eszközölni.

Azon esetre, ha 2—3 megyéből is gyülnének össze csapatok valamely banda üldözésére, addig, míg a kormány máskint nem intézkedik, mindig azon megye pandurkapitánya legyen a főparancsnok, kinek megyéjében az üldözés folyik.

f) Köteles volna, ha a szükség úgy kívánja, bármely időben is, de évnegyedenként minden esetre a megyebeli csendbiztosok szolgálati területein a rendőrség működéséről személyesen is meggyőződést szerzendő, megjelenni; ugyanekkor megvizsgálván a pandurság és lovainak szolgálati képességét, továbbá intézkedvén mindazon hiányok elhárításáról, melyeket netalán tapasztal.

g) Köteles volna saját központi irodáját a szükséghez képest 1—2 rendőri gyakornok segélyével jó rendben tartani.

Hogy pedig az iroda költségén valaki meg ne ütközzék, kijelenteni kívánom, hogy ez az államtól semmi új kiadást nem igényelne, mert ez, az ekkorig az alispáni hivataloknál, a rendőri ügyek kezelését vitt talán kevesebb személyzetből is ki fog telni.

A többi kötelességekről, — minthogy hossz-
szakasak lehetnének, — hallgatván, felemlitendőnek
találom csupán azt, miszerint a pandurkapitá-
nyoknak a többi rendőrtisztek felett némi te-
kintélyt ohajtanék az által biztosítani, hogy a
csendbiztosok, segédcsendbiztosok és gyakorno-
kok kinevezése vagy elmozdításuk kérdése ese-
tén, a kapitánynak igazságon alapuló szakértő
véleményes jelentése is némi figyelembe vétessék.

A pandur kapitányságokat illetőleg a megyé-
ket három sorozatba osztanám u. m:

Az oly kis terjedelmű és népességű megyék-
ben, hol egy csendbiztos is elég, ugyanazon csend-
biztost biznám meg a kapitánysági teendőkkel
is, és az ilyennek egyedüli ellenőrije a megye bi-
zottmánya lenne. Ezt, költség kiméltetés-
ből azért ajánlom így, mert meg vagyok győződve,
hogy kis megyében a kettős hivatalt vivő egy
egyen is inkább megfelelhetne állomásának, mint
a nagy kiterjedésű és népességű megyében a
külön választott hivatalt viselő kapitány.

Az oly közép nagyságú megyékben, hol 2—5
csendbiztosi állomás szükségeltetik, már külön vá-
lasztandó kapitányságot ohajtok.

A legnagyobb megyékben pedig mint Pest,
Bács-Bodrog stb egy fő és egy alkapitányság fel-
állítását azért látom szükségesnek, mert míg az
egyik kapitány a megyebeli rendőrség körül vizs-
gálatokat teendő több napokat utazásban töltene,
vagy veszély idején a központot elhagyná, addig

a másik a soha üresen nem hagyható központi irodában az addig okvetlenül bőven előfordulandó teendőket végezné.

A kapitányságok mellett, iroda tisztogatás, levelek postára és onnani hordozására, sürgős rendőri ügyekben a csendbiztosokhoz viendő levelek vitelére és rablóbandák keletkezésekor a netán több irányban működő csapatok közt az összeköttetés fentartására stb., a körülmények és megyék területéhez képest, lovas pandurok tennék a szolgálatot, kikhez hasonló hajduk ma is minden megyében lévén, ezek szervezésére sem szükséges új költség.

Minthogy pedig a rendőrség és annak teendőiről, eddig csak nagyon kevesen gondolkoztunk s a kik gondolkozunk is, körülbelül csak tapogatódzunk, és minthogy még most az országban csak kevés, akár elméleti, akár gyakorlati szakképes olyan egyén van, ki elegendő szervezési tehetséggel is bírjon, addig, míg minden megyében elegendő ily szakférfiak képeznék magukat, az oly megyékben, hol ilyenek nem találhatnának, helyes eljárásnak találnám, ha az ily pandur-kapitányságok, kiknek már máskülönben is nem annyira volna főkellékük a nép egyénenkinti személyes ismerete, mint inkább fő megkivántatóságuk volna a rendőri tekintetben elhanyagolt vidék újra szervezése, nyílt pályázás útján, más megyebeli, de szakértő férfiakból is nevezetnének ki.

C) Minden pandur-csapatnál, hosszas tapasztalatom folytán elkerülhetetlen szükségesnek tartok két tiszti személyt, kik fő- és alcsendbiztosnak, vagy pandurfő- és alhadnagynak lennének nevezzen őket. — Szükségesnek tartom e két tiszti személyt azért:

a) mert ha az egyik tiszt beteg, vagy hivatalos, sokszor több napokat igénylő körutjait, tolvajok utáni nyomozódásait végzi, ha ez idő alatt tartózkodásától más irányban veszély keletkeznék, nincs ki rögtöni intézkedése által a panaszkodó egyén szolgálatára álljon, pedig e panaszkodó éppen úgy megfizeti adóját, mint más polgár, kinek ügyében intézkedés történt;

b) mert ha az egyetlen tiszt elutazott, nincs a ki lakhelyén a netán hozzá érkezett távirati vagy más sürgős rendeleteket tartalmazó leveleket felbontsa s azoknak érvényt szerezzen;

c) mert két felé egy ember nem lehetvén, ha az egy személy távol van vagy beteg, nincs ki a szükséges helyekre nappali vagy éjjeli őrzásokat rendeljen, és nincs a ki a mai világban már az utolsó kereskedő által is használt és elkerülhetetlennek tartott könyvvezetést vagy is irodai munkát teljesítse.

A rendőrtisztek területét, hatáskörét, kötelességeit a törvényhozás határozandja meg, mind az által nem tartom nagy bűnnek e dolgokhoz is hozzá szólani, hiszen ha hibás nézetben volnék akár e tárgyakra, akár másra nézve,

utoljára is az én nézetem nem egyéb mint magán vélemény !

A szolgálati terület meghatározására nézve azon véleményben vagyok, hogy azok a megyék és azok járásai tekintetbe vételével legkevesebb 10 és legfeljebb 20 □ mfd. kiterjedésű és 20-tól 40 ezer népességet magukba foglaló vidékenkint, mindenütt a megye bizottmányok meghallgatásával szerveztessenek, és e szerint annyi fő- és alhadnagyra szakaszra osztatnék minden megye, a hány ily kerületet lehetne belőle alakítani.

A rendőrtisztek hatáskörét illetőleg jelenleg úgy állunk, hogy a hány megye, annyiféle utasítást adván: abban rendőrtiszteinek vagy nagyon kevés, vagy nagyon sok szabadságot adott.

Biharmegye rendőri utasítása, nézetem szerint, a jobbak közül való, de azért annak azon pontját, mely a csendbiztost még a legjelentéktelenebb rendőri ügyekben is eltiltja a bíraskodástól, országszerte oda ohajtanám módosítani, hogy a rendőrtisztek a jelentéktelen, csaknem mindennapi korcsmai verekedések, mezei rendőri kihágások és cselédek ügyében, a fenálló törvények és felelősség mellett járva el, érvényesen bíraskodhassanak.

E jogadást a nagy közönség és jó közbiztonság érdekében azért sürgetem :

mert azt tapasztaltam, hogy mind az öszpontosított, mind az ideiglenes, mind a jelenlegi alkotmányos kormányzat alatt, a tisztviselők a

legjobb akarat mellett soha nem voltak képesek ezen apró-cseprő, de naponkint tulságban előforduló rendőri ügyeket a helyszínén és mihamarább végezni, a panaszosoknak pedig, kivált ha messze laknak, ha községi előljárójuk senkinek véteni nem szerető félénk vagy népszerűségre vágyó, vagy ha a mezei halaszthatatlan munka, a nagy sár stb. őket vissza tartja, éppen semmi kedvük sincsen, hogy a tisztviselőkhöz előbb panaszra, azután 5.—6-szor sürgetésre, később tanukkal tárgyalásra járjanak. — Boszankodnak tehát és kisebb sérelmeikkel hallgatnak, — — — a nép pedig, — miután a közönyösség, halogatás szüli leginkább e bajokat és a visszatorlást, — romlik.

Mert hiszem, hogy ha e jog általánosan megadatnék, a vérengzések, mezei tilalom-rontások, — melyeknek most század részéről is alig értesül a magas kormány, — és a mindennapi mindennemű kihágások kevesednének, a cselédek pedig, — kikre általános a panasz, — javulnának.

Hiszem pedig ezt azért, mert a rendőrtisztek egyike, kötelességéből kifolyólag folytonosan utazván, alkalma lenne a kihágókat rögtön és a helyszínén megbüntetni, míg most legjobb esetben is bejelentés vagy befogatás által segíthetne e bajokon, azonban ez is legtöbbször elmarad, mert a panaszos vagy nem is panaszkodik, vagy panasza után meggondolván magát, maga kéri azt elhallgatni, tartván az utazásoktól s attól,

hogy ügye elhanyagoltatván, a panasza folytán bekísértetett rab az ügy tárgyalása előtt haza bocsáttatik.

A szervezendő bíróságok, mulasztásaik- és hanyagságaikért a magán-egyéneknek bizonyára felelősséggel fognak tartozni, azonban a felelőség alul, ha bepanaszoltatnának is, — mire csekély okért kevés polgárnak lehet kedve, — könnyen menekülhetnek, mert a csoportosan hozzájuk tódult apró ügyeket, kivált nagy területen, lehetetlenség, hogy a helyszinén és halogatás nélkül végezthessék. — Eddig is ez, és nem mindég a hanyagság levén oka e bajoknak!

Ha netalán azt vetné ellen valaki, hogy e bajok eddig sem szültek országos veszélyt s így reményleni lehet, hogy jövőben a rendőrtisztek jogkörének tágítása nélkül sem szülnek azt: tartozó köteletségemnek vélem megsugni, miszerint igen sok csendbiztos, — sokszor a tisztviselők, sokszor a megye bizottsmányi tagok, a községi előljárók, sőt megtörtént talán az is, hogy országos képviselők unszolására, vagy mert ő maga is nyakig jóllakott a kihágásokkal, — tul tette magát az ő biráskodását korlátoló rendszabályok felett, és működött a társadalom érdekében ugy, a mint azt legjobb lelkiismerete diktálta.

A rendőrtiszt a törvények őre lévén, s mint ilyennek, így tovább eljárnia nem szabad, és a törvényhozásnak kötelessége a társadalom jóléte iránt ugy intézkedni, hogy a rendőrtiszt ne le-

gyen kénytelen a társadalom javára, sem törvény ellen eljárni.

A járási rendőrtiszti kellékeket következőkben határoznom meg:

a) ohajtandó volna, hogy a rendőrtisztek jogi pályát végzettek legyenek, azonban egyelőre a nyolcz oszt. gymn. iskolát végzetten, azaz a lehets. fogalmazási képességgel bírót is alkalmazandónak vélem.

A jelenleg alkalmazásban levő azon csendbiztosokat, kik már kitűnő rendőri tehetségeik, képességüknek elegendő jelét adták, ha elméleti pályájukról igazolvánnyal nem bírának is, alkalmaztatni ohajtom; sőt hogy a közpanduroknak is ingerük legyen magukat jól viselni, kiképezni és kitűntetni; közülök is azokat, kik a rendőrtiszti képességet bíráló bizottságok előtt jó vizsgát tennének, kinevezhetőknek véleményezem.

b) Szükséges, hogy a rendőrtiszt feddhetetlen és józan viseletéről kifogástalan erkölcsi bizonyítvánnyal birjon.

c) Szükséges, hogy a fegyverekkel bánásban jártas s ha lovas, a lovaglásban is tanítóképesseggel birjon.

Ohajtandó volna, hogy a rendőrtisztek, a sebesültek, testi halottak, öngyilkosok, vizbefultak, megfagyottak körül első ápolásra képesítettek lennének, és a lovas tisztek a lovak orvoslásához is értenének.

d) Jártassággal kell birni a közigazgatás, me-

zei rendőri törvények, cselédrendtartás és bűnügyi vizsgálatok körül.

e) Szükséges, hogy megyei születés vagy ott régibb lakos legyen, hogy a vidéket, annak minden osztályu népét, a nép szokásait, viseletét és jellemét ösmerje.

f) Minden mesterség tanulására bizonyos idő szükségeltetvén, bár jó pandurnak, mint a jó muzsikusnak, születni kell; mindazáltal, miután a rendőri tekintetben nálunk előrehaladottabb államokban is, hol pedig öt évi elméleti pályája van a rendőrségre készülőknek, mégis e mellett legalább egy évet gyakornoki minőségben kell tölteniök; czélszerűnek látnám, ha ezentúlra a rendőrtisztek csak oly egyénekből neveztetnének ki, ha előbb már egy évet mint gyakornokok valamelyik rendőrtiszt mellett eltöltöttek, és alkalmazhatóságukról a megyei vizsgáló bizottság előtt jó vizsgát tettek.

E bizottságok, nézetem szerint megyénként s minden évben egyszer a főispán által akként volnának alakítandók, hogy annak tagjait a közig. alispánon, törvényszéki elnökön és pandurkapitányon kívül a megyei bizottmány választaná.

Ha a fent elősorolt kellékeket valaki egy rendőrtisztben elegendőnek találná, nagyon csatlakoznék, mert arra, hogy valaki jó rendőr lehessen, még nagyon sok megkívántató tulajdonok szükségesek. Megkísérlek azokból néhányat elősorolni, nevezetesen:

Ne legyen túl érzékeny, azaz olyan, mint némelyik fiatal, ki tánczközben imádottjának kis ujja hegyét kesztyűn által megcsókolván, e miatt oly önkívületi állapotba jut, hogy hirtelenében azt se tudná megmondani, ki fia?

Ne legyen az első köny, ájulás, csepp vér látására, átkozódásra mindjárt meghódítva, hanem ha kell, hideg vérű legyen mint a hal, és ha kell, másik pillanatban tüzes mint a puskaapor, és ha a sor úgy hozza magával, vakmerő, vagy oly szent is tudjon lenni, mint a Mekkába zarándokoló der-vis, — szóval helyzetének mindenkor ura tudjon lenni.

Legyen ha kell, könnyelmű; legyen ha kell, együgyű; legyen Argus szeme; legyen mint Jánusnak két képe; legyen szóval minden érzékeinek teljes birtokában; ha azonban nem volna szüksége e tulajdonai érvényesítésére, nagyon jó, ha úgy viseli magát, kivált ha oly egyének között van, kik valódi vagy képzelt tehetségeikkel tündökölni vágnak, mintha tizig sem tudna olvasni.

A jó rendőr, a hol nem kell, sohase mutasson oroszláni bátorságot, sohase igyekezzék senkivel összeczivódni, azaz ne szájhősködjék; de ha valamikor kenyértörésre kerülne a sor, akkor már szörnyü bölcsen fog cselekedni, ha a reá irányzott s kikerülhetlen agyonütési szándék megsejtésével, bőrébe nem férő vetélytársát megelőzi.

Sokszor jön a rendőr, akarata nélkül ily helyzetbe, s azért, nehogy még saját védelmében is

gyilkosságot kövessen el, szükséges volna a boncztanból annyit tudnia, hogy az ember melyik testrészében bántalmazható életveszély nélkül és mégis úgy, hogy ellenét ártalmatlanná tehesse?

Jól teszi a rendőr, ha más becsületes emberekkel ellenkezőleg addig minden ösmeretlen emberről rosztat tesz fel, úgy azonban, hogy e dolog iránt nagy fenszóval soha ne gondolkozzék, míg az ellenkezőről meg nem győződött.

Jól teszi a rendőr, ha a hozzá folyamodó tapasztalatlan káros panaszosoknak igen sokszor más becsületes embereket ok nélkül sujtó gyanusításait meghallgatja ugyan; de ha meggyőződött a gyanu alaptalanságáról, miután nem ez a cél, hogy ártatlan embert ok nélkül aljas gyanuba keverjen, hanem hogy a való bűnös kitudva legyen, ily esetben annyit tegyen csupán, hogy kötelességmulasztási vád ne érhesse, és míg az előtte kétségtelen gyanusítottak iránt puhatólódzik is, azt csak a valódi gonosztevő félrevezetésére és behálózására tegye.

Nagyon jó, ha a rendőr e közmondásokat: „lassu viz partot mos,” továbbá „harangos macska nem fog egeret” — szemei előtt tartja; és nagyon jól teszi, ha mindenféle rendőri irányu cselekedeteiben igyekszik az egyszeri kancsal mészáros példáját követni, a ki sohasem oda nézett, a hova ütött.

Ha a színészek sorai között oly sok fellegekben járó nem volna, és ha a jobbak számára az

élet nagy szinpadáni sokszor életveszélyes szereplésükért több babért és jutalmat biztosíthatnék, mint mennyit a festett padokon talán könnyebben arathatnak: megkísérleném őket a rendőri, kalandokban gazdag pályára csábítani.

A rendőri kellékekről terjedelmesebben és sokat lehetne beszélni, azonban azt tenni e cikk szűk tere nem engedvén, általánosságban csupán a következőket említem még meg:

Ohajtandó volna, hogy nálunk is mint más művelt országokban, rendőrtiszt képezdék szerveztessenek, azonban ezt nagyon sürgősnek nem tartom, *sőt kijelentem, miszerint azzal is nagyon meg lennék elégedve, ha az általam ajánlt reformok mielőbb teljesedésbe mennének!* Nem tartom sürgősnek a képezdék nyitását azért, mert azt hiszem, hogy oly államokban is, hol ilyenek vannak, mégis az ottani jelesebb rendőrök, inkább velük született jó emberösmeretük, ügyes rendőrtiszt mellett töltött gyakorlatuknak és szorgalmuk nagyobb elösmerésbeni részesítésének, mint az elméletnek köszönhetik a tulajdonukat.

Elösmerem, hogy az elvelemült gonosztevők némelyikének arczában van valami kimagyarázhatatlan ösmertető bélyeg; de azt bizonyosan az érzéki gyönyörökbeni fetrengés, tulságos kicsapongás és a bizonytalan jövő okozza.

Elösmerem, hogy némely nemzetségek leszármazásai, az elődök arczvonásaival sokszor azok erényeit vagy bűneit is átöröklik; de e titok kul-

csát a hú anyákban és a megszokásban vélém feltalálni.

Ösmertem író, kinek mindig oly savanyu képe volt, mintha eczetet ivott volna; mégis azért oly rózsaszínü életkedv ömlött el munkáin, hogy azokból szerzőjére senki nem is gyanított volna.

Láttam színészt, ki arcának a mint akarta, oly szemtelen és aljas indulatokat feltételező kifejezéseket tudott adni és a gonosztevőt úgy utánozta, hogy az egyszerű néző megesküdült volna, hogy testestől lelkestől az ördögé, pedig közelebbi környezete által a legbecsületesebb jelleműnek ösmertetett

Tudok olyan csendbiztost, ki egy fogadóban barátjának, az ott jelen volt, de általa soha nem látott egyéneket üzleteik szerint, a nélkül, hogy azokkal társalgásba elegyedett volna, alig egy negyedórai figyelmeztetés után egyenkint úgy megnevezte, hogy az igazolásra előszólitott pinczér második Boskót vélt benne láthatni, holott biz az nem volt egyéb, mint emberismerő, mit elméleti tanulmányai alatt és után, az élet roppant terjedelmű iskolájában, hol mint mondá, papot és katonát, hivatalnokot és iparost, birtokost és polgárt, kereskedőt és színészt, iparlovagot és betyárt, s ezek közt gazdagot és szegényt, kényurát és alázatos szolgát, szerelemféltő dühöst és a szerelemmel üzérkedőt, fösvényt és kártyást, szájhóst és vakmerőt, káromkodót és álszentet stb. figyelemmel kísért -- sajátította el.

Mindezek a Lavater-féle arczismét előttem kétségessé teszik, és bevallom, hogy azt oly asztalmozgatásféle ábrándnak tartom, mint a milyen nálunk is husz év előtt többeket gyönyörködte-tett, és olyan csizióforma, a mult században divatban volt olvasmánynak tekintem, mely alkal-mas lehet ugyan arra, hogy valakiben más iránt kételyeket támaszszon, de egyébre, minthogy tudományos alapja nincs, nem való.

Tudomány szerintem az, melynek alapja, mint a Sion hegye áll, vagy melynek alapja a kétszer kettőn nyugszik.

Csekély nézetem szerint a hány ember csak van, az mind gyarlónak születik, és elhiszem azt, hogy valaki vaknak, puposhátunak, görvélyesnek, butának születhetik; elhiszem, me:t e titkok kulcsát már Mózes kezünkbe adta, midőn azt mondja: meglátogatom a szüléknek vétkét a fiakban és leányokban harmad- és negyediziglen; de azt, hogy gonosztevők születhessenek és hogy jelle-mük bélyegét is ugyanakkor magukkal hozzák, nemcsak nem hihetem, de ellenkezőleg azon meggyőződésben vagyok, hogy valamint a mesterségek, tudományok tudására tanulás és tapasztalás által juthat el mindenki, ugy az emberek elromlása-t a látott, hallott, tapasztalt példák, a körülmé-nyek, az alkalmak és a szokás eszközlik.

De elhagyva e hálátlan és a rendőri szervezetre szorosan nem tartozó tárgyat, — mely feletti vita utoljára is a hiszem- és nem hiszem-

mel végződnek, — elmondom inkább itt, folytatva azt, hogy a képességihiány és hanyag rendőrtiszteket, miként lehet állomásaiktól elszalasztani?

Egyetlen rendőrtiszt feje sem levén káptalan. világos hogy némely dolgokat a közbiztonság és magán egyének kárára, hosszabb idő elteltével, a rendőrtiszt is éppen úgy elfelejt, mint más ember fia. Hogy tehát e miatt a közjó ne veszítsen, a következő irodai munkát vezetni elkerülhetetlen szükségesnek tartom, u. m.:

a) Vezessen igdató könyvet, abba vezetvén a hozzá érkezett rendeleteket, leveleket és megkereséseket.

b) Tartson levelezési jegyzőkönyvet, melyben az általa bárminő hivatalos ügyben menesztett levelek rövid kivonatát vezesse, megjegyezvén, hogy e két könyvet a rovatozás által egyesíteni is lehet.

c) Szükséges, hogy a bejelentett vagy letartott bűnösökről jegyzőkönyvet vezessen, mely a bűnös nevét, lakhelyét, bejelentése vagy letartása okát, hova kísérését, az általa talált bűnjelek és azok mikénti biztosításának feljegyzését tartalmazza.

E könyv hű másolata havonként és pedig mindig a következő hó 4-ig a pandurkapitánysághoz terjesztendő.

E jegyzőkönyv megýémben már szokásos mintáját $\%.$ alatt közlöm. (Lásd 108-ik lapon.)

d) Hogy a rendőrtisztek, a szolgált vidék oly szükséges havonkinti beutazását el ne hanyagolják s helyes ok nélkül másfelé talán személyes élvezeteik előnyére drága idejüket ne vesztegethessék, szükségesnek tartom, hogy ellenőrizhetőségük végett utazási naplót vigyenek, mit a táblás jelentéssel együtt eredetiben be kell mutatniok.

Ennek utolsó rovatát az átutazott községekben igazolásukra aláírást adhatnák, úgy de vannak oly vidékek, hol írni képes egyének nincsenek is, vagy az ottani írni tudó egyének kevesebb műveltséggel bírók, hogy sem az ily ellenőrködés a rendőrtisztekre lealázó ne volna, azért elégnek tartanám, ha igazolásukra minden községben szálló-helyiségüket neveznék csak meg, vagy az utjukban talált tisztviselők és más kifogástalan egyénekre hivatkoznának

E napló mintáját % alatt bemutatom. (Lásd 109-ik lapon.)

e) Némelyik csendbiztos, ha valamely elhanyagolt ügyért akár a hatóság, akár magán egyén által feleletre vonatik, kivágja magát azzal, hogy nem ért rá az végrehajtani, hogy rábizta pandurjára az ügyet, de az még nem számolt be küldetése eredményéről, stb., pedig nincs egyéb baj semmi, csak hogy számos teendői között elfeledt az iránt korán intézkedést tenni. — Hogy ezen visszás állapot megszűnjék, szükségesnek tartom „panasz könyv“ czim alatt egy jegyzőkönyv vitelét, melybe a magán egyének szó- vagy írás-

beli mindennemű panaszaik, ide számítva a köz pandurok elleni panaszokat is, — mely utóbbiakra nézve az utolsó rovatba a biztosnak véleménye s az erre keletkezett ítélet is rendesen bejegyzendő, — vezetendők

Ennek mintáját 3 $\%$ alatt ide mellékelem: (Lásd 110-ik lapon.)

f) Szükségesnek tartom egy „napi parancsok“ czim alatti j. k. ítelét, melyből kitűnjék, hogy a pandurok mely községek, puszták és gyanus helyek látogatására éjjeli őrzárra mikor voltak utasítva? — Ezen könyvnek a pandurok szolgálati igazolásukra használt könyvvvel, — mely minden községben láttámozandó, s melybe a túlságos elkésés oka bejegyeztetendő, — egyezni kell. — Ha e könyv rendesen vezettetik, a panduroknak sem lehet okadatolás nélkül heverni — Ennek mintáját 4 $\%$ alatt közlöm. (Lásd 111-ik lapon)

g) A rendőrtisztek a járásukban lakó minden gyanus embert személyesen kötelesek ismerni, mind az által nagyon ajánlandó csupán a hivatali utódok végett is, hogy a gyanus egyénekről, betűrendben egy nyilvántartási jegyzék vezetessék.

Óhajtható volna, hogy a pandurkapitányok által a közelebb s távolabb vidéki nagy gonosztévők és a megyebeli minden bűnösök börtönből kiszabadulásuk ideje havonként a járási rendőrtiszteknek tudomására hozassanak.

Táblás jelentése

N. N. pandur-főhadnagynak az 1870-ik év majus haváról.

Sorszám	Nap	Bejelentett vagy letartott egyén neve és lakhelye	Bejelentés vagy letartás oka	Mely hatósághoz, mikor, mi szám alatt adatott át?	Találtatott bűn és gyanújelek s azok miként biztosítottak?	Jegyzet
85	2	N. N. községi N. N. csősz, gyanús egyén	harangosi N. N. azon panasza folytán, hogy a vetés közötti ntasztában rálőtt, behozatott	szolgabíró N. N.-hez $\frac{3}{5}$ 112/870	új kisütésű egycsövű löfegyverrel együtt beküldetett N. N. pandur által	
86	3	Monostori N. N. N. N. közlakosok	a halasi pusztán tilos helyen 11 db. lóval legeltetésen kapattak	dtto $\frac{4}{5}$ 113/870	a 11 darab lovat beszállították N. N. és N. N. pandurok	
87	dtto	Kágyai N. N. cseléd	részeg állapotában cselédtársaival összeperelt és N. N.-et késsel összeszurkálta	dtto $\frac{4}{5}$ 114/870	a kés is bevitetett N. N. pandur által	
88	dtto	Szeredi N. N., N. N. N. N.	első mint orgazda, két utóbbi mint tolvaj, gyaraki N. N. 2 lovának ellopásaért elfogattak	dtto $\frac{6}{5}$ 115/870	a lovak a károsnak térítvény mellett átadattak	

Utazási naplója

N. N. paudurhadnagynak 1870 majus haváról.

Nap	Átutazott község és puszta	Foglalkozás rövid megemlítése	I g a z o l á s
1	Székhely	v a s á r n a p	Semmi panaszos nem jelentkezett
2	Sebesi Nyarad Bonczida	körutat tévén bent a községekben, az előljáróknál rendőri ügyekben tudakozód- tam, kint a határokon a pásztorok körül tettem vizsgálatot	Ebédem voltam N. N. nyaradi lelkész urnál, — Bonczidán a korcsmában hálтам
3	K.-Péteri N.-Péteri K.-Tamási	a két előbbi községben hasonlóan járván el, K.-Tamásiban értésemre jutott, hogy N. N.-nél boltból lopott tárgyak vannak eldugva, ezt motóztattam	A holmik megtaláltattak s azo- kat N. N. boltos elismervén, a tolvajt $\frac{5}{3}$ ¹¹⁰ / ₁₈₇₀ sz. a. bekisért.
4 5	N N. vásártér	gyaraki N. N. 2 darab lova kutatásai végett utaztam, hol a lovakat tolvajaival együtt megtaláltam	(lásd táblás jelentés 8-ik té- telszámot) utközben beszéltem N. N. főszolgabíróval

Panasz-könyv

N. N. megyei pandurhadnagyánál 1870-ik évre, majus hóban.

Sor-szám	Nap	Panaszos neve és lakhelye	A panasz rövid felemlítése	Intézkedés	Eredmény	Jegyzet
72	2	Haragosi N. N.	N. községtől N. községig utaztában a kukoriczából egy magas, barna, nagy bajszu ember rálőtt	N. N. és N. N. pandurok puhatolódzni rögtön elmentek	A leíráshoz hasonló csősz bekísértetett $\frac{3}{5}$ $\frac{112}{870}$ sz. a.	
73	3	Halasi pusztai N. N. birtokos	panaszolja, hogy a szomszéd községi lakosok éj-jelenként kaszállóját erőszakosan legeltetik	N. N. és N. N. pandurok rögtön kiküldetvén	N. N. és N. tilalomrontókat elfogtuk, bekísértük $\frac{5}{5}$ $\frac{118}{870}$	
74	ddto	Kágyai N. N. ispán	cselédjei közt részegség miatt keletkezett s általa el nem csitíthatott vérengzést jelenti	dtto	N. N. cseléd egy késsel és villával behozatott stb.	
75	ddto	Gyaraki N. N. közlakos	egy D bélyegű pej kancza és egy hasonló bélyegű deres herélt lovainak az éjjel történt ellopatását jelenti	N. pandur N. községbe, N. az N. i csárdáshoz, a hadnagy pedig N. N.-nel az N.-i vásárra ment	a lovak az N. i vásáron megtaláltattak s tolvajjukkal együtt hazahozattak	$\frac{3}{5}$ N. N. és N. N. hadnagyokhoz, a főbiztoshoz jelentés tétetett

Napi parancsok

N. N. pandurhadnagy szolgálati területére 1870-ik évről, majus hóra.

Nap	Kiindulási idő	F o g l a l k o z á s	Beérkezés	J e g y z e t
3	d. e. 10 óra	N. N. hadnagy N. és N. pandurok az N...i vásárra, N. és N. pandurok N. és N. helységekbe nyomozódni mentek	N. N. pandur $\frac{4}{5}$ este, a hadnagy $\frac{5}{5}$ visszatérnek	2 pandur lakhelyén pihenésben volt, 2 pedig eshetőségekre kéznél tartatott
dtto	d. e. 11 óra	Kágyai N. vérengező cselédért N. és N. pandur kiküldettek	$\frac{3}{5}$ este	
dtto	d. n. 4 óra	Halasi birtokos N. N. panasza folytán N. N. pandurok éjjeli leselkedésre kiküldettek	$\frac{3}{5}$ d. e. 9 óra	

Gyanus egyének nevei

N. N. rendőrtiztségnél. — Kelt 1870 január 1-jén.

Sorszám	A gyanus egyén neve, lakhelye, személyleirása	Gyanusitható	Büntetve volt	Jegyzet
1	Adonyi Áron Harangosról Házszám: 125 Termete: magas Arcza: kerek, tiszta, Született 1830-ban Haja: nincs Szeme: fekete stb. Ismertető jele: sánta	házfeltörés, jó- száglopásért stb.	1. 1850-ben k.-péteri N. N. 4 db. lova ello- pásaért 2. 1852-ben jánosi N. N. 2 ökre ellopásaért 3. 1854-ben jánosi N. 5 db disznójaért stb. 1869 december 1-jén el- záratott 3 évre	Jelleme: alattomos czimborái közül N. lakik K.-Péteriben, N. és N. laknak Jánosiban stb. Hazaérkezik 1870. junius 5.

A gyanus egyéneknek e könyvben egyenkint külön lap lenne fentartandó, egy ily lap mintáját 5 $\%$ alatt közlöm. (Lásd 112-ik lapon.)

h) Az alföldön kiváltképen szokásban van, hogy a károsult jószágtulajdonosok a szomszédos vidékekről a rendőrtiszteknél szoktak netalán bitangságba került jószágaik iránt tudakozódni. Hogy tehát az ily károsultakat a rendőrtiszt felvilágosíthassa, helyesnek tartom, ha a rendőrtisztek a járásaikban talált gazdátlan vagy gyanus egyénektől igazoláshiány miatt lefoglalt jószágok és más tárgyakról hű leírást vezetnek.

Szükségesnek látszanék még tolonczozási és postakönyv, azonban gyakorlatból vagyok meggyőződve, hogy ezeket a minden pandurnál levő szolgálati könyvvel jól lehet pótolni, mert abba akár a továbbítandó rabnak, akár a postán, vagy községek útján küldendő leveleknek átvételét akárki bejegyezheti.

Az előszámlált irodai munkán kívül a járási rendőrtisztek kötelességei még a következők:

aa) Az állam belbékéje és egyes polgárok élet-, vagyonbiztonsága, szóval a közcsend, rend és nyugalom felett őrködni.

Hogy ez kellően teljesíttethessék, kötelességük szolgálati területüket, kivéve azon okadatolt esetet, midőn szolgálatukat egy veszélyeztetebb vidék érdeke igénylené, minden hónapban legalább egyszer az alárendelt közegek egy részével tapasztalatok szerzése, továbbá a magukban külön is czir-

káló pandurok viseletéről meggyőződést szerzendő és az előfordulandó bűnügyek nyomozása végett, személyesen beutazni.

bb) Kötelességük az alárendelt közegeket, figyelemmel lévén azoknak betegségi vagy családi körülményeikre, őrzáti vagy más szolgálatban egymást felváltva, és eshetőségekre a székhelyen két három pandurt felhagyva, akként elrendelni, hogy midőn a közbiztonság rendes állapotában van a pandurok $\frac{1}{4}$ -e, tisztálkodás és pihenés végett tűzhelyére térhessen.

cc) Rablóbandák, veszélyes gonosztevők üldözésénél vagy zendülés esetén, ha kell, egész csapatostól kötelesek pandurjaikat személyesen vezérelni, úgy iparkodván eljárni, hogy kivált ártatlan ember élete kimélve, mégis azért a cél elérve legyen.

dd) Kötelességük az alárendelt pandurság fegyverzete, ruházata, lőszer, nyeregkészlet stb. felett, hogy azoknak az illetők gondjukat viseljék, s ha hibáznak, kellőleg kijavittassanak, felügyelettel lenni.

ee) Kötelességük a legénység által véletlenül tett utjaikban maguk és lovaik élelmezésére a községek előljáróinál hátrahagyott tartozásokat kiegyenliteni.

Nagyon előnyös volna azon néhol divatozó jó szokást általánosan behozni, hogy a lovas pandurok részére az illető községi előljárók, utólagos megtérítés mellett szénát és zabot tartanának.

ff) Tüzi és vizi szerencsétlenségeknél kötelesek alárendelt közegeikkel együtt a helyszínére sietni és ott a rend fentartásában az előljárókat segíteni.

Tüzbész idején nagyon ajánlani, hogy a vész elől kihordott holmik őrizetére, ha rendőrség van jelen, annak nélkülözhető tagja, vagy a községi előljáróság valamely tagja állíttassék.

gg) Kötelességük mindazon rendőri ügyekre felügyelni és felügyeltetni, melyek az előljárók teendőiként elősoroztattak.

hh) Kötelességük felsőbb rendeletre vagy megkeresésre, de mindig az illető rendelkező vagy megkereső fél felelősségére karhatalmat kiszolgáltatni, vagy azt személyesen vezetni, motozást tenni vagy tétetni, továbbá községi, egyházi államadó, közmunkaváltságért zálogolást tétetni, ugy azonban, hogy e dolgok teljesítésénél mindig hiteles egyének legyenek jelen, és teendőjük csupán annyi, hogy ezen személyek oltalmazva legyenek.

ii) Kötelességük a szolgálati területen vagy a megyében ahhoz 2—4 mértföld területben eső országos vásárok alkalmával, a honabeli vásárosok biztonsága végett, és a területéről oda ment tolvajok felett örököndő, elegendő őrséggel megjelenni, vagy a körülmények szerint őrzőjáratot küldeni.

kk) Kötelességük a közpénztárakra, postákra, távirdákra, vasuti átjárókra, állomásokra felügyeltetni.

ll) Kötelességük a hozzájuk továbbítás végett érkezett rabok kellő őriztetése és továbbításáról gondoskodni.

mm) Kötelességük a veszélyesebb és gyanúsabb helyeken az éjenkinti őrzásokat személyesen vezetni.

nn) Tisztujtások, követválasztások, ujonczállítás, vagy bárminemű népcsoportosulás eseteinél a rend fentartására ügyelni és ügyeltetni.

oo) A rendőrt bármelyik előljáró vagy tisztviselő bárminemű visszaélésért bejelentethetvén, kötelességük a rendőröknek is saját előljáróik útján a netalán tapasztalt visszaéléseket bejelenteni stb.

Ha a fent elősorolt irodai munkákat, bűnügyi jelentéseket, tudakoló, választ adó levelezéseket s ezekhez az itt féligmeddig elősorolt kötelességeket bárki is részrehajlatlanul megtekinti, be fogja látni, miszerint ha azt kívánja az állam, hogy a rendőrségnél rend és pontosság legyen, akkor minden egyes, kivált nagyobb területen működő csapathoz két gyakorlott és megbízható tisztszükségeltetik, mi ha nem úgy lenne, biztosítok mindenkit, hogy még a legjobb akaratu rendőrtiszt sem képes azokat úgy végezni, mint az kívánatos volna, a gyengébbeknél pedig annyi hiány lesz, a mennyit csak magyar ember eltűrhet.

E) A járási rendőrséget kiegészítik a pandurok.

A pandurok számát a szolgálati terület és népességhez akként ohajtanám megállapíttatni,

hogy körülbelül minden □mértföldre, vagy kétezer lélekre egy essék.

A megyék- és kerületekben a rendőrség tevékenységét leginkább a gonosztevők távol vidéki összeköttetései gátolják, a fő és nagyobb városokban pedig, hol a nyilvános és titkos bűntanyák, korcsmák, s ezekben a mindennemű orgazdák, tolvajok, hamis kártyások, zsebmetszők és mindenféle gonosztevők megszámlálhatatlan fajtái, ide számítva a kitanult iparlovagokat és csavargókat, a közbiztonságot aránytalanul nagyobb mérvben háboríthatják, továbbá hol a vasuti állomások, nyilvános mulatóhelyek, fürdők, közintézeteknél és utczákon, kivált nagy vásárok idején a tolongásokból eredhető veszélyek gátolására és a jó rend fentartására számosabb tagu rendőrség kívántatik, a közrendőrség száma a körülmények és a tapasztalt szükséghez képest léssen megállapítandó.

A nagyobb számu és pedig a tiznél nem kevesebb számu rendőrcsathoz s ezentul minden tizhez „főpaur“ czim alatt egy altisztet óhajtanék, ki csekélyebb ügyekben, p. o. korcsmai verekedések szétozlatásánál, vagy őrzárat és executiókra küldendő csapatok vezényletével foglalkoznék és ezenkivül a pandurok közti fegyelem és rend fentartásában lenne segítségül.

Tapasztaltam, hogy midőn némelyik pandur-tiszt állomásába lép, teendőinek gyakorlati részét éppen nem tudja, és azt a vidék kárára

vagy soha, vagy sok botlások után évek alatt sajátítja el.

Ez így nem jól van, s miután rendőri képezdék nincsenek, de ha volnának, akkor is szükségesnek látnám, hogy a rendőri pályára törekvők gyakorlatilag sajátítsanak el annyit, mennyivel aztán állomásba lépésüket megkezdhessek.

Ilyen elegendő képzettséggel bíró ifjakat ohajtanék a jelesebb rendőrtisztek mellé a nagyobb csapatokba gyakornok czim alatt alkalmazni, kik közpanduri fizetésen s hason szolgálatokat, de egyuttal az irodai munkákat is téve, foglalkoznának.

A pandurok és hajdúk önkéntesen ajánlkozott megyebeli, a mennyire lehet, katonaviselt, azaz a fegyverekkel bántásban, s ha kell, a lovaglásban is jártas, izmos, ép testű, a vidék gonosztevőit, azoknak közel és távol vidéki czimboráit, tartózkodási helyét, a tivornyák és bűnbarlangokat, a helyviszonyokat ismerő becsületes és nyílt pályázat útján jelentkezett egyénekből a parancsnokoló rendőrtisztek által válogatandók, úgy azonban, hogy felvételük, valamint elbocsátásuk is, a megyei kapitánynak a szolgálati és fegyelmi rendszabályok értelmében helybenhagyásától tétessék függővé.

Az említett tulajdonokon kívül, — miután tapasztaltam, hogy a nagy erővel a bátorság s e két tulajdonok bármelyikével a kémkedésrei

hajlam nem mindig van kapcsolatban, pedig e tulajdonok összeségére minden pandur-csapatban szükség van, ~~/~~ ajánlom, hogy a csapatok alakításánál e tulajdonok személyesítőire kellő tekintet fordittassék.

A Mózes-vallásu polgártársak egynémely tagjában a legszebb rendőri tehetségeket tapasztaltam, de hasznosnak tartom e pályára az ügyes széptevőket is.

A lovas-pandurságra nézve azt a panaszt is hallottam említetteti, hogy azok némely vidékeken szolgálat-képtelen macska-lovakkal látják el magukat. — Vidékünkön, hol a lovas-pandurnak fegyverzet, nyeregkészlet s ruházaton kívül 300 forint évi fizetése van, e tekintetben alig lehet panasz, mert itt a lovak, némelyik ezredbeli lovakkal versenyezhetnek, sőt néha jobbak is.

Igaz, miként tudok reá példát, hogy közpandurnak egyetlen évben két lova is megdöglött, és már nekem is eddigelé nyolcz darab lovam esett el, mind az által ismerve a pandurt és terhes szolgálatát, — mely közben a másét még inkább nem kimélné, — az ország előre látható kárára nem ohajtom, hogy a pandurok részére szolgálati lovak adassanak.

Hogy azonban mégis az önhibájuk nélkül károsult pandurok, közszolgálat közben eldöglött lovaikért némileg kártalanittassanak, — de ingerük se legyen a kevésbé jó lovat elveszíteni, — igazságosnak látnám, hogy mind azon esetben,

midőn az önhiba nélküli ló dögeset kellőleg bebizonyíttatik, a megye, a káros pandurnak 50 forint kárpótlást adjon, de más részről a parancsnokok felelőssége mellett mindenik kötelezve legyen, hogy szolgálatképes, tehát minden esetre mértékes lovat tartson.

Általában a pandurokra nézve régi tapasztalatom folytán azon véleményben vagyok, miszerint azokat, — nehogy a dorbézolásra, korhelységre alkalmuk legyen, — lehetőleg folytonosan szolgálatban kell tartani, mert a pandur olyan mint a varrótü, vagy a hegedű, melyeket mennél többet használnak, annál jobbak.

2. Az ösztön- és nyugdíjakról.

A titkos rendőrség szervezése ellen tett megjegyzéseim bevégzésével ígéretet tettem, hogy ahhoz még egyszer visszatérek, továbbá, ígértem, hogy miután magam is tapasztalatból tudom, miszerint a rendőrség besugók nélkül kevésre mehet, oly közvetítőt fogok e célból ajánlani, hogy az bár nem kémrendszer lesz, mégis azért az a rendőrséget úgy elősegítendi, hogy a miatt sem a miniszterium nem fog interpelláltatni, sem senkinek senkiben nem leend joga kételkedni és a miatt a rendőrség sem fog megvetésben részesülni.

A kik tőlem valami nagyszerű, czifra vagy csattanós felfedezést vártak, azok nagyon megfognak csalatkozni, mert ajánlatom nagyon is egy-

szerü és nem más mint a már 1868-ban is említett ösztöndíjak.

Az ösztöndíjak az előkerített lopott tárgyak értékéhez, és pedig a nagyobb káreseteknél a tulajdonosok rovására, a kipuhatolt bűnök nagyságához képest előre megállapítandók lennének és azokat a törvényszék ítélete után mindjárt, az eredményt felmutató rendőrök kapnák, — p. o. egy lopott ló és tolvaj kézrekerítéseért 10 frt, egy ismeretlen orgyilkos felfedezése és elfogásaért 100 frt, a hon elleni vétkes társulat felfedezéseért, a bűn nagyságához képest, stb. stb.

Igy a jutalmat mindig a rendőr kapná, és az országnak az ő tudósítójával semmi köze nem volna, — ha azonban tudósítóját megcsalná, azért a fegyelmi rendszabályok értelmében lenne büntetendő.

Igazságosnak látom az ösztöndíjakat azért is, mert míg egyik rendőr, — kinek pedig az állam több hasznát veszi, mint más tiznek, — szorgalmasan működik, — a másik semmit tevéseért is hasonló díjjal van fizetve, holott emez már csupán azért is inkább jutalmazandó volna, mert haragosokat gyűjtven, élete még szolgálata bevégezése után is fenyegetve leend.

Nehogy pedig a rendőrség önnön maga ösztönözze a gonosztevőket arra, hogy lopjanak ugyan, de a lopott tárgyakat, hogy jutalmat kaphassanak, az ő tudomásukkal helyezték el, a jutalmat csak azon esetben vélem kiadandónak,

ha egyuttal a tolvaj is felfedeztetik, vagy kézre is kerítettik.

A mely vidéken több bűnmerényletek történnek, ott, könnyebb dolog a rendőrségnek a sok eset közül néhánynak nyomára jönni, de a hol vagy nagyon kevés mérvben történnek bűnesetek, vagy netalán a rendőrség odaadó szorgalma, a gyanus emberek folytonos figyelemben tartása miatt éppen semmi nagyobb szerű bűnös merénylet nem fordulna elő, ott a rendőrség az ösztöndíj által éppen nem lenne jutalmazva, sőt kedvetlenséget szülne az, pedig a társadalom czéljának az utóbbiak még jobban megfelelnek, mint amazok. — Hogy tehát e miatt sem legyen biba, sőt hogy a rendőrség országszerte igyekezzék szép hivatásának tőlük kitelhetőleg megfelelni, óhajtandó volna, hogy a kormány országszerte vagy megyénként jutalomdíjakat tűzne ki azon rendőrcsapatok számára, kiknek kerületében a lélekszám és területhez aránylag legkevesebb bűneset történnék, s a mi netán történt, annak is legalább $\frac{4}{5}$ -ét felderítették.

A ló- és agárversenyekre már rég idő óta birunk ösztöndíjakat, a jó gazdák és iparosok buzdítására is tétettek intézkedések, és azt hiszem, hogy az ösztöndíj, a rendőrség közönyösségén is nagyban segítene.

A kik a titkos rendőrség vagy kémrendszerbe szerelmesek, az ösztöndíjakról, mint közvetítőről s a kémrendszernek talán elnézhetőbb helyette-

sitőjéről, azoknak kedvéért irtam, azonban kijelentem, hogy én e közvetítőben sem nagyon gyönyörködném, csak is mint szükséges rosszat ajánlván azt.

Az ösztöndíjnál több jó eredményt várnék a nyugdíjazástól, mit már a volt ideiglenes kormány akként ígért meg, hogy mind azon pandurtisztek és közpandurok, kik odaadó hasznos szolgálatuk vagy gonosztevők boszuja miatt szolgálatképtelenek lesznek, az ország nem csak maguk, de özvegyeikről, kiskorú árvaikról is gondoskodand.

Kormányunk és törvényhozásunk működése megkezdése óta folytonosan elfoglalva van, de szent hitem az, hogy a haza belnyugalma szivükön fekszik, s midőn annak lehető biztosításáról intézkednek, egyuttal a közbiztonság őrei iránt gondoskodni sem feledkeznek meg.

Igénytelen nézetem e tárgy iránt következő:

Hogy a pandurok, kik annál hasznosabb szolgálatot tehetnek, mennél régebben szolgálnak, — szolgálatukat szenvedélylyel, kitartólag és hűségesen teljesítsék, ohajtanám őket, tíz évi becsületes szolgálatuk után évenként 50 frt. fizetéspótlékkal jutalmazni, husz év után pedig (mire kevés eset lehetne), 100 frttal. Ha pedig szolgálatuk közben, a felsőbbjei és orvosi vélemény szerint is odaadó több évi szorgalmas viseletük vagy gonosztevők boszuja miatt szolgálat- és munkaképtelenek lettek, holtig félfizetéssel ohajtanám őket ellátni; és azon esetre, ha a fentebbi okok miatt

életüket is elveszitenék, hátramaradt özvegyeik és kiskoru árváik huznák a félfizetést.

Hogy pedig a nyugdíjazások az államnak nagy terhére ne legyenek, a rendőrtiszteket, kik még könnyebb szolgálatot tenni képesek, de már terhes szolgálatra alkalmatlanok, tehetségeik szerint vagy mint vizsgáló birákat, vagy mint börtönfelügyelőket, és a közpandurokat mint börtönőröket vélném alkalmazandóknak, — és így holtig együtt leunének azokkal, kikkel egész életükben czi-vódtak.

3. A ruházatról.

Egy régi latin közmondás azt mondja: „vestis non facit monachum.“ E közmondásnak anynyiban ma is igaza van, mennyiben öltözzék is bár valaki biborba, bársonyba, azért az, ha műveletlen volt, szép ruhájában is ugyanaz marad; azonban azon tapasztalat, miszerint az idétlen öltözőkü ember iránt ellenszenvet, ellenben az izléses vagy formás ruhájú ember iránt mindenki nagyobb figyelmet szokott mutatni: a magyar közmondásnak ad igazat, mely azt mondja, „a ruha tisztesség.“

Az egykori elitelt rendszer alatt is a hivatalnokok elleni gyűlöletnek az idegenek iránti ellenszenv volt ugyan főoka, de azt a nagyban használt parapli és czilinder is nem kis mértékben segítették elő.

Hogy a pandurok nemzeties öltönyben kü-

lönb embereknek, s egyénenként egy-egy fejfel magasabbaknak érzik magukat, mintha cserepár mondurba volnának bujtatva, azt feleslegesnek tartom magyarázni, és osztom azon véleményyt, hogy a nép is respectálja az egyenruhát.

Hogy a nép az egyenruha iránt mennyire előzékeny, bizonyítsa a következő egyszerű eset:

Egy pandurom szülőföldjén otthon időzött, midőn éppen a korcsmában verekedés volt készülőben, miről értesülvén, oda ment, és a garázdálkodókat szétoszlásra felszólította, de azok nem engedelmeskedtek, azt mondván: kend csak olyan paraszt, mint mi, s így kutyának parancsol. — Ekkor pandurom haza ment és megyei ruháját hirtelen felöltvén, visszatérve, mondá: látni akarom, a ki azt mondja, hogy paraszt vagyok, és nem engedelmeskedik? Mire azt mondták az atyafiak, no már most látjuk a pandurt, és haza megyünk. — És szép csendesen haza mentek.

Némely megyében a pandurok saját ruhájukban járva, teszik a szolgálatot, és egy ily helyen nagyon különösnek tűnt fel előttem, midőn elsőben láttam egy pandurt, ki bő gatyaszára mellé kötve viselte kardját.

Nem mondom én azt, hogy a pandurok valami stiglinczforma öltöny által legyenek megkülönböztetve a többi polgároktól, csak azt ohajtom, hogy megkülönböztetve és így felismerhetők legyenek, mert ekkor a netán ellenszegülő nem

mondhatja s mentheti magát azzal, hogy benne a törvény emberét fel nem ösmerte.

Hogy a ruha, és pedig kiválólag a felső ruha viselés a panduroknál mennyire lényeges dolog, azt bátor leszek a száraz rendőri dolgok hosszas közlése miatt unalmassá lett olvasóm kedvéért egy éppen velem történt példával illusztrálva bizonyítani:

Néhány éve szolgálati területemre más vidéki fegyveres betyárok érkeztek, de a kiknek érkezését, minthogy rossz helyen tudakozódtak egy pár pénzesnek hitt, területemen lakó egyén körülményei iránt, jókor, azaz szándékolt rossz tettük végrehajtása előtt megtudván, a bement helyiség és körülete eső tanyákra, keresésük végett, minden kéznél levő pandurommal kimentem, kimenésem előtt azonban a körülbelül eső községek előljáróihoz irtam, felkérvén őket, hogyha netán a csavargók iránt értesülnének, hozzám lakhelyemre rögtön tudósítást küldjenek.

Reggeltől estig eredménytelenül nyomozódván, estenden, többi pandurjaimat elhagyva, egy pandurommal haza tértem, megtudandó azt, ha vajjon érkezett-e valahonnan tudósításom, és azért, hogy ha pandurjaim érkeztek volna be, azokat is üldözésre rendeljem.

Pandurom egy sem érkezett be, de érkezett Sz. M. községből egy levelem, mely arról tudósított, hogy a múlt éjszaka egyik ottani tanyásnál

négy idegen fegyveres ember volt, kik élelmi szereket véve magukhoz, eltávoztak.

E hozzám két órányira eső községbe, fáradt lovainkat honn hagyva, — más, parasztszekérbe fogott lovakkal tüstént azért mentem ki, hogy a tanyástól a zsványok személyleirását s távozásuk irányát megtudhassam.

E nyomozódásomat már bevégeztem és arról értesülvén, hogy a betyárok körülbelül lakóhelyem felé irányulva távoztak el, rögtön visszaindultam.

Bujkáló holdvilágos idő volt, s a hold világánál mindjárt a falu végén láttunk egy az uton előttünk gyalog haladó embert, ki szürke gubában volt, és a guba alsó részéből egy hosszucsövű lőfegyver végét véltem csillámlani, miért is panduromnak lassu hajtást parancsolva, közeliténk meg az utast, ilyenforma párbeszéd keletkezőn közöttünk:

Én. Honnan, meddig atyafi? jó estét!

Idegen. F. Gy. felé megyek. — Adjon isten.

Én. Elhagyta kend az utat, mert a Gy. felé vezető ut az elhagyott falu közepén jobbra maradt el.

Id. No hát majd másfelé megyek az orrom után, érti kend? mi gondja rá?

Én. Az orra nem mindig viszi az embert jó helyre, s azért mondtam kendnek, hogyha Gy. ra akar menni, menjen vissza.

Id. Mit papol kend annyit, jobb lesz, ha helyet

adnak, — s ezt mondva első löcsünket megkapta és szekerünkre pandurom mellé felkuporodott.

Kevés ideig minden társalgás megszűnt és pandurom, ki már verekedhetnék volt, már majd elárulta magát, midőn mondám neki: „jobban is hajthatna kend ebben a hidegben.“ A pandur régi emberem lévén, elértett és tovább hajtott, én pedig kurta pipám újra tömésével foglalkozva, mottoztam, mit vendégünk midőn észre vett, a vállán keresztül nyújtott zacskójából kínált meg, azt mondván: „ez a madárlátta dohány sem kutya ám, kóstolja kend!“ — Eszóra újra megkezdődött a beszélgetés s a taplótüznél történt rágyújtás után következőleg folyt:

Én. Mit dicséri kend ezt a birkafürösztőt? hiszen ez valóságos t...i dohány.

Id. Biz a nem a.

Én. Biz az a, hisz én is tudom tán a mit tudok, s jobban ösmerem e dohány ízét, mint kend az apját.

Id. Miatyánk ugyse, nem oda való.

Én. Ugyan hova való volna hát?

Id. Már csak megmondom, hogy Sz. megyei.

Én. Hát volt kend valaha Sz. megyében? hiszen messze van az ide?

Id. Voltam ám, — bár ne lettem volna.

Én. Hát mikor hozta kend ezt a dohányt? már csakugyan érzek rajta valami idegen szagot.

Id. Mikor? hát a mult héten.

Én. Mikor otthon van kend, hol van akkor kend?

Id. Azt magam is szeretném tudni.

Én. Így hát bujdosó kend?

Id. Mit tagadjam, hiszen látom, hogy kendtek is olyan magamfajta emberek.

Én. Igaza lehet kendnek, csak hogy nem egészen, mert mi még bujdosók éppen nem vagyunk, sőt ha kend is úgy akarja, kendet is elláthatjuk szállással. — De hát mióta eszi kend a szegény legény kenyerét?

Id. Már jó ideje.

Én. Tudom, hogy nagy oka lehetett kendnek, a miért bujdosóvá lett?

Id. Nagy is, nem is.

Én. Nem mondhatná meg kend az okát?

Id. Meg biz azt, mert az mindössze is annyi, hogy egy ködmönt ütöttem a földhöz, a ködmönben pedig egy zsidó volt, és a földhöz vágás után sem a ködmön, sem a zsidó nem kelt fel, sőt a földön maradt az én gazdám is, mert a zsidó az én gazdám volt, ki engem annyit bosszantott, hogy végre azt tettem vele, a mit tettem.

Én. Hát aztán így egyedül jár kend?

Id. Mikor hogy, — most éppen magamban vagyok, mert kissé bekapván, czimboráimtól elmaradtam, de majd feltalálom én őket.

Én. Így hát tudja kend már itt az utat és ismerőse is van kendteknek?

Id. Jártam már itt, de nékem azért itt ismer-

rősöm nincsen, hanem az egyik czimborám az a...i korcsmárossal együtt volt rab V....on, és ők ismerik egymást.

Lehet, hogy több szószaporítás is volt közöttünk, azonban vettem észre, hogy vendégem már utolja felé midőn józanodott, nagyon gyéren bánt a felelettel, én is tehát nehogy gyanut keltsek benne az egymás utáni kérdésekkel, szinte sajnálva bántam a szavakkal, mintha csupán időtöltés volt volna célom.

Szépen eltelt így az idő, s egyszer csak azon vettük magunkat észre, hogy az utban eső P. községbe értünk, hol is az adott titkos jelre, a község háza előtt megállván, mintha pandurommal előre összebeszéltünk volna, vendégünket lefegyverezve egyszerre és oly hirtelen hengerítettük a hóba, hogy midőn juhászbundáink rólunk lecsuszván, bennünket, maga körül, panduri ruháinkban megpillantott, meglepetésében csupán annyit tudott mondani: „no iszen még így se jártam soha“.

Kevés mondani valóm van még e történethez, nevezetesen csak az, hogy pórias juhászbundánk juttatott azon szerencsés helyzetbe, hogy e veszélyes és az említetten kívül más lőfegyverrel is ellátott kalandort szép módjával elfoghassuk s tőle önkéntes vallomást vévén, veszélyessé válhatott bundájától szolgálati területemet addig menthessem meg, míg miattuk nagy baja senkinek nem volt.

Biharmegyében kapnak a pandurok egy szürke posztó huszárkát, és ebben állják ki a legtikkasztóbb forróság után a legkeményebb hideget. — Ez is jó, de talán mégis czélszerűbb volna, ha a zivataroknak inkább utjában eső pandurok is, a falak közt lakó megyei hajdukkal egyenlően mentét is kapnának?

Kap ezen kívül a pandur egy idegen szabásu szinte szürke posztó, de kívül félig bőrös nadrágot. — Ez a nadrág különben jó volna, csupán az a baja van

a) hogy a kánikulai hőségben, a pandurok egy része, csupán azon káromkodás miatt kárhozik el, melyet a nadrágja által okozott melegben akaratlanul mond;

b) mert a nagy melegben e nadrág miatt egynémelyik pandur lába vagy kipállik, vagy persenéseket kap, és ez okból 8—10 napig lovaglásra alkalmatlanná tétetik;

c) hibája még e nadrágnak az, hogy ha nem nyulós talpalója felpitykéztetik, akkor a nyeregben csak állani, de ülni nem lehet, mert az ülésben a feszült térdek úgy elzsibbadnak, hogy mikor az ülő leszáll, csak tántorog, és az is baj, ha a talpalló fel nem pitykéztetik, mert akkor kivált sebes lovaglásban a szára felgyűrődik és veszélyes törést okoz;

d) az is hibája e nadrágnak, hogy a pandur városi kövezeten csak ritkán, többnyire pedig falukon és pusztákon tartózkodván, az év három

szakában, u. m. őszön, télen és tavaszon, a nadrágnak földet érő szára sáros időben akár lóháton, akár gyalog használva, sáros és lucskos szokott lenni, és minthogy pandurjaink, szolgálat közben mindig ruhástól alusznak, nincs idejük mint a katonának és kedvük sincs hozzá, hogy e ruhájukat, — mely pár percz múlva újra sáros lesz, — tisztogassák ;

e) hibája végre e nadrágnak az, mert azt sem a pandur, sem a nép nem szereti és a nép kivált az ujoncز pandurt, miatta gúnyolni szokta.

Azonban segíteni szoktak e bajokon élelmes pandurjaink, mert mikor a nadrágjuk fél viseltes, akkor abból, — a szár alsó részének kivágása és így csizmába huzhatóvá idomítása által, — magyar nadrágot alakítanak.

A megye ezen bőrös nadrágokért annyit fizet, hogy egynek árából egy nyári és egy téli magyar nadrág ára fedezhető lenne, és én bátor vagyok annak megpróbálását ajánlani.

A felső öltönyökre nézve azon nézetben vagyok, hogy miután igen sokszor jó a pandur oly helyzetbe, hogy megyei ruháját eltakarni s ez által magát felismerhetetlenné tenni hasznos volna, — de azt mindenütt tenni módjában nincsen, — a felöltönyök, vidékenkint, az ott leginkább viselni szokott felöltönyökhöz hasonlitsanak, s ne legyenek olyanok mint p. o. a mi pandurjaink kimondhatatlan színű szűrjei, milyeneket itt e vidéken senki nem viselvén, abban a szemes betyár szinte

csak úgy felismerheti a pandurt, mint hajdan a zsandárt.

A mi egyébiránt a pandur-ruháknak szürke színét illeti, azt, — kivéve a felöltönyt, — nagyon czélirányosnak, jól választottnak tartom s e szint általában felvenni ajánlom.

4. A rendőrtisztek választassanak-e vagy kineveztessenek ?

A közeli időkben keserű viták folytak a más hivatali pályák választás vagy kinevezés általi betöltése iránt. — Csekély nézetem szerint úgy egyik mint a másik alkalmazásnak hőven meg vannak a maguk fény- és árny-oldalaik, miért is ezeket itt e tárgynál újra vita tárgyává tenni nem óhajtvá kijelentem, miszerint, itt e kérdést csupán a rendőrtisztekre érte, én a rendőrtisztek kinevezését óhajtom, — — e nézetemet következő érvekkel indokolván :

a) A rendőrtisztek más alkotmányos és bármily kormányformájú államban is, mindenütt kinevezés által állittatnak elő.

b) Hazánkban a belbéke felett örködni a főispánok kormányzata alatt alakult megyék voltak s vannak hivatta és ősi szokásaink szerint egy-két terület kivételével maig, mindig a főispáni méltóság jogai közzé tartozott, hogy kis statusában a megyében a rendőrcsapatokat szervezze.

Az egyéni privilegiumok kora lejárt, úgy de a főispán, mint a felelős kormány képviselője nem

magán egyén, és e jogot sem nem a kormány, sem nem az egyes egyének jogai kedvéért, sem nem azért, mert jog volt, pártolom, hanem a közjó előmozdítása végett azért védem, mert azon meggyőződésben vagyok, miszerint ha választás és pedig három évenkénti választással töltenének be a rendőrtisztai állomások, ez esetben tagadhatatlanul elhanyagolt rendőri ügyeinkben soha sem haladhatnánk előre.

A választás pártolói azt mondhatják, hogy ha netalán rosszul ütne is ki választásuk, azon három év múltával és pedig a rosszul választott egyén kihagyásával, könnyen segíthetnek.

Más hivatali pályákra nézve ez igaz lehet, de mint fentebb is kimutatni megkísérlettem, egy rossz rendőrtiszt alkalmazása úgy egyesekre, mint a közbiztonságra nézve helyre hozhatatlan károkat okozván, ezt, más hivatalbeli hasonlókkal párhuzamba sem lehet tenni, és legyen bár a választott rendőrtiszt a legbecsületesebb jellemű is, azért a legtöbb esetben, — miután nincs biztosítva újra történendő megválasztása iránt, — már szolgálata utolsó felében tanácsosbnak tartja még azon egyének iránt is elnézéssel lenni, kitérőleg bánni, kik mint veszélyes gonosztevők folytonos felügyelet alatt volnának tartandók, pedig szolgálata első fele része csupán arra is alig elegendő, hogy pályája gyakorlati részébe beokuljon és a területén lakókat kellőleg tanulmányozhassa.

A rendőrségnél nem kortesek, szájhősök vagy bábokra, hanem ellenkezőleg szigorú és minden befolyástól ment férfiakra van szükség, és a ki viszonyainkat jól ismeri, jót állana-e azért, hogy éppen a függetlenségüket megőrizni törekedett rendőrtisztek, — kik ha valamely kortesfőnek tengeri töréskor 2—3 pandurt a közügytől elvonni nem akarva ki nem kölcsönöztek, vagy ha tiszt és követválasztáskor magukat úgy le nem alacsonyították, mint az tőlük megkívántott volna, — nem inkább kimaradnának-e állomásaikból mint amazok? Más pályát tekintve ez sem nagy baj, mert Magyarországon egy szorgalmas és képezett becsületes ember, ha egy pályán önhibája nélkül megbuknék is, talál foglalkozást, és ezt egy pályáját betölteni tudott rendőrtiszt is kevés készség után szinte találna, de ha hivatalát igazán betöltötte, számolhat az üldözött gonosztevők gúnyolása, boszantásán kívül még boszura is.

A Csepy Pál bajtársam kinevezési ajánlatát elméletben igen szépnek találom, de azért e közvetítőt nem pártolhatom, mert a megyei bizottmány ajánlata, eddigi tapasztalatom szerint, csupán az uralkodó párt ajánlata lévén, — ott hol a pártszenvédély, a rendőrtisztekben is nem annyira a képességet mint a párt érdekei elősegítését tekinthetné, — ez ajánlat egyértelmű lenne a választással.

A kinevezést pártolom tehát, mit, ezentúlra

is a minden pártokon felülálló főispán vagy annak ajánlatára a felelős kormány akként gyakoroljon, hogy ezentulra csak oly egyének neveztesse ki rendőrtisztekül, kik a megyei vagy városi képviselő-testület e czélra kiküldött bizottsága előtt rendőri képességükről jó eredményü vizsgát tettek.

Pártolom végre a rendőrtisztek kinevezését azért, mert így ez által ez is a magukat folytonosan jól viseltekre nézve állandó pályává válván, e pályára is több tehetséges egyének vállalkoznának, és a felsőbb állomásrai remény ösztönt nyujtana kitartó, hűséges szolgálatra; míg ellenkezőleg, ha t. i. ez állomások választás által töltetnének be, továbbra is arra lenne az országnak kilátása, hogy kevés tehetséges egyén adja és képezi magát oly hálátlan, de életveszélyes pályára, mely legjobb viselete mellett is csak három évig biztosítaná mindennapi kenyerét.

Hogy pedig a rendőrtisztek a megyékben bármi tekintetben is visszaélők ne lehessenek, sőt hogy a megyei bizottmányoktól függésben tartatassanak; ohajtásom az, hogy a megyei vagy városi képviselőtestület, sőt magánegyéneknek alapos panaszára is köteles legyen a főispán a bepanaszolt rendőrtisztek ellen vizsgálatot rendelni, sőt a körülmények szerint azokat hivataluktól felfüggesztetni, vagy végleges elbocsáttatásukat is eszközölni.

Mely esetekben legyen a rendőrtiszt hivatalától felfüggesztendő, és végleg elbocsátandó, azt

a szolgálati és fegyelmi rendszabályokban vélem megállapítandónak.

5. A szolgálati és fegyelmi rendszabályokról.

A szolgálati rendszabályok annak meghatározását tartalmazhatnák:

a) Hogy jövőre a rendőrség és azok tisztjei más hivatali állomásban levők irányában mily állást foglaljanak el.

E tekintetben fentebb felemlítettem volt, miszerint közbiztonságunk előre nem haladhatásának főokát abban találom, hogy míg az egyik megyében esküdt, szolgabírói czim és hatalommal, vagy czimje jogkörének meghatározása nélkül működhetik a pandurtiszt; addig a másik megyében hivatali minőségére nézve oly amphibialis lényként szerepel, mint a növényországot az állatországgal összekötő plánta, melynek hova tartozása iránt még a természetbuvárok sincsenek egy véleményen. Ily helyeken, hol a rendőrtiszt mint a zsandár csak rendeletre működhetik, hol az alárendelt közegekkel is csak akkor rendelkezhetik, ha a tisztviselők azokkal másként nem rendelkeztek, és a hol hatáskörük az utolsó falubiróénál is szűkebb korlátok közé van szorítva, a rendőrtisztnek csak neve van meg, és ez állapotában tevékenysége lévén meggátolva, csak a tehetségebbek képesek valami önállóságot kivívni, a gyengébbek pedig, mint a gyámság alatti árva gyermekek, még a bennük rejlő tehetségeket is elrej-

tik, ily helyen még a lehető legroszabb eredményen is senki ne csodálkozzék.

Azt tapasztaltam, hogy csak ritkán találkozik oly ember is, ki 2 - 3-féle közönséges mesterséget alaposan értsen, és még ritkább az olyan lángész, ki orvosi, mérnöki és ügyvédi szakmát betölteni úgy tudna, hogy az mind az államra, mind egyesekre hasznos legyen.

Nem mondom én, hogy a nálunk még szunyadozó állapotban heverő rendőri ügy kezelése a puskapor második feltalálóját igényelné, s így nem vitatom, hogy ahhoz a rendőrön kívül más is nem érthet; azonban miután többfélét egy ember csak ritkán érthet jól, ohajtom, hogy valamint a rendőrtisztek egyházi, pénzügyi vagy peres ügyekbe be nem avatkoznak: úgy ezentúlra a tisztviselők is, a rendőri ügyekben csupán ellenőrködés végett elegyedve, bizzák a rendőri ügyeket a szakképes hivatottakra.

Az országnak érdekében van a haza belbékéjét, úgy szólva magát a társadalmat megőrizni, fentartani, és ha az ország ezt akarja, akkor jó rendőrségre van szüksége, mely, hogy kielégítő legyen, szervezni kell; és miután a szervezendő rendőrség működését a többi hatóságok felesleges beavatkozása nemcsak elő nem segíti, de mint azt a rendőrséget gátló akadályok utolsó pontjában megjegyeztem, zsibbasztja; szükségesnek tartom, hogy a rendőri ügy úgy fent mint alatt minden más ügyektől különválasztassék,

szakférfiak által kezeltessék, és a rendőrség tagjai csupán az illem és felelősség által legyenek más hivatali állomások iránt lekötelve.

Ily álláspont meghatározását vélném én a rendőrtisztek számára megállapítandónak, mert csak így fejlődhetnek rendőri ügyeink, és e téren is haladhatunk; másként tespedni fogunk mindaddig, míg a halogatás magát meg nem boszulja, a mikor a körülmények kettős lépéssel fogják az elmaradottakat a mulasztások pótlására kényszeríteni.

b) Tartalmazhatnák e rendszabályok a mindenféle rendőri organumoknak egymás irányábani jog és kötelességük meghatározását.

c) Tartalmazhatnák a különböző előfordulható esetekben, p. o. katonasággal szembeni részletes utasítást.

d) Tartalmazhatnák a közszolgálat és mindenféle kötelességek elősorolását stb.

A fegyelmi rendszabályok a szolgálati rendszabályokban körülírt kötelességek, hatáskör áthágói, felsőbb tisztek elleni lázítás vagy merénylet, mindenféle kihágások és esküszegések eseteire határoznák meg az el nem maradható büntetést.

E cikkemben a rendőrtisztek hatásköre, szolgálata és kötelességeiről, a mennyire azt e cikk csupán figyelemébreztésre szánt szük köre megengedte, megemlékeztem; melyeken, ha valaki végig tekinteni magának fáradságot vesz, azokból még a nem rendőr olvasó is irányt vehet a köz-

pandurok kötelességei meghatározására is, és ez okból itt újra a kötelességeket elősorolni feleslegesnek találom.

Mielőtt itt e tárgynál tovább haladnék, miután tapasztaltam, hogy a rendőri esküformák vidéken-kint különbözőkép alkalmaztatnak, az esküformát pedig nagyon lényeges dolognak tartom, a következő eskümintát már csak azért is felemlitem, mert az a kötelességeket is magában foglalja. — E minta következő: „Én N. N. (tiszt vagy közpandúr) esküszöm az egy élő istenre (az eskü többi része a hitfelekezetek szokásai szerint módosítottván) hogy én alkotmányos királyomnak és hazámnak hive leszek; miért is fogadom, hogy az ország területi épsége, vagy annak fennálló törvényei ellen titkos és bűnös uton törekvőket nemzetiség, hitfelekezet, rokonság, ajándék, fenyegetés, télelem vagy bármely mellétekintet nélkül felfedezni s feljelenteni kötelességemnek tartom és ellenükben a törvény korlátai között eljárni magamat önkéntesen kötelezem;

esküszöm, hogy a törvényes kormánynak és felsőbbjeimnek engedelmes leszek;

esküszöm, hogy a közcsend, rend és nyugalom felett minden tehetséggel őrködni fogok és e tekintetben a törvény és törvényes felsőbbjeim által kiadandó rendeleteket pontosan végrehajtom;

esküszöm, hogy a rablók, gyilkosok, gyújtogatók, tolvajok és minden néven nevezendő

gonosztevők felfedezésére, üldözésére, letartására, ártalmatlanná tételére, minden kigondolható érdek mellőzésével az esztendőnek, évszaknak, sőt a napnak bármely részében, gyalog, lóháton, szekeren, gőzösön vagy gőzhajón, úgy a mint azt a körülmények parancsolják, minden tőlem telhetőt meg teszek;

esküszöm, hogy a reám hivatalosan vagy magán egyén által bizott titkot, míg azzal valakinek árthatnék, senkinek soha el nem árulom, sőt bármi tekintetben áruló társaimat is feljelentem;

esküszöm, hogy veszély idején a védelmemre szorultakat életem feláldozásával is segíteni töreksem, és tisztjeim vezénylése alatt, vagy azok parancsára, ha szükséges, a törvény oltalmában mind halálig hű és engedelmes leszek. Isten engem úgy segítjen.

A rendőrök elleni biráskodás és ítélelhozásra külön bíróságok szervezését nem ohajtom, sőt ohajtásom e tekintetben az, hogy a fegyelmi rendszabályokban kijelölendő szolgálati hibák és csekélyebb jelentőségű kihágási eseteket kivéve, hanyagság, részegség stb., melyekben mindig a felsőbbek ítélnének az alsóbbak felett s ez utoni fellebbezésök a miniszteriumig mehetne, minden más bűnös cselekményekért a rendőri tagok is a fenálló törvényszékek által ítéltessenek el. — E tekintetben mégis volna kívánni valóm, és pedig:

a) az, hogy a szolgálat közben történt vétségek miatt bepanaszolt rendőrök ügyei vizsgálatánál a panaszlott rendőr parancsnoka jelen legyen, ki a kiküldött vizsgáló biróval együtt egyidejűleg, az ügy állásáról akár egyetértő, akár eltérő véleményes jelentését úgy az illető törvényszékhez, mint a rendőri főparancsnokhoz bemutatni köteles lenne;

b) az, hogy miután az áruló bárhol is, de a rendőri téren hasonlíthatatlanul ártalmas tényező, szükségesnek látnám, hogy addig is, míg bűnügyi codexünk ez irányban intézkedend, az áruló, esküszegő rendőrre a fegyelmi rendszabályokban megállapítandó büntetés alkalmaztassék.

A szolgálati és fegyelmi rendszabályok bővebb részletezésébe azért nem avatkozom, mert a büntetések meghatározására magamat elég erősnek nem tartom, továbbá mert a szolgálat városokban más, hegyes, erdős, nádas vidékeken újra más, és a pusztaságokon megint másnemű lévén, azon nézetben vagyok, hogy a szolgálatok és mindennemű kötelességek összeállítása csak úgy lenne helyesen szerkeszthető, ha azt különböző vidékbeli gyakorlati férfiak együttesen dolgoznák ki.

Z á r s z ó.

A jó földmives, mielőtt földjébe veteményezne, megvizsgálja annak milyenségét, termőerejét, és ahoz képest, a mint földje homokos, szikes, agyagos vagy televényes; veti el magját.

A husevő állatokat ha szénával táplálnánk, attól, — a növénynyel élők ellenben a hus miatt pusztulnának el; és ugyanez történnék, ha a vízben tartózkodó állatokat szárazon vagy a szárazon lakókat vízben akarnánk tenyészteni.

A földnek viznek és minden éghajlatnak megvannak saját állatjai, van saját növényzete, mely ritka esetben türi meg a más helyrei átvitelt.

Az emberek egyenlőknek mondatnak lenni; holott míg az emberek közt erős és gyenge, nagy és kicsiny, fekete és fehér, tevékeny és rest, fősvény és pazar, tudós és tudatlan, zajló indulatu és csendes természetű leend: addig az egyenlőség csak jogi szempontból és elméletileg tekinthető.

A nemzetek sem egyenlők, mert azok is a megszokást az éghajlat, az átélt egy öntetű, szomorú, dicsteljes, zivataros multjuk szerint éppen

ugy osztályozhatók, mint az egyes emberek, t. i. míg az egyik pénz, a másik hirnév vagy szabadság után vágyó, a harmadiknak minden ugy van jól a hogy van.

Nemzetemet megsérteni nem akarom és bizonyára nem is sértöm meg, ha azt mondom, hogy köztünk a nagy többség szilaj vérrel lévén megáldva a gondviseléstől, általában inkább parancsolni, mint engedelmeskedni szeretünk, azaz, mint magunk mondani szoktuk, mindnyájan káplárok szeretnénk lenni.

Egész multunk igazolja, hogy e néppel könnyen elbánni nem lehet, és ugy látszik, hogy nagyon jól tudták ezt őseink is, mert saját maguk maguk ellen ugyancsak szigoru törvényeket hoztak ám!

Régi lakói vagyunk a vén Európának, de Európa, bár a pártviszály és külellenség dulasai sorainkat nagyon sokszor elapasztotta, elnyelni nem tudott. Sokszor megkiséreltetett beolvasztásunk, de a kísérletek ellenében mindig ugy tudtuk magunkat védeni, hogy ma is nemzet és oly sajátlagos nép vagyunk, hogy még gonosztevőink is sajátlagos természetűek; miből önkéntesen következik, hogy azok gátlására is nem idegen-szerű, hanem a magát magából kifejtett s a kor igényeihez tovább fejlesztendő rendőrség szükséges.

A titkos rendőrség nem nekünk való, mert

azt szabadságra vágyó s jelenleg is felelős kormányzat alatt élő nemzetünk el nem tűrhethné.

Az országos katonai rendőrség szinte nem nekünk való, és pedig azért:

a) mert kaszárnyaival keserű emlékeket s e miatt gyűlöletet idézne elő;

b) mert népünk annyira gyűlöli a teketóriákat, hogy besoroztatásakor is szívesebben rögtön elmenne a háboruba, hogysem az évekig tartó békében a reglama szerinti felkelés, lefekvés, mosdás, törülközés, suvixolás stb effélék által magát injuriáztassa.

d) mert meggyőződve vagyok, hogy a gyűlölt kaszárnyás életre önkéntesen csak kevés más pályán is megélni tudó oly egyén adná magát, ki rendőrnek csak oly alkalmas is volna, mint a mai közönséges pandur.

Egy író, a mai pandurságot nem régiben vadon termett fákhoz hasonlította.

Nem tartom sértésnek e hasonlatot, sőt elismerve annak igazságát, folytatom azt:

Az okos kertészt a kertjében magába nőtt vad fákat nem dobja ki, hanem beoltván azokat, belőlük izletes gyümölcsöt termő, hasznos és tartós fákat növel.

Ha egy kertész így cselekszik a kertjében talált vad fákkal, akkor bizonyára hiszem, hogy kormányunk és honatyáink is nagyon megvizsgálандják ezen a késő maradékra nézve is kiható s az ország jövőjére nem kevés befolyással

lehető vad fákhoz hasonlított rendőrség ügyét; és azon mindenesetre javítandók, csak akkor dobják el az ős nevezetet és szerkezetet, ha amazt népszerűtlennek, ezt pedig kijavíthatlannak találják.

Mindenütt nehéz s nálunk sem legkönnyebb a rendőrség szervezésének kérdése. Nehéz dolog e kérdés nálunk azért, mert ezen a társadalom érdekét védő ügy tovább fejlesztésével ugy a kormány, mint az irodalom terén egész 1850-ig keveset törődtünk, 1850-ben pedig a rendőrség által nem annyira a magánegyének biztonsága, mint inkább más politikai kérdés megoldása lett volna megkísérelve — Ilyen mellék érdekek ma nincsenek, érdekünk egyedül a társadalom és az azt alkotó egyének védelme; miért is igénytelen nézetemet végre is abban körvonaloزم, hogy a rendőrséget mindenütt, tehát nálunk is, a viszonyok, ősi szokások és a nép jelleméhez legczélszerűbb alkalmazni, azaz legczélszerűbb, ha az üldözöttekhez hasonló életmódu, hideget, meleget, éhséget, szomjuságot, nélkülözést tűrni tudó, kitartó, üldözöttekhez hasonló szenvedélytől ragadtató egyénekből szerveztessék, — milyen nálunk csak a pandur lehet.

* * *

Kedves Csepy bajtársam ! Cikkem elejét önnel beszélve kezdtem meg, mert ön volt köztünk első, ki elhanyagolt szervezés nélküli rendőrsé-

günk ügyében tüzetesen és országosan felszóllalt. Nem vagyok ez ügyben önnel egy véleményben, de nem lehetek egy véleményen S. Gy. bajtársunkkal sem; azonban e per örökké nem tarthat s hogy ne is tartson, ime nyiltan bevallom, hogy birják önök nagyra becsülésemet, mert czélunk egy és ugyanaz, t. i. közbiztonságunk javítása, melynek elérésére különböző utakat tűztünk magunk elé.

Előadták önök is e tárgy körüli nézeteiket, a fentebbi sorokban én is világ elébe tártam a magamét.

Melyikünk indult jó vagy jobb uton, azt mi magunk csak a cikkem elején felemlített mesebeli cigánynő szerint ítélnénk meg; ugyan-e azért, minthogy ügyünk nem magán ügy, hanem a nemzeté, bizzuk ügyünket a kérlelhetlen bíró, a nagy közönség, a nemzet birálatára, melyigénytelen személyükre való tekintet nélkül kifogja mondani, kinek van köztünk igaza, vagy is hogy

Zsandàr kell-e vagy pandur ?

TARTALOM.

	Lap.
Előszó	3
I. Miért nem tetszik nekem a rendőrségnek országos-katonai lábra leendő változtatása?	5
II. Miért nem czélszerű a polgári, de titkos rendőrséggel ve- gyített rendőrség?	24
III. A pandurságról, mint ősi intézményről	33
IV. Melyek azon akadályok, melyek a jelenlegi rendőrség mű- ködését zsibbasztják, s ugyanazért a közbiztonság hanyat- lását előidézték?	41
V. Hogyan lehetne a mai pandurságot az eddig ajánlt tervek- hez képest olcsón és hasznosan átalakítani?	89
